

Dohodek uskladiti z možnostmi

Investicije so najbolj odprti in zgoč problem. Stvari bomo morali začeti presojati realno. Ni mogoče, da bi se z akumulacijo, ki jo lahko ustvari slovensko gospodarstvo, privoščili vse in šli v široko investiranje. Omejeni smo z akumulacijo in zato imamo le te dve možnosti: ali povečati produktivnost dela in rezultate tega dela, torej dohodek, ali pa uskladiti vso porabo – predvsem pa investicijsko – z možnostmi. Predvsem moramo spremeniti sedanje stanje, kar pomeni, da bomo čim več sredstev vlagali v proizvodno in tudi v neproizvodno sfero, vendar na osnovi dogovorjenega prednostnega reda.

Odpri vprašanje so tudi nekatere začete investicije. Pri sprejemanju temeljev za nov srednjeročni program razvoja Slovenije bo treba pogledati, kaj je z njimi. Recimo: lendavska rafinerija. Nočem reči, da naj bi jo prenehali graditi, glede na spremenjene svetovne razmere in na stanje naše plačilne bilance pa se zastavlja vprašanje, kje bomo dobili nafto in ali ni bolj pametno, da jo prenehamo graditi že sedaj, čeprav smo vanjo vložili veliko denarja.

Osnovna odločitev je torej, ali dokončati vse začete investicije, ne glede na realne možnosti, ali pa nekatere ustaviti.

Prav tako bi morali proučiti, kaj bomo forsirali: ali črno metalurgijo ali barvno ali energetske vire. Vseh treh stvari hkrati ne bomo zmogli, nekaj od tega bo treba preložiti na kasneje. Ali pa vprašanje Gorenja, Iskre, Elektrotehne in računalništva. Ne moremo graditi treh računalniških sistemov: eventualno lahko enega, pa še za tega ne vem, ali bo denar ali ne.

★

Predvsem pa moramo utrjevati sodelovanje z neuvrščenimi oziroma z državami v razvoju. To je naša perspektiva, ki bi ji morali ustrezno prilagoditi mnoge naše aktivnosti, zlasti vzgojo kadrov. Pri nas pa je šolstvo še zmeraj prevečkrat zunaj časa in prostora, namesto da bi po sodobnih učnih programih usposabljal strokovnjake z raznih področij, recimo iz medicine, agronomije in podobno, za delo v teh deželah, s čimer bi lahko pomagali razvoju teh dežel, pa tudi sebi.

Sploh moram reči, da bi Slovenija morala igrati večjo vlogo v svetu, to pa ni mogoče s tako provincialno miselnostjo. Tudi tu moramo narediti preobrat. Zato bi morali na področju znanosti, raziskovalnega dela, vzgoje in izobraževanja, začeti v programe zgolj sistematično vključevati to usmeritev, hkrati pa teh dejavnosti ne bi smeli preveč omejevati z linearnimi restrikcijami na področju osebnih dohodkov in podobnega.

Ne znam si predstavljati, kako bomo uresničili naše ambiciozne programe, če ne bomo imeli ljudi, ki bodo za njihovo realizacijo ustrezno usposobljeni. Zdaj pa je tako, da se na delavskih univerzah delavci iz proizvodnih poklicev prekvalificirajo v neproizvodne, namesto da bi se nenehno strokovno izpopolnjevali za proizvodno delo. Zakaj nam je tega treba? Naša perspektiva nam mora biti jasna: v proizvodnjo je treba vključiti šolane kadre, znanstveno in raziskovalno delo. Potem bomo lahko dosegali boljše uspehe.

★

Davčno upravo bi morali naposled postaviti kot posebno organizacijo, ne pa, da je še vedno v okviru finančnega sekretariata. Namesto, da bi uvedli sistem, kakršnega imajo v drugih državah, kjer vedo za vsak dinar, ki ga kdo zasluži in mora za vsak dinar polagati račun, se pri nas čudimo, odkod ljudem toliko denarja, mižimo pred zaslužkarstvom, zaradi slabe organizacije storitvenih dejavnosti omogočamo šušmarstvo, ne izterjamo davkov. Tudi tukaj moramo vpeljati red.

Odlomki iz razprave predsednika CK ZK Slovenije Franceta Popita na sedmi seji CK ZKS



V nedeljo, 22. junija so zapeli krampi še na akcijah Kobansko, Istra ter Goričko. Tako so se začele še zadnje tri od skupno 11 mladinskih delovnih akcij, kolikor jih letos poteka v naši republiki. Vsega skupaj bo na treh zveznih in osmih republiških mladinskih delovnih akcijah sodelovalo okrog pet tisoč mladih, ki bodo po svojih močeh prispevali k hitrejšemu razvoju manj razvitih območij Slovenije.

Strokovno usposabljanje ekip prve pomoči, enot civilne zaštite, SLO in Rdečega križa je programska naloga in dogovorjena družbena obveznost organizacije pripadnikov CZ. V minulih tednih so se vrstila številna tekmovanja ekip CZ in RK, ki so dokazale, da je njihova dejavnost vredna vsesplošnega zaupanja. V konceptu organiziranega vsesplošnega ljudskega odpora jo podpirajo z vsemi močmi delavci v združenem delu, samoupravnimi organi v krajevnih skupnostih in ostali družbeni dejavniki.

Občinska organizacija RK Ljubljana-Šiška v tesnem sodelovanju s štabom za civilno zaščito je že devet let priredila tekmovanja ekip prve pomoči. Namen tekmovanja je ugotoviti usposobljenost ekip, ter na takih prireditvah seznaniti z doseženimi rezultati dodatnega usposabljanja širši krog zainteresiranih dejavnikov občine in krajanov.

V okviru dneva civilne zaštite je bila 20. junija v prostorih Kluba delegatov in skupščine mesta Ljubljane slovesna podelitev plaket in zlatih značk civilne zaštite zaslužnejšim posameznikom in organizacijam za vsestransko prizadevanje in posebne zasluge pri usposabljanju, razvoju in krepi civilne zaštite na ravni mesta in republike.

Republiške plakete CZ je prejelo devet organizacij, skupnosti, enot in dva posameznika, 16 posameznikom pa so podelili zlate značke.

Zlato značko s priznanjem mestnega štaba za civilno zaščito so prejeli: inž. Franc Dolenc, Janez Kukman, inž. Milko Križman, Henrik Drol, Dušan Črtanc, inž. Franc Belič, Avgust Žitnik in Majda Kavčič. Zlate značke je podelil poveljnik mestnega štaba za CZ inž. Stane Plemenitaš, vse nagrajence in goste pa je pozdravil predsednik IS SML Borut Miklavčič.

Jože Čurin



Datumi, spomini

Nedavno umrlemu Francu Turku v spomin

Dvajsetega julija 1941 je prišel k nam v Drago na obisk pokojni narodni heroj Ljubo Šerčer, da preveri, kako smo načrtovali delo po ustanovitvi OF v Ljubljani 27. aprila 1941.

Kapitulacija stare Jugoslavije nas je presenetila, toda za nas ni bila povsem nepričakovana. Živeli smo pač v osjem gnezdu, sredi samih zagriženih kulturbundovcev, ki so neovirano organizirali svoje sestanke in predavanja pri Muhiču v Srednji vasi (sedanja pomožna zdravstvena postaja) in v bivšem gasilskem domu v Dragi.

V Drago sem prišel 1937. Našel sem gasilsko društvo, ki pa je le životarilo. Zato smo tisti redki Slovenci sklenili dejavnost društva poživiti. Prevzel sem delo tajnika, Pero Ožbolt je postal orodjar itd. Predsednik društva je bil Anton Knavs, pošten državljani, dragarski župan, ki je pozneje, ko je spoznal, da njegova sinova zahajata v protidržavno dejavnost, naredil samomor. Nič čudnega, saj so domači zahtevali, naj se pridruži njihovemu delu in mišljenju.

Društvo je še kar uspevalo v svojem delu; priredili smo celo slovensko igro z veselico.

Leta 1939 pa so me poklicali na orožne vaje v Ljubljano. Moral sem predati gasilsko uniformo s tajniškimi posli vred kočvarju Johanu Muhiču. V dveh mesecih moje odsotnosti so pobrali še ostalim Slovincem gasilske uniforme ter jih prekrili v svoje, potem pa izzivajoče hodili vanje oblečeni po vaseh dragarske doline, vse dokler se niso odselili. Težko pridobljeni gasilski denar pa so v celoti nakazali nemškemu Rdečemu križu. Začel se je pritajen, toda zagrižen propagandni boj med nami in kočvarji. Ob koncu leta 1938 so začeli prihajati domov kočevski krošnjari iz dragarske doline, ki jih je Kulturbund poslal v Nemčijo, da se tam izšolajo v nacistične propagandiste in jih zaradi neposredne bližine meje z Avstrijo izkoristijo kot peto kolono. Zagrizeno so se lotili svojega posla, sejanja mrznje med kočvarji in Slovenci. Njihovo dejavnost smo budno spremljali ter o tem obveščali okrajno načelstvo v Čabru, ki pa se ni nikoli odzvalo našim prijavam.

Čas je hitro mineval in Hitler je že ogrožal Poljsko. Prvega septembra 1939 jo je napadel. Začela se je druga svetovna vojna. Zvečer smo vsi, ki so nas zanimali politični dogodki, poslušali edini radio v Turkovi gostilni v Dragi. Ko smo ob 23. uri odhajali iz gostilne, mi tihi in žalostni, kočvarji pa živahno kramljajoč o najnovešem Hitlerjevem napadu, si eden od vodilnih kulturbundovcev ni mogel kaj, da ne bi na stopnicah dvignil roko v nacistični pozdrav in glasno vzkliknil: »Sonce na vzhodu že vzhaja!«

Prvega aprila 1941 je bila splošna mobilizacija. In vendar se je veselje kočvarjev sprevrglo v razočaranje, saj so namesto Nemcev prišli z vso previdnostjo Italijani.

Nekaj dni po ustanovitvi OF v Ljubljani nas je povabil pokojni spomeničar Pero Ožbolt na svoj dom. Na kratko je začel:

»Po navodilih cerkniškega okrožnega komiteja KPS je treba tudi pri nas ustanoviti z vso prizadevnostjo odbor OF. Mislim, da smo vsi, ki smo tu zbrani, za to, da domovino osvobodimo suženjstva, čeprav bi morali žrtvovati svoje življenje.

Zbrani Pero Ožbolt, Filip Klepac in Stan-ko Turk, zdaj že vsi pokojni, pa še jaz, smo prikimali. Za sekretarja in za zvezo s cerkniškim okrožnim komitejem je bil zadolžen Pero iz Prezida, za blagajnika so določili mene, ostala dva pa za zbiranje materiala, pridobivanje članov v OF itd.

Skrajno previdno smo delali sredi samih sovražnikov. Vsaka neprevidnost bi imela hude posledice. Imeli smo srečo ter ustanovili močno enotno organizacijo OF. Dvajsetega julija 1941 je prišel naše delo kritično ocenjevati heroj Ljubo Šerčer. Prišel je popoldne kot prekupčevalec s še enim spremljevalcem, da sam preveri, kako se pripravljamo na oboroženo vstajo. Ker so kočvarji že vedeli, da se bodo selili, so prodajali vse premičnine, ki jih niso več potrebovali. Prav zato se je tovariš Šerčer izdajal za prekupčevalca.

Po njegovem nasvetu, da bi bilo vsako sestajanje na skrivnih mestih sumljivo, smo šli v salon Turkove gostilne, mimo Italijanov, ki so kvartali v točilnici. Naročili smo pijačo in potem je stekel pogovor o vsakdanjih stvareh. Vmes smo do podrobnosti obravnavali temo o naši organizaciji, sedanjem delu in sprejeli smo smernice za prihodnje delo OF v dolini. Ljubo nas je ponovno opozoril na skrajno previdnost pri našem delu. Potem je odšel in nikoli več ga nismo videli.

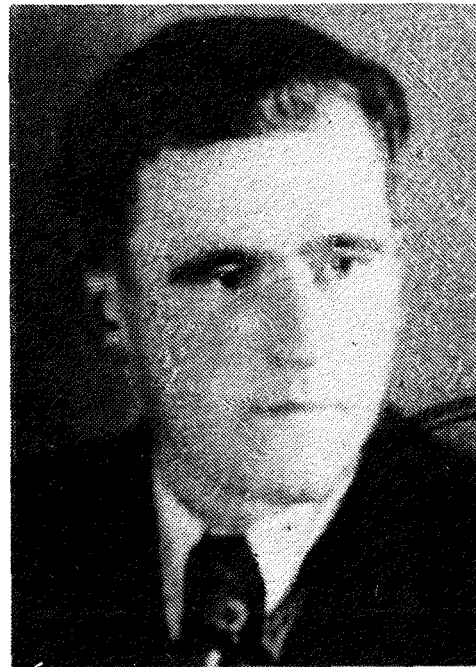
Za varnost sestanka je skrbel gostilničar, zdaj že pokojni Franc Turk. Sicer pa je bil to zaveden član OF. Vsak mesec je dal precejšen prispevek za OF, pa še marsikaj iz trgovine za potrebe partizanov. Zato so mu Italijani med prvimi, že 6. junija 1942 zažgali hišo z vsem ostalim imetjem vred, njega pa v roški ofenzivi ujeli in ga odpeljali v internacijo na Rab.

Tudi sedaj upokojena poštarica Milka Turk je veliko prispevala k organizaciji OF. Kot uslužbenka na pošti v Dragi je budno spremljala dogodke ter nas sproti obveščala o vsem. Okupator jo je obsodil na dolgoletno zaporno kazen. Bila je v celi vrsti zaporov v Italiji, od koder se je rešila po kapitulaciji Italije.

Končno je med napetim ozračjem napočil trenutek, ki smo ga vsi težko pričakovali. V dneh od 23. do 26. novembra 1941 so se končno odselili kočvarji. Iz Drage so odšli 25. novembra 1941. Slovenci smo zaključili z njimi večstoletni boj za obstoj. Svobodneje smo začeli živeti, čeprav je bil okupator še tu. Pospešeno so tekale priprave za oboroženo vstajo, ki se je pri nas začela 19. aprila 1942.

FRANC KALIČ
Laze 12,
Draga

So pozabili nanj?



Minilo je 35 let, odkar je moj brat Slavko mrtev. Padel je pod strelom nemških rafalov v Dragi. Trinajst borcev je padlo tisto noč.

Odločila sem se, da nekaj napišem o njegovem aktivnem delu na območju Jelovice. Leta 1941 je bil prvi organizator partizanskih skupin v našem kraju.

Stara sem 60 let in sem aktivno sodelovala v NOB. Bila sem obveščevalka tehnike Jelovice, ki jo je organiziral in vodil Slavko Benedik-Vinko. V zgodovini NOV za območje krajevnega odbora borcevske organizacije v Podnartu, ki je bila napisana že leta 1968, je pomanjkljivo opisano njegovo delo. Njegov priimek je zamenjan s priimkom očima Janeza Pogačnika. Tudi v spisih še živčih borcev, npr. Rovtarji med NOB, je malokrat omenjen Slavko Benedik. Tone Rakovec ga je pozabil omeniti kot padlega borca iz svoje vasi. Imam pa izjave prič, v katerih natančno piše o tehniku, ki jo je vodil moj brat.

Mislim, da na nobenega od naših borcev ne bi smeli pozabljati.

NADA ŠOLAR
C. revolucije 3, Jesenice

Dobro se še spominjam

Odmev na nadaljevanko Branka Blenkuša Podoficirska šola 4. operativne cone, in sicer na odlomek v 21. številki TV-15

V omenjenem odlomku pisec omenja napad okupatorja na Novo Štifo v Savinjski dolini. Rad bi nekaj dodal, saj sploh ne omenja 13. udarne brigade Mirka Bračiča v tem napadu.

Prispeli smo v Zgornjo Rečico 24. oktobra 1944. Bil sem v 1. četi 2. bataljona Bračičeve brigade. Pred tem smo bili na Pohorju, potem pa smo krenili v Savinjsko dolino. V Zgornjo Rečico smo prispeli v jutranjih urah. Tam so nas že čakali vozovi s konjsko vprego in gasilski voz. Nismo vedeli, kam se peljemo in kaj nas čaka. To smo izvedeli šele, ko smo prišli v dvorano nekega doma v Novi Štifi. Ko se je začelo mračiti, smo odšli proti Črničcu in Kališam. Okrog polnoči smo že bili blizu Kališa. Nemcev ni bilo nikjer. Zvedeli smo, da prenočujejo v Novi Štifi. Takoj se je naša prva četa vrnila do Nove Štife, druga in tretja pa sta ostali vzdolž ceste v zasedi.

Bilo je še megleno jutro, ko je naša prva četa prispela do Nove Štife. Komandir čete in komandant brigade sta nas razporedila po gozdu. Čakali smo na povelje za napad. Se dobro se spominjam velike stavbe blizu gozda, kjer so se nastanili Nemci in pred katero je stalo nekaj tovarnjakov.

Nenadno smo napadli Svabe. Veliko jih je padlo, ko so se hoteli vkrcati na svoje tovornjake. Boj je trajal do tretje ure popoldne. Levo nad Novo Štifo je čistina. Tam so padli trije naši borci: komisar naše čete, Pernat, doma iz Gabernika pri Zgornji Polskavi, in naš mladi mitraljezec. Vse tri sem pomagal prenesti do bližnje gostilne, od koder so jih prepeljali v Gornji grad, kjer so tudi pokopani.

Naslednji dan smo izvedeli, da je imel okupator velike izgube.

FELIKS FREŠER
C. 1. maja 61, Kranj

Divjanje fašistov v tržaški pokrajini

Neprestana skrunjenja spomenika na Bazovici, protifašističnih spomenikov v ostalih krajih tržaške pokrajine, razbijanje imetja, stavb, avtomobilov, požigi, pretepi, psovke proti vsem protifašistom, slovenskim in italijanskim, in vsem demokratičnim ustanovam, za nameček pa še trganje in blatenje slik maršala Tita, vse to zaprepasča naše zavedno ljudstvo.

Danes je Jugoslavija močnejša, stabilnejša znotraj in v svetu, trdnjša kakor bivša Jugoslavija. Vse to povzroča v fašističnih vrstah v tržaški pokrajini še več besa kot v letih od prve svetovne vojne dalje. Tega se vsi zavedamo in marsikdo bi zatrdil, da prav to kaže nemoč fašističnih idej, zato bodimo brez skrbi. Toda vizionar ocenjuje drugače: nobena, ne dobra ne slaba stvar ne traja dolgo. Pri nas stalno poudarjamo, kako vse okrog nas divja terorizem, padajo žrtve. Zares smo lahko srečni iz zadovoljni. Vsi, ki so občutili fašizem, bi morali razmišljati bolj trezno in seznanjati Jugoslovane, ki vojne niso okusili, zakaj ta mir v Jugoslaviji.

Imeli smo 1.700.000 žrtev, 530.000 prisilno izseljenih, 320.000 interniranih, 270.000 naših ljudi na prisilnem delu, 170.000 v ujetništvu, to je skupaj 2.990.000 žrtev in mučeničnikov Jugoslovanov. Jugoslaviji sta fašizem in nacizem prizadela toliko gorja, da tega ne moremo nikoli pozabiti.

Zato divjanje fašistov v tržaški pokrajini odpira boleče rane iz preteklosti.

VALENTIN TRATNIK
Spodnja Idrija 152

Odtegljaji od invalidnine

K. A. Lj. VPRAŠANJE: Koliko znaša poština za dostavo invalidnine?

Odgovor: Stroški PTT storitev spadajo med upravne stroške skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Znesek, ki vam pripada po odločbi o invalidnini, zato ne more biti zmanjšan za stroške izplačevanja. Ti stroški ne bremenijo prejemnikov denarnih nakazil. Tako je odločilo ustavno sodišče SR Slovenije z odločbo U-36-76, ki je bila objavljena v Uradnem listu SRS št. 6/77.

Priznavalnina

G. M. P. VPRAŠANJE: Kot udeleženeec NOV z dvojnimi štetjem od 1944. leta dalje sem brez zaposlitve in premoženja, žena pa prejema minimalne osebne dohodke. Kakšna bi morala biti priznavalnina in kaj moram v ta namen storiti?

Odgovor: O pravici do dodelitve priznavalne smo že večkrat pisali, zato se v tem odgovoru omejujemo samo na vaš primer. Pravica do priznavalne vam kot borcu s priznanim dvojnimi štetjem pripada, višina pa je odvisna od odločitve komisije za vprašanja borcev pri občinski skupščini. Ta komisija upošteva premoženjske razmere upravičenca in njegovega zakonca, zdravstveno stanje, čas udeležbe in prispevek upravičenca v NOV ter stanovanjske in druge socialne okoliščine. Svetujemo vam, da se pozanimate pri občinskem upravnem organu, ki je pristojen za zadeve borcev NOV in vojni invalidov, kjer boste dobili natančnejša pojasnila.

Brezplačna vožnja

S. G. Lj. VPRAŠANJE: Kot lastnik legitimacije za brezplačno vožnjo (obrazec P-1 b) sem morala na razdalji Celje-Ljubljana doplačati 50 din na zelenem vlaku. Pojasnite, za katere vlake ne veljata legitimacija P-1 b in legitimacija nosilcev spomenice 1941 za brezplačno vožnjo in znižano ceno vožnje?

Odgovor: Vaše vprašanje smo posredovali pristojni službi Železniškega gospodarstva v Ljubljani, ki je odgovorila, da je stališče, ki ga izražate v svojem pismu, pravilno. V bodoče bodo poskrbeli, da ne bo več prihajalo do tega, da bi od nosilcev spomenice 1941, ki potujejo z brezplačno vozovnico, zahtevali za vožnjo na zelenem vlaku Ljubljana-Maribor-Ljubljana doplačilo 50 din. Vsem prizadejim se opravičujejo in so pripravljeni doplačilo vrniti.

Invalidske dajatve

O. M. Z. VPRAŠANJE: Ste uživalka družinske invalidnine po vašem pokojnem možu, vojaškem invalidu 5 skupine. Stari ste 56 let in ste zaposleni. Radi bi vedeli, ali ste upravičeni še do kake druge invalidske dajatve (invalidski dodatek, družinski dodatek).

Odgovor: Izpolnjujete sicer osnovni pogoj za priznanje pravice do invalidskega dodatka, ker ste starejši od 50 let, ne izpolnjujete pa nadaljnjega pogoja, ker ste zaposleni in prejemate osebni dohodek, kar izključuje pravico do dodatka. Ne izpolnjujete pa tudi pogojev za priznanje pravice do družinskega dodatka. To pravico imajo le uživalci družinske invalidnine po invalidu 1. do 4. skupine, ki je do smrti dobival dodatek za postrežbo in tujo pomoč, če nimajo sami in njihovi družinski člani rednih dohodkov, ki bi na upravičenca presega ali znašali 85 odstotkov dodatka za postrežbo in tujo pomoč tiste stopnje, ki jo je imel invalid ob smrti.

Sedem bogatih v Benetkah

Že šestič so se sestali vodilni državniki sedmih industrijsko najbolj razvitih kapitalističnih držav sveta, tokrat v Benetkah, da bi razpravljali o vseh zanje najbolj važnih gospodarskih vprašanjih. Že samo dejstvo, da je take dogovore voditeljev bogatih držav sveta izsilila prva energetske kriza po letu 1973, pove, da gre predvsem za usodno vprašanje preskrbe z nafto, ki za razvite dežele pomeni temeljni pogoj njihovega razvoja in napredka. Povrh tega pa je še kup zelo težavnih in zapletenih gospodarskih vprašanj, ki pritiskajo čedalje bolj tudi razviti del sveta. To so inflacija, ki se je tudi bogati čedalje težje otepajo, pojemajoča rast gospodarstva in z njo zvezane vse druge težave, med njimi ni na zadnjem mestu vedno hujša brezposelnost. Kajpada se tudi bogatim čedalje bolj vsiljuje vprašanje njihovih odnosov s tako imenovanim »tretjim svetom«, ki postaja vse bolj nezmožen kupec industrijskega blaga razvitih držav.

Četudi je torej šlo na beneškem, podobno kot na vseh poprejšnjih sestankih, predvsem za gospodarska vprašanja, pa je sam čas vsilil, da so se morali ukvarjati tudi z najbolj žgočimi političnimi vprašanji sedanjega trenutka. Kriznih zadev je pa ta čas več kot preveč, od Afganistana, Irana, Bližnjega vzhoda, juga Afrike, južne Koreje, srednje Amerike in še in še. Vsa ta vprašanja, ki so še kako močno zaostriła odnose med blokoma, pa so prinesla vidna trenja tudi v samo družino bogatih zahodnih držav. Nekateri evropski zavezniki Združenih držav, denimo Francija in zahodna Nemčija, so dali vedeti vodilni sili zahodnega sveta, da nočejo biti več zgolj pokorni izpolnjevalci navodil, marveč nameravajo ukrepati po lastni presoji, na temelju dejanskih koristi lastnih dežel. Pa so se zato pokazale vidne razpoke v stališčih do enotne blokade Sovjetske zveze, do postopkov proti Iranu in tudi do zamisli, kako bi uredili izraelsko arabski spor. Zato je bilo težko pričakovati, da bi beneški vrhunski sestanek mogel na mah zgladiti vse razlike. Sovjetska zveza pa je prav beneški sestanek izkoristila, da je že na samem začetku razprav, te pa so zajele tudi vprašanje Afganistana, vnesla dokajšnjo motnjo z novico o delnem umiku sovjetskih čet iz Afganistana.

Ne glede na tak ali drugačen potek in cilj pravkar končanega že šestega zapovrstnega sestanka najvišjih voditeljev najbolj razvitega dela kapitalističnega sveta pa je zunaj vsakega dvoma velika in kruta resnica našega časa, ki je ne more spodbijati nihče več. Ta resnica pa govori, kako je danes svet usodno razbit na dve polovici, na svet bogatih in svet revnih. Zato vsak poskus bogatih, da v času splošne krize, ki sega čez ves svet, ne glede na politične meje in meje družbenih sistemov, iščejo pota in načine, zgolj za lastno rešitev iz zagat in težav, kar kratkovidna in kratkoročna politika. Svet je res razdeljen na posamezne države, res se razlikuje po različnih družbenih in političnih sistemih, pa tudi po pripadnosti tej ali oni gospodarski ali vojaškopolični skupini, toda kljub vsemu je svet celota v gospodarskem, tehnološkem, komunikacijskem in v mnogo drugih pogledih.

Druga resnica je ta, da bo že čez dve desetletji, se pravi do konca tega stoletja in tisočletja na svetu že 80 odstotkov ljudi, ki pripadajo tako imenovanemu »tretjemu svetu«, se pravi deželam v razvoju. Leta 2.000 bo torej na svetu toliko revnih ljudi, kolikor je štel prebivalcev ves svet še pred borimi tridesetimi leti. Napak bi bilo zatiskati oči in ušesa pred tem dejstvom. Tudi bogati se danes zavedajo, da ob njih obstaja mnogoštevilni revni svet. Revni so do sedaj že uspeli, da je bogati svet občutil ves njihov srd, revščine je danes že toliko po svetu, da jo bogati morajo, hočeš nočeš, videti, kot morajo videti vse posledice svetovne revščine. Milijoni lačnih in nerazvitih so se nečesa naučili na temelju dolgoletnih izkušenj povojnega časa, namreč tega, da miloščina z mize bogatih ne more in tudi ne bo mogla rešiti njihovega problema, se pravi iz vleči jih iz revščine in zaostalosti.

Dokaz temu je dejstvo, da se vedno bolj pogloblja prepada med revnimi in bogatimi. Danes je svet že v položaju, ko je narodni dohodek v najbolj bogati državah kar 130 krat večji kot v najbolj revnih deželah. Dežele v razvoju padajo v vse hujšo odvisnost od bogatih držav, hkrati pa tudi v vse hujšo nesposobnost nabavljati blago industrijskih držav. Že danes znašajo dolgovi dežel v razvoju čez 300 milijard dolarjev. Vrednost vse trgovine med bogatim severom in zaostalim jugom znaša 500 milijard dolarjev. Sever prodaja industrijsko blago, jug surovine. Cene obojega pa, z izjemo nafte v zadnjem času, določajo na severu. Če si delavci v Evropi izbojujejo večje plače, se prodražijo traktorji, ki jih kupujejo dežele v razvoju, če se poveča cena nafte, se poveča spet cena traktorjev, če se v razvitih državah poveča prispevek za socialno zavarovanje, se ta vračuna v ceno traktorja. Dežele v razvoju so prisiljene plačati vedno večje cene, če hočejo dobiti nujno potrebne traktorje, da bi pridelale več živeža. Toda prav nič se ne povečajo cene konoplje, bombaža, bakra, ki je izvozno blago dežel v razvoju, kajti te cene določajo kupci, se pravi industrijske države, ne pa prodajalci, se pravi dežele v razvoju.

Dežele v razvoju potrebujejo sredstva, kapital za investicije. Če pride ta kapital iz vrst bogatih dežel, zahtevajo le-te številne davčne, carinske in druge ugodnosti in pa seveda nemoten izvoz dobička. Tako se po nekaj letih dogodi, da finančna družba, ki je vlagala v neko proizvodnjo v kakšni deželi v razvoju, v kratkem odnese domov več kapitala, kot pa ga je vložila. Tako se zelena veja za revnega osuši, še predno je ozelenela.

Revni vsega sveta zato zahtevajo spremembo sedanjega stanja, da se svet pripravi na organiziran in sporazumen napad na svetovno revščino, je dejal tanzanijski predsednik Njerere, in dodal, da je na vrsti bitka za nov mednarodni gospodarski red. Zanj je bilo že dosti pobud in priprav, manjka pa politična volja zgolj tistih, ki imajo koristi od sedanjega mednarodnega ekonomskega reda. Ti pa so iz sveta bogatih in razvitih.

Drago Košmrlj

Narobe sporazumi

Za gospodarsko ustalitev je posebnega pomena umiritev cen, ki so letos poskočile že veliko bolj, kot smo načrtovali. S tega stališča zaslužijo nekateri škodljivi pojavi, ki smo jim na tem področju prav sedaj priča, veliko pozornost.

Družbeni pravobranilci samoupravljanja so namreč ugotovili, da so v letošnjih prvih mesecih proizvajalci surovin in reprodukcijskega materiala v državi ponudili kupcem več sto samoupravnih sporazumov, katerih edini namen je bil dvigniti ceno. Po zaslugi takega sporazumevanja so se keramične ploščice letos že podražile za okroglih 100 odstotkov, ravno steklo je dražje za 99 odstotkov, parket za 130 do 199 odstotkov itn. Seveda ne gre v teh primerih za nikakršno enakopravno sporazumevanje med organizacijami združenega dela v državi. Gre za povsem enostranske samoupravne listine, za izsiljevanja, ki povzročajo nekaterim organizacijam že sedaj velike preglavice. Proizvajalci surovin in reprodukcijskih materialov vsiljujejo te akte kupcem, ne da bi jim omogočili, da po rednem postopku uskladijo interese in potrebe.

Krepijo se kreditni odnosi, ki z dohodkovnim povezovanjem nimajo prav nič skupnega. Po oceni družbenih pravobranilcev samoupravljanja so zategadelj ti samoupravni sporazumi močno sporni, večidel pa tudi nezakoniti, saj ne upoštevajo zakona o združenem delu, pa tudi ne drugih veljavnih predpisov.

Najbrž ni treba posebej poudariti, da bi bilo treba podpisovanje takih sporazumov nemudoma preprečiti. Prvič zaradi tega, ker tako sporazumevanje ruši družbenoekonomske odnose, ki jih uveljavljamo na vseh področjih našega gospodarskega življenja, in drugič zaradi tega, ker povečujejo že tako visoko stopnjo inflacije.

Postavlja se vprašanje, kako lahko prihaja do teh pojavov in zakaj organizacije združenega dela take sporazume sploh podpisujejo? Očitno je, da so mnogi našli v naši zakonodaji novo »luknjo«, ki jim omogoča, da lahko izkoriščajo svoj monopolen položaj na trgu in vsiljujejo drugim pogoje, za katere v nobenem primeru ni mogoče reči, da so sprejemljivi. Res je, da je ustvarjeni dohodek proizvajalcev surovin in reprodukcijskega materiala za okrog 20 odstotkov manjši kot pa v preostalem delu gospodarstva. Toda to ne more biti razlog za vsiljevanje sporazumov, ki mimo vseh dogovorov o politiki cen v letošnjem letu povzročajo mnogim temeljnim organizacijam združenega dela dodatne stroške, ki jih bodo le težko pokrili.

Cene nekaterih surovin so ta čas najbrž res prenizke, toda tega problema ni mogoče reševati na tak način. Samoupravne sporazume ponavadi spremljajo grožnje proizvajalcev, da bodo blago ustavili, če teh listin ne bi podpisali. Zaradi tega mnogi o teh rečeh niti ne upajo govoriti na glas, saj se bojijo, da bodo ostali brez nujnih surovin.

To pa se ne dogaja samo med organizacijami združenega dela, ki so na različnih krajih države. Takemu »sporazumevanju« smo tu in tam priča tudi med temeljnimi organizacijami znotraj delovne oziroma sestavljene organizacije združenega dela. Nekateri pač zidajo svoje stroške in jih skušajo prevaliti na bremena drugih. Pri tem pa pozabljajo, da rešitev pravzaprav ni v višjih cenah, ampak v večji proizvodnosti dela, v boljšem poslovanju itn. Zato je treba tako ravnanje seveda ostro obsoditi. Šele sedaj se je pravzaprav pokazalo, kolikšnega pomena je dohodkovno povezovanje organizacij združenega dela. Tam, kjer so sklenili samoupravne sporazume na dohodkovni podlagi, do neupravičenega dvigovanja cen ne more priti. Žal pa imamo ta čas takih sporazumov zelo malo. Proizvajalci surovin so slabo povezani s predelovalci in nasprotno. Taka nepovezanost pa je zelo škodljiva, saj omogoča najrazličnejša izigravanja, ki največkrat nimajo veliko skupnega s poslovno moralo, kaj šele s praviimi samoupravnimi odnosi.

Sklep je zato na dlani. Po eni strani bi bilo treba dati pod ostro lupo vse sporazume, ki so jih morali v organizacijah združenega dela v zadnjih mesecih na hitro podpisovati. Ugotoviti bi bilo treba, kaj se v resnici skriva za vsemogočnimi naslovi, ki so na teh sporazumih napisani, in v kolikšni meri so dejansko vplivali na povečanje materialnih stroškov.

Po drugi strani bi bilo treba pospešiti povezovanje organizacij na pravih dohodkovnih osnovah, saj ni nobenega dvoma, da je samo tako mogoče trajneje odstraniti take in podobne pojave, ki nam, posebno sedaj, ko bijemo bitke za stabilizacijo, hodijo seveda močno narobe.

Darko Marin

Lokacija Muzeja revolucije v Ljubljani

Lokacija za Muzej revolucije v Ljubljane je določena v Trnovem. Zakaj načrtovalci tako požrešno uničujejo Trnovo kot predmestje, ki bi lahko s svojevrstnostjo drugače tvoril območje skupaj s četrtjo Krakova, mestni predel posebne, izjemne vrste, poudarjajoč in ohranjajoč del ne le lokalnih zanimivosti, zgodovinskih in krajevnih tradicij, temveč obče-slovenskih! Tepinov predlog lokacije za Muzej revolucije na tem območju do kraja uniči in spremeni vse to prizorišče v nepotrebno, navidežno monumentalnost, ki v končni posledici v širši okolici in širšem pomenu deluje vsiljeno in tuje.

Muzej revolucije ni objekt običajne vrste. To je svojstveno učilo: zakladnica spominov in opredmetene zgodovine, najlahtnejši prikaz tradicij NOB, s povsem drugačno vlogo od ostalih takšnih ustanov. To naj ne bi bil samo servis spominov; ob njegovem tekočem traku naj obiskovalci ne bi mimo-grede pasli radovednosti, temveč naj bi vsebino dojemali na drug način. Skratka, ne gre za to, da ima občan (prebivalec Slovenije in Jugoslavije) muzej pred nosom, temveč se mora vanj namenjati. To pomeni, naj bi bil muzej prizorišče, ki ga je treba drugače doseči, obiskati, ne pa samo prestopiti njegov prag in potešiti radovednost.

V tem pogledu pridejo v poštev za muzej v takšnem smislu do veljave lokacije, kot so: Ljubljanski grad, Gramozna jama, Urh, Turjak. Omenjeni predlogi kot lokacije že same po sebi nudijo tisto avtentičnost, ki jo drugače avtorji novih palač na silo iščejo, prireajo in potvarjajo.

Po dolgoletnem in naporsem mučenju Ljubljanskega gradu, edinstvena in prevladujoča točka Ljubljane, bi temu s tem dali pravi in odločilni pomen v vseh pogledih, saj bi kot prizorišče in simbol privabljal najširše množice, kar je tudi smisel takšnega učila in spomenika.

Gramozna jama je na Slovenskem sveti kraj. Odveč bi bilo podrobno navajati, kako primerna bi bila ta okolica za muzej revolucije. V isto kategorijo sodita, kar zadeva avtentičnost okolja, prav tako Urh in Turjak. (Urh je že tako lokacija za spomenik osvoboditeljem Ljubljane, saj so tod čez prišli v Ljubljano).

Muzej ob vhodu v mesto in ob glavni cesti je navidezen argument. Lokacija je očitno tudi premajhna, zahteva celo rušenje osemletke (šola Trnovo) in povzroči več dodatnih problemov kot drugod. Drugod celo pomaga reševati probleme.

Ljubljano, mesto heroj, bi bilo potrebno (kolikor se to še da), ohranjati v celoti kot muzej, tašno nedotaknjeno in nepotvorjeno, kot je bila v letih 1941–1945, ne pa si na vsak način prizadevati, da med nove, drage, gole štiri stene vtikamo in grmadimo množico oštevilčenih prič (predmetov), ki bodo zato mladim rodovom vedno bolj samo rekviziti.

»Opredmeteno« revolucijo v okoljih, ki jih navajam, ohranjamo živo, neposredno, takšno, kot je bila! Ne trudimo se ji vdihniti duše, ker jo že od nekdaj ima. Dogovorimo se in ne zapirajmo ljudskih izročil in izročil borcev samo v palače! Posebej pa ne zapirajmo pod takšne strehe duha, ki v štirih letih ni klonil in na katerega smo tako ponosni.

Nisem prepričan, če mora biti v naši majhni slovenski deželi muzej revolucije v prestolnici. Kolikokrat smo doslej že zapisali, da je Bela krajina zibelka NOB. Mar to nič ne pomeni, ko govorimo o velikih spominih? Na to bi morali pomisliti tudi načrtovalci novih mest in nehati z odvečnimi betonskimi kladami na neprimernih prostorih.

Miran Sattler

Minuli teden je zasedalo predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Vrsta informacij

Na seji zveznega borčevskega predsedstva, ki je bila minuli teden v Beogradu, so delegati obravnavali celo vrsto vprašanj, med katerimi je bila vsekakor v ospredju informacija o stanju borčevskoinvalidskega varstva po posameznih republikah in pokrajinah, ki bi ga bilo mogoče enotneje reševati z družbenimi dogovori republik in pokrajin.

Informacija o dokazovanju borčevskega staža na podlagi izjav prič je, kakor že na eni prejšnjih sej komisije za vprašanja borcev NOV pri zvezni skupščini, pokazala, da so se borčevske organizacije zares vestno lotile dela v zvezi s to nalogo. Seveda je pri tem opravilo svojo svetovalno in nadzorno nalogo tudi zvezno predsedstvo, ki je večkrat (z njim tudi republiški in pokrajinski odbori) natančno opredelilo naloge in metode dela za ugotavljanje posebne dobe, da bi zagotovilo zares enoten postopek po vsej Jugoslaviji.

Večina vlog je bila vloženih za uveljavljanje posebne dobe pred 9. 9. 1943 (oziroma 13. 10. 1943). Nekateri posamezniki, vlagatelji zahtevkov oziroma priče so sem ter tja otežkočali delo občinskih odborov, včasih pa sta zapletljajem botrovali tudi nevednost in neobveščenost. Delo na tem področju z zaprtjem roka še ni bilo opravljeno, saj so borčevske organizacije ves čas postopkov v skupnostih pokojninskega in invalidskega zavarovanja sodelovale s slednjimi, hkrati pa je naraslo tudi število obnov postopkov, ki zlasti bremenijo delo komisij v občinskih odbori ZZB NOV (in na višjih stopnjah), ker gre zvečine za primere, ki se ponavljajo.

V informaciji skupnosti jugoslovanskih železnic o problemu propustnic, ki so jih dajale železnice nekaterim kategorijam borcev, je zajeto v prvi vrsti mnenje sindikata in nekaterih organov skupščine SFRJ. Vsi ti organi

se zavzemajo za dosledno izvajanje Zakona o združenem delu, po katerem ni mogoče deljevati propustnic v breme skupnega prihodka delovnih organizacij, ter je nujno uskladiti temu primerno tudi samoupravne akte delovnih organizacij, ki imajo po svoje urejena ta vprašanja. To pa pomeni, da bodo počasi usihale nekatere propustnice oziroma pravice do brezplačnih voženj s sredstvi javnega prevoza. S tem pa seveda spremembe ne veljajo za propustnice oziroma dovolilnice, ki so z zakonskimi predpisi določene.

Na minuli seji zveznega borčevskega predsedstva so poleg že omenjenega obravnavali tudi poročilo o izmenjavi delegacij ZZB NOV z delegacijami tujih borčevskih organizacij, nekaj predlogov za pokroviteljstva ter še nekatera tekoča vprašanja iz dela predsedstva.

B. Ž. J.

Pomniki NOB v turistični ponudbi

V prostorih republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, je bil 19. junija 1980 sestanek o problematiki vključevanja pomnikov NOB in revolucije v turistično ponudbo.

Tovariš Albert Jakopič – Kajtimir, predsednik sveta za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij pri RK SZDL, je v uvodu poudaril pomen razvijanja revolucionarnih tradicij, zlasti pa pomen turizma na tem področju. Turistične organizacije nimajo le strogo strokovne funkcije, kajti prek obiskov naših krajev dobivajo predvsem tujci prve vtise o Jugoslaviji, spoznavajo naše življenje in se seznanjajo z našim družbenopolitičnim sistemom in zgodovino. Doseči je treba, da bo naša turistična ponudba celovita, da bo turizem poleg kreativne funkcije opravljal tudi vzgojno in družbenopolitično.

V razpravi so sodelovali še Lado Pohar, predsednik sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB pri RO ZZB NOV Slovenije, Marija Bezovšek, sekretarka splošnega združenja za turizem in gostinstvo pri GZS, Srešen, predsednik Turistične zveze Slovenije, in Jože Zlahtič, predstavnik RS ZSS. Opozorili so na probleme, s katerimi se ukvarjajo turistični delavci, od kadrovskih do finančnih, od pomanjkanja koordinacije in odpiranja turizma na obrobje. Samo s celovito turistično ponudbo in s sodelovanjem vseh elementov, ki tvorijo turistično ponudbo (od turističnih in planinskih društev, kulturnih ustanov, turističnih organizacij, zveze mladine, borčevskih organizacij in SZDL kot fronte), bo naš turizem opravljal tudi kulturno, politično in vzgojno poslanstvo.

Glede vključevanja pomnikov NOB v turistično ponudbo je prevladalo mnenje, da večina organizacij vključuje te kraje in objekte v svoje programe, da se vodniki v tečajih seznanjajo z našo polpreteklo zgodovino, obstajajo pa še nekateri problemi, kot so: premajhno zanimanje za propagiranje obiskov teh krajev, pomanjkljiva obveščenost in ponekod tudi odklonilen odnos.

Opozorili so še na premajhno uporabo Vodnika po partizanskih poteh in potrebo po izdaji osrednje publikacije, ki bi na zanimiv način predstavila najrazličnejše kraje iz NOB.

Na sestanku so dali pobudo, da se v okviru SZDL, ki združuje turistično in planinsko zvezo, zvezo borcev, mladino in druge, ki lahko doprinesejo h kakovostni turistični ponudbi, ustanovi organ, ki bi vse te povezoval, predvsem pa dajal pobude za uspešnejše združevanje vseh, ki se s turizmom ukvarjajo v turističnih krajih samih.

Vitja Mazovec

Sestal se je iniciativni odbor

Minuli četrtek se je sestel pod predsedstvom Ivana Mačka-Matije iniciativni odbor za izgradnjo Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani. Odbor je v prvi vrsti obravnaval besedilo družbenega dogovora o izgradnji muzeja, kakršnega naj bi predložili v presojo skupščini SR Slovenije. Obenem pa so se člani iniciativnega odbora izrekli tudi o primerni lokaciji za gradnjo tega objekta (ki je bila po mnenju strokovnjakov izstopajoče najboljša ob pregledu predlogov, ki so prispeli na razpisano anketo o lokaciji). Gre za prostor v podaljšku Titove ceste na južni strani Ljubljane, na območju Trnovega. Kaže, da ta predlagana lokacija najbolje ustreza zahtevam urbanistov in je hkrati tudi najboljše željam in potrebam muzeja ljudske revolucije, ki naj bi bil hkrati funkcionalna stavba in tudi arhitektonsko reprezentativen objekt. V razpravi so strokovnjaki predlog za trnovsko lokacijo podkrepili še z drugimi dokazi, kot so relativna bližina najožjega mestnega središča, zadovoljiva zažidalna in okoliška površina zemljišča ter neposredna bližina središčne mestne ceste (Titove), ki bo v bližnji prihodnosti na robu barja priključena južni mestni obvoznici in bo tako tudi omenjeni trnovski del pridobil še nove elemente razširjenega mestnega središča.

Člani iniciativnega odbora bodo pripravljene predloge posredovali hkrati z mnenji strokovnjakov vsem predvidenim podpisnikom družbenega dogovora o gradnji Muzeja ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani in vsem, ki naj bi v kar najkrajšem času dali svoja mnenja o novem muzeju. Če bi namreč želeli, da bi bil novi muzej zgrajen zares do 9. maja leta 1985, kakor si borci upravičeno prizadevajo, potem bi morali s pripravljalnimi deli za gradnjo že pohiteti. Prav zavoljo tega so se na minulem sestanku iniciativnega odbora že dogovorili o splošnem jugoslovanskem javnem natečaju za izdelavo urbanistično-arhitektonske idejne rešitve celotnega območja muzeja, ki naj bi izšel v juliju in bil zaključen decembra letos.

B. Ž. J.

Po sledi pisma vojaškega invalida

Vse za invalide?

S seje na sejo, iz komisije v komisijo ter na vseh drugih uradnih mestih ponavljamo, da je skrb za invalide ena naših prvenstvenih družbenih nalog. Ker pa je invalidnost pogosto povezana z ortopedijo, ortopedskimi pripomočki in zdravili, se s tem v zvezi sem ter tja tudi zapleta. Kdo kaj zapleta, bi lahko vprašali. Nihče ne nalašč, se glasijo odgovori vedno, ko stopamo po sledih pism naših bralcev. Zgoditi pa se na primer, da ni vse od novega leta mogoče invalidu, ki je naglušen, dobiti slušnega aparata (iz uvoza), ker je bil uvoz proizvodov široke potrošnje omejen, in ker (!) spadajo slušni aparati med te vrste proizvodov (skupaj z južnim sadjem in podobnimi proizvodi, kot nam je povedal direktor podjetja Elektromedicine, ki uvaža prav slušne aparate za invalide sluha).

»Slušne aparate izdajamo na zdravniške re-

cepte. Od novega leta sem se nam jih je nabralo že več kot sedemsto. Pri tem pa delo še ni opravljeno, ko naše podjetje aparat uvozi. Tega je treba ptelej za vsakega posameznika še prilagoditi. Mi smo v bistvu le distributerji, in če se zatakne že pri uvozu, znese skupna zamuda, preden pride aparat do porabnika, kar kakšen mesec.« Treba pa je pri tem povedati tudi to, da je celoten postopek od trenutka, ko zdravnik predpiše pacientu slušni aparat, pa do trenutka, ko ga dobi slednji v roke in ga lahko začne uporabljati, še kar zapleten.

Direktor Elektromedicine Peter Slivnik nam je v pogovoru povedal, da si že dlje časa prizadevajo spodbuditi kateregakoli proizvajalca na jugoslovanskem trgu, da bi začel izdelovati nekatere ortopedske mikroelektrotehniške pripomočke (pogovori so pote-

kali že z EI Niš in tovarno Rade Končar), vendar konkretnih rezultatov še ni.

»Stanje bi se bistveno izboljšalo, če bi te in še nekatere izdelke (nekatera zdravila) v našem uvoznem režimu ne dajali v postavko »razno« oziroma med izdelke široke potrošnje.« Hkrati nam je tovariš Slivnik tudi zagotovil, da v njihovem podjetju skušajo storiti vse, kar je mogoče, da bi v danih okoliščinah vendarle zagotovili slušne aparate vsem, ki so predložili zdravniške recepte zanje.

Z obiskom in pojasnili v Elektromedicini smo bili zadovoljni. Pojasnili so nam nekatere težave; morda jih bodo laže razumeli tudi nekateri invalidi, ki so čakanja na vse mogoče ortopedske pripomočke in zdravila že siti in glasno negodujejo.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Koper – O delu borcev krajevnega združenja Škocjan-Salarje

Ob letni skupščini krajevne organizacije borcev Salarje-Škocjan so borci razvili tudi svoj prapor. Borci so ugotavljali, da se je njihova organizacija v minulem obdobju vključevala v skupne akcije družbenopolitičnih organizacij njihovega kraja, da so reševali vprašanja borcev, njihove stanovanjske težave, priznavalnine, boleznine in podobno. V razpravi o svojem bodočem delu so borci poudarjali potrebo po intenzivnejšem povezovanju in delu z mladino, še zlasti na področju splošnega ljudskega odpora. Menili so, da je njihova naloga na področju SLO v prenašanju revolucionarnih izročil in izkušenj iz narodnoosvobodilnega boja. Izrazili so tudi priporočilo članom za njihovo številčnejše naročanje na borčevsko glasilo TV 15 ter Našo obrambo, saj obe glasili povezujejo tematika NOB in sodobne teme iz našega življenja. Ob spominu na našega tovariša Tita so borci ponovno izrazili neomajno voljo in hotenje, da bodo hodili po njegovi poti naprej.

Angela Prijatelj

Razbor – Osemindeset članov krajevne organizacije borcev

Na svoji letni konferenci so razborski borci prešteli svoje vrste in ugotovili, da jih je 78. Mnogi med njimi so stari že nad 70 let, vendar so kljub temu še dokaj aktivni, tudi v delu krajevne skupnosti. Menili so, da je bilo premalo njihovih članov pregledanih na sistematskih pregledih in tudi, da je premalo članov odšlo na zdravljenje v zdravilišča.

Borci so bili veseli, da se je njihove krajevne konference udeležil predstavnik občinskega odbora Slovenj Gradec Stane Butolen, saj sicer njihov kraj in organizacijo le redko obiščejo gostje. Skupaj so ugotavljali, da je na območju njihove krajevne skupnosti precejšnje število bolnih borcev, ki jih bodo v bodoče obiskovali kot doslej in jim po lastnih močeh tudi pomagali. Svojo akcijsko udeležbo so borci obljubili tudi ob bližnji gradnji razborske osnovne šole ter ureditve celotnega videza kraja, ko bo šola zgrajena.

Štefka Malenšek

Nova Gorica – O minulem in bodočem delu

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV novogoriške občine je na svoji 31. redni (junjski) seji obravnavalo in sprejelo poročilo o delu občinskega odbora in organov tega združenja za obdobje 1978-79 ter program dela in nalog za obdobje 1980-81.

Iz poročila je med drugim razvidno delovanje ZZB NOV v delegatskem sistemu znotraj organizacije, kakor tudi v družbenopolitičnih organizacijah, krajevnih skupnostih, SIS, SZDL in v drugih samoupravnih organizacijah.

V poročilu je tudi zapisano, da je pri podružljanju vprašanj, ki so bila pred leti še izključno borčevska, občuten velik napredek. Na primer pri negovanju in razvijanju tradicij NOB danes aktivno deluje zavod za spomeniško varstvo, kulturna skupnost, Goriški muzej, šole, družbenopolitične organizacije in društva. V mnogih krajevnih skupnostih dane na tem področju delujejo vse DPO in ne le združenja borcev.

Predsedstvo in pristojne komisije so sprejeli sklepe in priporočila o izgradnji Pokrajinskega muzeja revolucije za Primorsko, ureditvi spomenika in grobnice na Trnovem, spomenika na Laznah, o sprejemanju družbenega dogovora o urejanju in varstvu spomenikov in spominskih obeležij NOB in podobno. Ugotavljali so, da je bilo tesno sodelovanje in pomoč krajevnim združenjem pri odkrivanju spomenikov, razviti praporov in sodelovanja z domocilnimi enotami NOV in POS, ki jih je v novogoriški občini 9, ter z borci za severno mejo iz Primorske. Organizirali in sodelovali so pri organizaciji številnih proslav in tovariških srečanj.

Gotovo pa je, da je bilo storjenega še mnogo več, kot navaja poročilo.

Predsedstvo je obravnavalo in sprejelo tudi program dela in nalog odbora in drugih svojih organov za obdobje 1980-81, kar bo obravnaval še občinski odbor in v tem mesecu tudi programska skupščina.

Lojze Kristančič-Minko

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

NOVE KNJIGE

Škrlatni mak v zrelem klasju

Franceta Lubeja-Drejčeta, avtorja nedavno pri Partizanski knjigi izdane knjige *Odločitve*, je med vojno doletela čast, ki je takrat ni bil deležen vsak Slovenec: okupator je v javnem razglasu dvakrat pozival »rimske kulture« predane Slovence, naj pomagajo rokam pravice izročiti poimensko navedene komunistične voditelje in organizatorje, med katerimi je bilo tudi njegovo ime. Kot mlad komunist verjetno ni bil užaljen, da so ga vtaknili v drugo osemčlansko skupino. Za vsakega so obljubili manjšo nagrado 30.000 lir, kar pa je v tistem času bil že lep denar. V prvem »tolovajskem razredu« sta bila samo Boris Kidrič in inž. Alex Baebler, za katera je bila razpisana nagrada 100.000 lir. Dobil naj bi jo tisti, ki bi ju vojaškim oblastem izročil živa ali mrtva. Zanimivo, da so črnosrajčniki v »manjvredno skupino« vtaknili tudi Edvarda Kardelja, kar kaže, da jih najeti ovaduhi niso najboljše obveščali, oziroma da so tudi ti bili zelo pomankljivo seznanjeni s pomenom tistih, ki so predstavljali vodstvo našega narodnoosvobodilnega gibanja.

Na srečo se preganjalcem želja ni izpolnila; partizan Drejče je vse sovražne ofenzive srečno preстал, opravil med vojno in po njej veliko koristnega dela, se medtem pomaknil v visoka leta in nazadnje napisal knjigo, ki bo prav gotovo vzbudila zanimanje številnih bralcev.

Besedilo sodi v vrst žvljenjskih spominov. Gre za takšen izbor, kjer je piščev

osebno življenje potisnjeno v drugi plan, (če bi šlo samo zanj, se verjetno sploh ne bi spravil k pisanju). Poudarjeno je dogajanje, ki se je sicer z njegovim življenjem tvorilo prepletalo, bilo pa predvsem širšega družbenega pomena in takšnega značaja da ne sme iti v pozabo.

Od opisovanega dogajanja je le manjši del takšnega, ki ga še niso obravnavali drugi spominopisci. To ni, da so v tem delu avtorjevi spomini sicer zelo verodostojni, vendar samo dopolnilne poteze na veličastni freski našega osvobodilnega boja. Pretežni in najzanimivejši del knjige je posvečen svojevrstni tematiki, ki je takšne narave, da bi jo komaj kdo mogel opisati s tolikšno zavzetostjo, objektivnostjo in prepričljivostjo kot prav Lubej.

Ta del knjige govori o rdečesrajčnih mornarjih zasedeni sokolski ladji, ki je pod isto zastavo, čeprav pod različnimi nazivi, dvajset let križarila po razburkanem morju klavrne medvojne jugoslovanske stvarnosti, in kot lepo pravi avtor, nasleda na čereh zgodovine s kapitalom in krmarjem. Kapitan je bila buržuazija, krmarji pa njene politične stranke. Oficirji in moštvo, vaditelji, telovadci, mladina so že dolgo zaskrbljeno gledali viharje, ki so gnali ladjo v napačno smer. Stali so pred izbiro: zapustiti priljubljeni rodni krov in ga prepustiti njegovi usodi, skočiti v morje in se rešiti ali ostati na ladji, naskočiti krmarje, prevzeti ladjo in jo varno prepeljati na novo sidrišče. Lubej in številni drugi iz vrst sokolov so



na ladji ostali, pretrpeli marsikatero ponižanje, toda z muko in težavami le nekako usmerjali ladjo proti pravemu obzorju. To je čutila tudi partija in 13. januarja 1941 je v bežigraski kavarni Majcen prišlo do prvega uradnega sestanka med njenimi predstavniki in zastopniki tistega dela sokolov, ki so čutili, kakšni oblaki se zbirajo nad narodom, ter bili pripravljene k sodelovanju, ki je praktično pomenilo boj za njegov obstanek.

Lubejevo življenje pa je bilo do tistega zgodovinskega sestanka v kavarni takšno, da so mu partijski tovariši, takrat še opreznii ilegalci, od prvega trenutka zaupali. Da ne bi preveč brskali po leksi-

konih, bo za naš namen dovolj, če osnovne podatke tega polnega in enosmernega življenja povzamemo kar iz knjižnega ovitka: »Rodil se je 25. januarja 1898 v Dolu pri Ljubljani v družini železniškega čuvaja z desetimi otroci. Z ljubljanskega učiteljskega, kamor se je vpisal leta 1914, so ga že po dveh letih vpoklicali k vojakom. Kot enoletni prostovoljec je šel po zaključeni oficirski šoli na fronto, kjer se je pa zvito izognil obveznosti, da bi kot oficir prisegel zvestobo Avstro-Ogrski, ki jo je kot član sokolske organizacije spodbijal na vsakem koraku. Po rojstvu jugoslovanske države se je leta 1918 kot prostovoljec Koroške legije udeležil bojev na Koroškem. Po maturi se je leta 1919 preselil v Ljutomer, kjer se je poleg učiteljevanja predano posvetil sokolskemu in širšemu družbenemu delu, saj je v trinajstih letih delovanja na Murskem polju, v Slovenskih goricah in v Prekmurju ustanovil devet sokolskih društev. Leta 1933 so ga na njegovo željo premestili v načelnništvo Zveze Sokola Kraljevine Jugoslavije v Ljubljano. Ko je v sokolski organizaciji po preselitvi načelnništva v Beograd prišlo do krize, je prevzel dolžnosti načelnika Sokola I - Tabor ter podnačelnika ljubljanske župe z 78 društvi. Tu je nastal ob Lubejevem aktivnem sodelovanju zametek napredne demokratizacije v Sokolu, ki je povzročila globoko notranjo delitev v sokolskih vrstah, saj se je strankarsko opredeljeno vodstvo Zveze SKJ temu procesu postavljalo po robu z vsemi dovoljenimi

in nedovoljenimi sredstvi. Vrhunec soočanja je nastopil leta 1939 z znamenitim procesom na Taboru, ko so se demokratične sile dokončno razšle z režimu vdano uradno organizacijo ter se v nadaljnjem razpletu dogodkov znašle v vrstah Osvobodilne Fronte ter partizanskih borcev za osvoboditev slovenskega naroda.

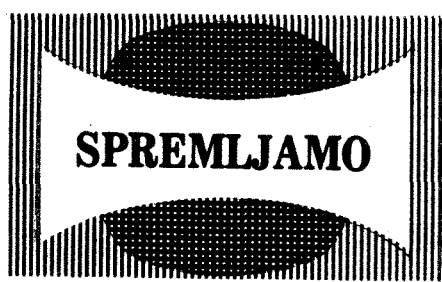
Ne bi navajali teh življenjskih podatkov, če v njih ne bi bili na kratko povzeti vsi tisti elementi, ki jih živo prikazujejo avtorjevi spomini, in če v njih ne bi bil skrit ključ do osebnosti, ki je tako rekoč bliskovito dobila vizó za sam vrh osvobodilnega vodstva narodnoosvobodilnega boja. V zgodovini je ugotovljeno dejstvo, da se je demokratično krilo Sokola takoj po fašističnem napadu pridružilo domoljubnim in naprednim silam in z njimi na pobudo komunistične partije ustanovilo Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Lubej je bil že od vsega začetka član njenega plenuma in izvršnega odbora mladinske OF, od leta 1942 pa član izvršnega odbora OF, ter se kot tak 29. novembra 1943 udeležil zasedanja Avnoja v Jajcu, kjer je bil tudi pobudnik predloga za podelitev maršalskega naslova vrhovnemu poveljniku partizanskih čet Josipu Brozu Titu. Razumljivo, da je bilo to razdobje zanj osebno, vsa njegova družina je bila vključena v boj, tudi nasplošno zelo razgibano, saj zajema roško ofenzivo, zbor aktivistov na Pugledu, kapitulacijo Italije, zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju,

zgodovinsko zasedanje Avnoja v Jajcu ter naposled doživetje svobode s proglasitvijo državnosti in imenovanjem prve slovenske vlade.

Naj ob koncu povemo še to, da je družina teh levokrilih sokolov, od katerih jih je veliko šlo med partizane in tam tudi padlo, vsi pa so bili s srcem na strani osvobodilnega boja, štela tik pred vojno 40000 članov. Sokol je bil spočetka politično neizdelana, samo telesnovzgojna organizacija pod Aleksandrovo diktaturo pa nasiloma podržavljena vsenarodna vzgojna organizacija, katere članstvo se je pod bičem razmer, kot pravi avtor, tudi družbeno vse bolj osveščalo: »Nova spoznanja so morala v krčevitih bojih ljudi, najprej s samim seboj, potem pa v medsebojnih spopadih dozoreti do tiste, za človeka prelomne točke, ko se vztrajanje v odrešilno zvestobo spoznanju. Podan je bil osnovni pogoj za demokratizacijo v Sokolu.«

Lubejevi spomini pričajo in zgodovina potrjuje, da je v tem sokolstvu tičalo zdravo jedro. Že od vsega začetka so se obrnili proti tistim, ki so hoteli med vojno slovenski narod izročiti sovražniku v klavno daritev. Kot taki so se vraščali v skladno in pestro podobo prihodnosti. In eden od škrlatnih makov med zrelim klasjem je bil partizan France Lubej-Drejče, ki nam je zdaj s svojo knjigo (pa tudi s priloženimi fotografijami) podaril spomine, vredne branja in tudi spomina.

Slavko Kumer



Pred neizprosnim očesom kamere

Če bi si zastavili vprašanje, koliko govorečih obrazov (intervjujev, izjav in kar je še podobnih načinov sporočanja misli) smo že videli na televizijskem ekranu v svojih dolgih televizijskih letih, in bi se lotili preštevanja, bi kmalu spoznali, da je ves trud zaman. Na tisoče, na desetisoče jih je bilo. Toda roko na srce: le malokateri med njimi nam je zares ostal v trajnem spominu.

Saj tudi ne gre za to, bodo rekli televiziji. Večina naših prispevkov niti ne želi imeti trajnih obeležij. Največkrat gre za dnevno, ažurno beleženje dogodkov, katerih aktualnost že naslednji dan ugasne, nadomeščajo pa jih nova dejstva, novi življenjski vtisi, nova spoznanja in torej tudi nove izjave pred kamero.

To je seveda res, čeprav ta resnica velja predvsem za male intervjujske oblike, za izjave, ki se neke vrste anketne ilustracije minevajočih dogodkov. Tolikanj manj pa

bi smelo sklicevanje na mimobežnost veljati za celotne oddaje, posvečene posameznim problemom ali posameznim osebam. Že samo dejstvo, da je določena tema odbrana za neko polurno, enournno ali celo daljšo oddajo, napoveduje njeno večjo pomembnost in s tem vred tudi relativno večjo trajnost.

Žal ni (še zdaleč ni) vselej tako. Televizija pri izboru svojih sogovorcev pogostoma nima prav srečne roke. Ničlikokrat gledamo in poslušamo ljudi, ki se sicer mučijo s premlevanjem besed, a nam nimajo ničesar takega sporočiti, kar bi nas prevzelo in angažiralo naše poslušanje, kaj šele našo miselno reprodukcijo.

Toda za te številne »spodrsilaje« ne kaže kriviti zgolj povablencev pred kamero, četudi je res, da smo si ljudje pač različni: smo »fotogenični« ali pa tudi ne, se znamo v pravem trenutku sprostiti in polno razgovoriti, ali pa nam to kljub vsem naporom ne uspe, znamo odigrati svojo »vlogo« ali pa nam »igranje« (nastopanje pred kamero) v vsakem primeru je neke vrste igranje! zlepa ne gre od rok. Toda res je hkrati, da vsak človek nosi v sebi bogastvo doživljajskih in izkustvenih vrednosti, torej misli in spoznanj, ki jih je vredno razgrniti tudi pred drugimi ljudmi, treba je le znati odpreti školjko, kar seveda ni vselej niti lahko niti samoumevno. To pa je poslan televizijskih urednikov, konferansjejev, voditeljev oddaj, torej spraševalcev-animatorjev, ki so govorce pripeljejo pred kamero in jim morajo pomagati pri premagovanju ovir ali tegob, ki jih človeku vsili samo dejstvo kamere.

Dovolimo si trditev, da so za neuspele tematske pogovore ali osebnostne panorame, kakršnekoli že so, krivi predvsem oni,

spraševalci, voditelji, režiserji, torej televiziji sami – ne njihovi gostje.

O tem je pred nedavnim v beograjskem Ninu razmišljal stalni komentator »malega ekrana« Sveta Lukić (sicer tudi sam uveljavljen televizijski avtor... med drugim marčno-aprilske serije Zlom) Oprt na imenitni polurni intervju dr. Berislava Šeferja z doktorico ekonomije, sicer profesorico na beograjski ekonomski fakulteti Radmilo Stojanović, pogovoru smo na drugem programu pred tedni sledili tudi mi, je razglabljal o vzrokih za tako pristno, globoko in trajnega spomina vredno osebnostno in strokovno soočenje. Seveda je dobršen del vseh teh vrednosti v sami dr. Stojanovićevi, ki je pravi vrec »bistrosti in življenjske vedrine, radovednosti in zbranosti, tekočega govorjenja in bogatega intelektualnega besednjaka«, toda nič manj pritrjevalno ne kaže v zvezi s to oddajo (ki je seveda samo primerek za bolj splošno razmišljanje) spregovoriti o njenem voditelju in spraševalcu dr. Šeferju, ki je tudi sam ekonomist ter univerzitetni profesor in vrh vsega še podpredsednik zveznega izvršnega sveta, ji je bila oddaja posvečena. Šlo je torej za pogovor na visoki kolegialni ravni, za dialog dveh enakovrednih »partnerjev.« Takole je voditelj del v oddaji, ki je pravzaprav prerasla v predstavo, zabeležil Sveta Lukić: »Vodil je pogovor kolegialno in tovariško, na 'ti', toda daleč od privatnosti v slabem pomenu besede, brez kakršnegakoli poudarjanja lastne osebe, saj je bila njegova sogovornica ves čas v prvem planu, pri tem pa je sam le tu pa tam zastavil kakšno umestno vprašanje ali izrekel poznavalski komentar z lahkoto človeka, ki je kamere vajen. Kot izkušen tv reporter si je celo pripravil beležko s podatki ter skrbno pazil na zaporedje...« Vse to skuša biti dokaz, da lahko »televizijski amater«, ki je osebnost,

da lekcijo celi plejadi brezosebnih »televizijskih profesionalcev.« In še več: zastavi se nam vprašanje, kolikšen je pravzaprav potencial takih eksternih »amaterskih« spraševalcev, ki bi jih televizija mogla in morala angažirati ter z njimi v svoj prid in v zadovoljenje gledalcev nadomestila prenekaterega izmed svojih okornih, nezanimivih in nesposobnih stalnih spraševalskih obrazov. Kajti mnogi spraševalci, ki si s formalističnim postavljanjem ali posedanjem pred kamero služijo kruh, so neposreden vzrok za »zaprete školjke« svojih spraševancev ter za njihov občutek, da s splošnimi in brezosebnimi vprašanji tudi sami ne vedo nič pametnega početi, čemur se seveda prilagodi tudi njihovi odgovori. »Našteli bi lahko,« pravi Lukić, »vsaj nekaj deset strokovnjakov različnih profilov, znanstvenikov, inženirjev, zdravnikov, umetnikov, politikov in drugih, ki bi mogli pa tudi hoteli – podobno, kot je storil dr. Šefer – prispevati svoj delež k vzpostavitvi boljšega stika javnosti in množice gledalcev s svojimi strokami ter k popularizaciji dosežkov ali osebnosti s svojih delovnih področij.« Žal pa se televizija zanje skorajda ne zmeni, zaprta v krog stalnega (po Lukićevu »administrativnega«) osebeja oziroma sestava spraševalcev. Še zmerom smo priče premalo premišljenemu izboru sodelujočih v oddajah, improvizacijam po načelu »kar bo, pa bo« ter izraziti deficitarnosti priprav na snemanje. Zelo pogost tip tega nešega televizijskega intervjuja je stopanje pred kamero brez vsakršnega vnaprejšnjega dogovora, kar ima seveda za posledico obilo besed in pogledov v prazno.

Očitno je, da bi se bilo zaved te vrste treba lotevati korenito drugače.

Viktor Konjar

PRTOVČ

Četrtega julija
na Prtovču

V petek minuli teden je bila na Prtovču v Seliški dolini tiskovna konferenca, ki so ji prisostvovali predstavniki nekdanjih borcev pratizanskih enot vezistov in kurirjev ter drugih borcev, ki so se v času narodnoosvobodilnega boja pogosto vračali na Prtovč ali delovali v njegovi bližini. Novinarjem in drugim zbranim so borci opisali pomen tega kraja v NOB, poudarili pomen kurirske postaje G1, ki je delovala na Prtovču in bila ena pomembnih pripravnih za kurirje drugih kurirskih postaj.

V spomin na vse padle in na vrsto dogodkov, s katerimi je iz časa NOB povezano ime Prtovča, bodo 4. julija prav tam odkrili obnovljen spomenik NOB. Osnutek, za sedem metrov dolg relief je izdelal akademski slikar in nekdanji borec Ive Šubic, spomenik pa je oblikoval akademski kipar Tone Logonder iz Škofje Loke. Relief predstavlja prizore iz življenja in dela partizanskih enot na Prtovču (štab partizanske enote pred zemljevidom, štabna kuhinja, kurirji, bolnišnica...).

B. Ž.

ŠOŠTANJ - ŽALEC

Poznavanje novejšje
zgodovine

Mladinski organizaciji elektrarne Šoštanj in žalskega Hmežada sta organizirali tekmovanje v znanju in poznavanju naše polpretekle zgodovine. Osem ekip iz Šaleške doline in žalske občine se je pomerilo v temah: »Sedemdeset let rojstva Edvarda Kardelja, Trideset let delavskega samoupravljanja in Petintrideset let zmage nad fašizmom«. Sodeloval je tudi klub radioamaterjev Hinko Košir iz Velenja, ki je prenašal in vodil oddajo ter tako dal tekmovanju še poseben mik.

Revolucionarno vzdušje je podkrepil še kulturni program, ki so ga pripravili osnovnošolci OŠ bratov Letonja iz Smartne ob Paki.

JOŽE MIKLAVC

LJUBLJANA

Dobre vezi z vezisti

Sodelovanje med odborom sekcije vezistov NOV Slovenije in domicilnim odborom pri PTT Ljubljana postaja že tradicionalno. Tako je vezistom omogočeno letovanje v počitniških domovih PTT podjetja, na voljo jim je prostor za hrambo in urejanje dokumentarnega zgodovinskega gradiva in urejanje tekočega dela odbora in njegovih komisij. V glasilu delovne organizacije PTT je odprta stalna rubrika pod naslovom Po poteh NOV, lani so organizirali razstavo Zveze v NOV v šolskem centru PTT, najpomembnejše pa je sodelovanje v pripravah za izdajo monografije Zveze v NOV Slovenije.

Domicilni odbor pri PTT skrbi tudi za vzdrževanje transverzale kurirjev in vezistov NOV, ki je bila organizirana in označena že leta 1969. V pripravi je že druga izdaja vodnika po tej transverzali, ki poteka od Ganačarov v Prekmurju do Slavnika na Koprskem.

BRANKO BLENKUŠ

CERKNICA

Spominska obeležja za
dan borca

Priprave za praznovanje dneva borca v občini Cerknica so v polnem teku. Posebni pripravljalni odbor pri občinskem odboru ZZB NOV bo pripravil vse potrebno, da bodo občani ta dan dostojno proslavili.

Natanko 4. julija bo minilo 70 let rojstva in dobro leto dni smrti revolucionarja, legendarnega partizanskega komisarja, pisatelja in častnega občana Cerknice, Matveža Haceta. Ob tej priložnosti bodo na njegovi rojstni hiši v Podcerkvi ob 9. uri odkrili spominsko ploščo. Obeležje bo odkril predsednik predsedstva SR Slovenije, narodni heroj, Hacetov soborec, vojni tovariš in prijatelj, Viktor Avbelj.

Nato se bodo občani ob 10.30 uri zbrali na osrednji prireditvi v Babnem polju. Na hiši Jožeta Malnarja bodo odkrili spominsko obeležje kot spomin na 14. marec 1945, ko so kurirji TV 18 bili neenak boj z domobranci Rupnikovega bataljona. Tedaj je padlo pet kurirjev. Spominsko obeležje bo odkril Jože Vintar-Strnad, eden izmed dveh preživelih kurirjev tednjega napada, sicer pa predsednik partizanskih kurirjev, pododbor za Notranjsko. Ob tej priložnosti bodo podelili svojcem padlih tudi spominske plakete.

Organizatorji pričakujejo, da se bo tega dne zbralo v Loški dolini in Babnem polju mnogo borcev, aktivistov, ki so se med NOB zadrževali na tem predelu Notranjke, mladine in ostalih občanov.

SLAVKO BERGLEZ

GORNJI TREBIL

Odkrili so spominsko
ploščo

V Benečiji, v vasi Gornji Trebil so 22. junija obudili spomine na tragične dogodke v novembru 1943. leta. Takrat so se italijanskim partizanom v boju proti nemškemu sovražniku pridružili tudi borci Briškobeneškega odreda. V okolici Gornjega Trebila je padlo deset borcev, ki so jim 22. junija letos na komemoraciji na trebilskem pokopališču odkrili spominsko ploščo. Ob tej priložnosti sta številnim zbranim domačinom, nekdanjim italijanskim borcev in predstavnikom italijanskega nacionalnega združenja partizanov (ANPI) ter udeležencem NOV spregovorila sekretar republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič in predsednik ANPI videmske pokrajine Federico Vincenti.

BOHINJ

Spominska plošča
Jeseniško-
bohinjskemu odredu

Letošnji 4. julij bodo slovesno proslavili tudi v Bohinju. Ta dan bodo ob mostu odkrili spominsko ploščo Jeseniško-bohinjskemu odredu in sicer v spomin na dogodek 4. aprila leta 1945, ko je omenjeni odred izbojeval svojo veliko zmago nad nemškim okupatorjem in s tem preprečil požig zgornje bohinjske doline. Na ta dan leta 1945 je štiristo nemških vojakov prodiralo proti Bohinju. Hoteli so priti v Staro Fužino, kjer je bil takrat Jeseniško-bohinjski odred. Kot se je šele kasneje izvedelo, so Nemci hoteli požgati Staro Fužino in del ostalih vasi v bohinjski dolini. Borci Jeseniško-bohinjskega odreda so Nemce presenetili v zasedi in jim tako preprečili akcijo. Slovesnost ob odkritju plošče, ki bo združena s kulturnim programom se bo 4. julija začela ob 10.30 uri.

Odbor Jeseniško-bohinjskega odreda vabi vse borce tega odreda, druge borce, predstavnike družbenopolitičnih organizacij in druge, da se slovesnosti ob odkritju udeležijo v čimvečjem številu.

JANKO RABIČ

KRANJ

Mladi in SLO

Komisija za LO in DS, ki deluje pri predsedstvu občinske konference ZSMS v Kranju je na letošnji volilnoprogramski konferenci OK ZSMS Kranj sprejela program dela za to leto. Ker je ena najpomembnejših nalog ZSMS usposabljanje mladine v duhu socialističnega samoupravljanja, je potrebno z izobraževalnimi oblikami zagotoviti, da si bo vsak mlad človek pridobil najnujnejše znanje, potrebno za obrambo in zaščito ter osnove vojaških spretnosti za oborožen boj. Zato se mora komisija pri predsedstvu OK ZSMS Kranj kadrovsko okrepiti, ker bo le tako kos izvajanju nalog vzgojnoizobraževalne obrambne aktivnosti. Te posredno ali neposredno vplivajo na oblikovanje takšne zavesti mladega človeka, s kakršno bo lahko postal aktiven tvorec zasnov SLO in DS.

Temeljna dejavnost omenjene komisije v okviru dela kranjske mladinske organizacije je še naprej razvijanje raznolikosti obrambnih dnevnov in dejavnosti obrambnih krožkov kot oblik množičnega usposabljanja mladih. Hkrati je njena naloga usmerjena v vsebinsko poglobljanje že tradicionalnih skupnih aktivnosti organizacij ZSMS in mladih v SLA ter v razvijanje skupnih oblik idejnopoličnega in strokovnovojaškega usposabljanja z ZRVS. Skupaj s teritoriajno obrambo si prizadevajo, da bi intenzivneje vključili v proces izobraževanja za TO več mladink in mladincev. Enako velja tudi za civilno zaščito. S tem v zvezi bo veljala posebna pozornost posameznim šolskim centrom, krajevnim skupnostim in temeljnim organizacijam združenega dela, kjer se mladi še premalo vključujejo v obrambne priprave in druge dejavnosti s področja LO in DS.

DRAGO PAPLER

LJUBLJANA

Številna priznanja

Tako kot vsako leto so krajsani občine Ljubljana-Siška proslavili svoj občinski praznik. Minuli petek se je zbralo na stadionu Železničarskega športnega društva Ljubljana nekaj nad 10.000 gostov in občanov na osrednji proslavi, na kateri so podelili tudi številne občinske nagrade in priznanja. Revolucionarki, narodnemu heroju, članici sveta federacije in članici predsedstva SRS Vidi Tomšičevi so podelili zlato plaketo občine. Predsednik občinske skupščine Franc Dejak je bil slavnostni govornik, 2.000 nastopajočih pa je v telesnokulturnem programu prikazalo udeleževanje Šiškarjev na vseh področjih življenja in dela.

JOŽE ČURIN



Praznik občine Ljubljana-Siška

SLOVENJ GRADEC

Povzpeli so se
med najboljše

V vrsti tekmovanj so želi uspehe, štirikrat prejeli najvišje priznanje Zveze tabornikov Slovenije, večkrat so dobili posebno priznanje ZTS in tudi zlat javorov list z žarki, priznanje Zveze tabornikov Jugoslavije. V tem obdobju je članstvo tako naraslo, da so ustanovili občinsko zvezo tabornikov z odredi Severni kurir iz Slovenj Gradca, Pohorske kope iz Smartna in Mrzli studenec iz Mislinja. Vodstvo odreda Severnega kurirja so prevzeli mladi taborniki ter začeli dobro uresničevati cilje in naloge te organizacije. Še posebej je oživela aktivnost pred dvema letoma, tako da so se do danes ponovno povzpeli med najboljše odrede v Sloveniji.

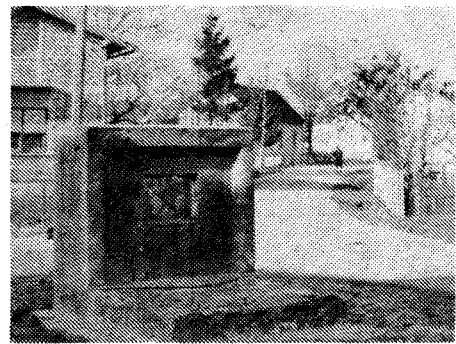
Dobili so posebno priznanje Zveze tabornikov Slovenije, lani je odred prejel plaketo občinske konference SZDL Slovenj Gradec, na zadnji konferenci Zveze tabornikov Slovenije pa je bilo določeno, da si je odred za dosežene uspehe na področju razvoja taborništva in vzgoje mladih zaslužil naziv Partizanski odred za leto 1979.

Vsa priznanja in nagrade članov odreda ne uspavajo, temveč so jim dali še več volje za nadaljnje delo. Posebno priznanje za njihovo delo je bil izbor letošnjega nosilca zvezne štafete mladosti v občini Slovenj Gradec. To je prinesel na slavnostni prostor prav tabornik.

ADOLF ANKON

GENTEROVCI

Obnova spomenika



Na sredi vasi stoji spomenik, ki je bil zgrajen leta 1942. V srednjeročni program je začetno, da bodo spomenik preuredili in popravili napise, ki jih danes ni možno prebrati.

JOŽE ŽERDIN

OTLICA-KOVK

Razvili so prapor

V tej krajevni skupnosti ajdovske občine praznujejo krajevni praznik v spomin na tragične dogodke v juniju 1944. leta, ko so nemški vojaki požgali na Kovku osem domačij in v eni od njih tudi pet ljudi. Člani združenja borcev NOV so razvili tudi svoj prapor, katerega pokrovitelj je postalo Gradbeno obrtno podjetje iz Ajdovščine. Nekdanji borci v tej krajevni skupnosti zelo tesno sodelujejo z mladimi, zato pomeni prapor veliko več kot običajno: skupaj z mladimi, ki prinašajo v te kraje novo življenje in napredek, bodo negovali tradicije NOB, jih razvijali in nasploh sledili izročilu Titove misli.

Slavja ob krajevnem prazniku in razviti prapora so se na Otlici udeležili tudi taborniki in člani združenja borcev NOV s Trate in Godešiča pri Škofji Loki in med njimi je bilo veliko borcev, ki so se v enotah Devetega korpusa bojevali v teh krajih v zaključnih bojih pred osvoboditvijo Trsta. Pred spomenik padlim so položili venec, zatem pa so nadaljevali pot v Čepovan in Cerkljo na Koroškem.

MAKS HOŽIČ

DOMŽALE

Štirideseta obletnica
3. konference KPS

Večina občanov domžalske občine se je zbrala 7. junija na Vinjah nad Ihanom na slovesni proslavi v počastitev 3. konference KPS, ki je bila v bližnji Judeževi domačiji med 29. in 30. junijem leta 1940. Na tej konferenci je bilo takrat 45 delegatov, vodil pa jo je tovariš Tito.

K slovesnosti praznovanja dogodka so doprinesli tudi znani revolucionarji in družbenopolitični delavci France Popit, Vida Tomšičeva, Pepca Kardeljeva in Lidija Šentjurčeva s svojo prisotnostjo. Vsem zbranim je spregovoril član CK ZKJ tovariš Jože Smole, v kulturnem programu pa so pevci, recitatorji ter mengeška pihalna godba izvedli vrsto uspešnih točk.

Na obnovljenih temeljih Judeževe domačije v Vinjah so ob tej priložnosti odkrili spominsko obeležje, ki so ga izročili v varstvo osnovni organizaciji ZK v Ihanu. V vseh je živel misel na tovariša Tita in njegovo enkratno podobo revolucionarja, voditelja in državnika.

MAJA SICHERL

MURSKA SOBOTA

Slavje v Prekmurju

Četrtega julija letos bo osrednja slovesnost Prekmurja pri Bukovniškem jezeru. Občinski organizaciji ZZZB NOV Lendave in Murske Sobote sta pripravili bogat program, saj bo ta dan tudi srečanje borcev Prekmurske partizanske čete in Prekmurske brigade, ki sta bili ustanovljeni pred 35 leti. Ob tem se bodo slavju borcev pridružili še delovni ljudje in občani Prekmurja ter mladina, ki bo organizirala pohode mladih po partizanskih poteh.

Na dan prireditve bo ob 7,30 zbor pripadnikov Prekmurske partizanske čete pri Voglerjevi koči v Motvarjevski šumi, ob 9. uri se jim bodo pridružili še pripadniki Prekmurske brigade in ob 10,30 še pohodne enote mladih, ko se prične osrednja slovesnost s kulturnim programom pri Bukovniškem jezeru. Slavnostna govornica bo borka Prekmurske partizanske čete Ela Ullrich-Atena.

S tem slavljem pri Bukovniškem jezeru 4. julija letos bodo občani Prekmurja proslavili 35-letnico osvoboditve Jugoslavije in Prekmurja, 30-letnico socialističnega samoupravljanja, 35-letnico konference aktivistov OF v Strehovskih gorah ter ustanovitve Prekmurske partizanske čete in Prekmurske brigade.

FILIP MATKO

ŠMARTNO
PRI SLOVENJ GRADCUPohod in srečanje
v Mislinjski dolini

Krajevna organizacija ZRVS Šmartno pri Slovenj Gradcu bo tudi letos organizirala 5. tradicionalni pohod po partizanskih poteh, ki ga vsako leto pripravijo v počastitev dneva borca. Začetek pohoda bo 29. junija ob 7. uri, zborna mesto pa bo pred domom zveze borcev v Šmartnem pri Slovenj Gradcu.

Pohod bo potekal po Mislinjski dolini mimo spomenika Marzelovi Lenčki v Tomaški vasi in mimo spominskega obeležja Štefanu Goršku-Cakiju v Turiški vasi do Levovnikove domačije, kjer je spominsko obeležje Albertu Času. Ob zaključku pohoda bo pri Levovnikovi domačiji krajši kulturni program.

Istočasno se bo z udeleženci pohoda zbralo na 6. tradicionalno srečanje pri Levovniku osebe partizanskih bolnišnic iz zahodnega dela Pohorja in nekdanji ranjenci, ki so se tam zdravili. Pričakovati je, da se bodo društva in družbenopolitične organizacije udeležile pohoda s prapori svojih organizacij. Pohod bo ob vsakem vremenu.

ADOLF ANKON

LJUBLJANA

Tesno sodelovanje
RVS in mladine

Analiza po uspelem dnevu obrambe

Kot prejšnja leta smo tudi letos v Centru strokovnih šol v Ljubljani sklenili šolsko leto z izrednimi uspehi na področju obrambnih priprav.

Mladinska organizacija je skupaj z aktivom ZRVS načrtovala dva pohoda MPE »Ljubo Šerčer«. Izvedeni so bili kar trije pohodi v znane kraje iz NOB. Lansko leto smo šli po poteh Dolomitskega odreda, letos pred praznikom dneva mladosti pa smo šli po Notranjski, kjer smo imeli več srečanj z mladino in borci Notranjske. Štiriindvajsetega maja smo uprizorili akcijo, kot jo je pred 38 leti izvršila Rakovska četa in so po njej poimenovali tudi krajevni praznik KS Grahovo. Sodelovali smo tudi na zaključni prireditvi z borci 4. bataljona VDV. Štirinajst dni kasneje so naši pohodniki sodelovali po poteh 2. grupe odredov na Janče.

Vsi ti pohodi so bili dobro pripravljeni in obogatili s podoživljanjem dogodkov iz NOB. Nekatere akcije smo tudi praktično uprizorili in s tem obogatili tudi teoretično znanje, pridobljeno v učilnicah.

Tekmovanje iz obrambe in zaščite, ki ga je razpisal oddelek za LO občine Bežigrad, smo temeljito pripravili in izvedli. V šolskem tekmovanju iz obrambe in zaščite so sodelovali prav vsi učenci. Trilanska ekipa najboljših vsakega razreda je zastopala razred na ekipnem tekmovanju v okviru našega šolskega centra. Čeprav smo to tekmovanje izvajali pod izredno težkimi vremenskimi pogoji, so si fantje in dekleta zavzeto prizadevali, da bi dosegli čim boljše uspehe.

Na obrambnem dnevu, ki smo ga izvedli v okviru šole, smo razglasili izid tekmovanja. Direktor centra Tone Kramar je najboljšim trem podelil praktične nagrade. Obrambni dan je bil posvečen tudi obletnici civilne zaščite in pripravi za skupno jesensko vajo »Ljubljana 80«. Na občinskem tekmovanju iz OZ za srednje šole sta zasedli naši dve ekipi prvo in šesto mesto. Tudi pri kadrovanju in usmerjanju mladine v vojaške poklice je bil aktiv ZRVS zelo aktiven.

Z doseženimi rezultati našega dela dokazujemo, da smo se tvorno vključili v splošne napore naših delovnih ljudi, da nadaljujemo pot, po kateri nas je vodil naš ljubljani maršal Tito in ljubljamo, da bomo v tej smeri tudi nadaljevali.

JOŽE SIMŠIČ

VODIŠKA PLANINA

Partizanski dom vabi

Upravni odbor partizanskega doma na Vodiški planini na Jelovici je že aprila letos poslal vsem borčevskim organizacijam prospekte za letovanje v tem domu in je v teh dneh ponovno obvestil tiste, ki jih letovanje na Jelovici zanima, o pogojih in možnostih. Glede na to, da nekateri borci še vedno niso bili obveščeni o prostorskih zmogljivostih tega partizanskega doma, je upravni odbor sporočil, da je prostora še vedno dovolj za vse, ki želijo visokogorskega oddiha.

Čez Vodiško planino vodijo osrednja planinska, mladinska in kurirska transverzala. Vsi, ki to želijo, dobio v partizanskem domu tudi žige vseh treh transverzal, zato so tudi vsi planinci in izletniki dobrodošli.

J. R.

RAVNE NA KOROŠKEM

Ohranjati tradicije
NOB

Pri občinski konferenci SZDL Ravne na Koroškem je bil imenovan svet za razvijanje in ohranjanje tradicij NOB in spomeniško varstvo. Člani sveta so na svoji prvi seji razpravljali o delovnem programu za letošnje leto ter o vlogi mlade generacije pri ohranjanju in razvijanju tradicij NOB. Sklenili so, naj bi do leta 1985 popisali vsa spominska obeležja in popis opremili s podatki, komu je spomenik postavljen, kdo je padli, ki mu je posvečen, datum dogodka... V tem času (petih let) naj bi popravili oziroma obnovili tudi vsa obeležja, ki so potrebna po pravila. Pokroviteljstvo nad spominskimi obeležji naj bi prevzela društva, organizacije, šole, taborniki in drugi.

Na omenjeni seji sveta za ohranjanje tradicij na Ravnah so sklenili, da je treba takoj začeti z zbiranjem zgodovinskega gradiva in podatkov iz narodnoosvobodilnega boja, ki naj bi prispevali k celovitejši podobi boja in trpljenja naših ljudi. Vsak borec naj bi prispeval pri tej akciji svoj delež, akcija pa naj bi potekala v krajevnih borčevskih organizacijah. Poleg nekdanjih udeležencev NOV naj bi k delu pritegnili tudi šolsko mladino.

Na seji so spregovorili tudi o tem, kako naj bi v bodoče ob izgradnji posameznih pomnikov NOB in revoluciji predali pokroviteljstvo dokumentacijsko listino, ki bi slednje zavezovala, da bi dostojno skrbeli za pomnik. S tem v zvezi naj bi v prihodnje stekla tudi akcija sklepanja družbenih dogovorov za zbiranje finančnih sredstev, potrebnih za vzdrževanje spominskih obeležij.

Beseda je tekla še o transverzali koroških partizanov (ki naj bi jo označili), o organizaciji partizanskih mitingov in še o nekaterih oblikah ohranjanja tradicij.

FRANJO SREBOTNIK

NOVA GORICA

To ne sme v pozabo

Pred sedmimi leti je bilo v Novi Gorici srečanje primorskih partizanskih učiteljev. Pripravili so nam lep sprejem in zato smo hvaležni občinski skupščini Nova Gorica za to doživetje. Prišli smo iz vseh krajev Slovenije in tudi zunaj nje. Zakaj smo se zbrali šele po toliko letih? Mar ni bilo nikogar, ki bi tako srečanje organiziral že prej? Če se ne bi zavzel eden najzaslužnejših organizatorjev partizanskega šolstva, Drago Pahor, niti tega srečanja verjetno ne bi bilo. Na srečanju smo med drugim sklenili, da bomo napisali spomine na učiteljevanje v tistih težkih časih. Nihče pa se ni obvezal, da bi sprejemal napisano gradivo in ga objavil v knjižni obliki.

Leta minevajo, čas dela svoje in enkratni dogodki iz vojnih časov se odmikajo, izginevajo v pozabo. Menim, da učitelji dolgujejo zanamcem živ in neposreden opis dogodkov partizanskega učiteljevanja. Dolgujemo zgodovini! Prav bi bilo, da kolikor nas je še živih, takoj, še danes sedemo in napišemo svoja doživetja partizanskih učiteljev. Kot Novogoričanka sem pripravljena sprejemati vse gradivo in ga potem posredovati organizatorjem partizanskega šolstva, komisiji za tradicije NOB ter ga predložiti odboru, ki bi skrbel za knjižno izdajo. Prosim, pošljite mi vse: preslikave dokumentov, fotografije zanimive opise. Vem, da posamezniki že pišejo in zbirajo tovrstno gradivo. Zakaj se ne bi povezali in izdali knjigo v slovenskem merilu? Prepričana sem, da bo nastal dragocen dokument časa, ki bo obravnaval tudi delo partizanskih učiteljev na Primorskem.

Bomo partizanski učitelji doživeli še kakšno srečanje? Morda bi se to pot obvezala katera druga občina na Primorskem in nas povabila? Kdo bo tisti, ki bo dal pobudo za to srečanje?

Ne glede na to, ali se bomo ponovno srečali ali ne, dragi kolegi in kolegice, potrudite se, napišite svoje spomine, nadoknadite zamujeno. Še ni prepozno! Veliko bomo še storili.

VIDA BAVČAR-BLAŽKO

ČAČAK

Deseto srečanje RVS
Jugoslavije

Letošnje srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije Bratstvo in enotnost bo v Srbiji. Gostitelj in organizator letošnjega srečanja, ki bo posvečeno 35-letnici osvoboditve Jugoslavije in pa 30-letnici samoupravljanja, bo Zveza rezervnih vojaških starešin SR Srbije. Kot prejšnja leta bo srečanje tudi tokrat od 2. do 4. julija. Udeležencev iz naše republike bo letos manj kot ponavadi, 130 rezervnih vojaških starešin iz vse Slovenije, ker so se tudi slovenski starešine vključili v splošna varčevalna in stabilizacijska gibanja.

Slovenska delegacija bo po programu gost občin iz osrednje Srbije: Kraljeva, Kruševca, Gornjega Milanovca, Trstenika-Vrnjačke banje in Raške ter Novega Pazara. Udeleženci iz Slovenije bodo potovali v dveh skupinah, prva bo odšla v Srbijo z ljubljanskega letališča, druga z udeleženci iz severovzhodnih slovenskih občin pa iz Maribora. Na beograjskem letališču jih bodo pričakali predstavniki občin gostiteljev in jih z avtobusi pripeljali v svoje občine.

Drugi dan srečanja si bodo udeleženci ogledali kulturnozgodovinske znamenitosti krajev v občinah gostiteljicah, pomnike NOB in nekaj organizacij združenega dela.

Osrednja prireditev pa bo 4. julija v Čačku, kjer bo osrednja proslava ob dnevu borca, odkrili pa bodo tudi spomenik padlim borcem. Proslave se bo udeležilo okoli tisoč rezervnih vojaških starešin iz vseh naših republik in pokrajin, prav toliko bo tudi starešin iz republike Srbije, pričakujejo pa še več tisoč borcev, mladink in mladincev ter ostalih udeležencev.

Srečanje, ki je vsako leto v eni od naših republik, je pomemben prispevek h krepitvi bratstva, enotnosti ter enakopravnosti naših narodov in narodnosti, njihovega zblizevanja in boljšemu poznavanju, nadaljnjemu razvijanju in negovanju revolucionarnih tradicij in uveljavljanju humanističnih vrednot naše socialistične revolucije.

BORIS KNIFIC

VOJSKO

Proslava na Vojšćici



V nedeljo, 22. junija je bila na domačiji na Vojšćici na Vojskarski planoti proslava ob odkritju spominske plošče ustanovam, ki so se med NOB zadrževale na tej domačiji. Tu je bil sedež Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora za Slovensko primorje, sedež komande mesta Idrija. Tu je bila tudi 2. partijska konferenca za Slovensko primorje. Proslava je bila združena tudi s krajevnim praznikom Vojskega.

Slavnostni govornik je bil dr. Aleš Bebler, ki se je med NOB dalj časa zadrževal v tem kraju. V svojem govoru je obudil spomin na tiste čase in poudaril, da so prebivalci Vojskega dali ogromen prispevek za NOB. Proslave so se udeležili tudi nekateri predstavniki družbenopolitičnega življenja v republiki, udeleženci 2. partijske konference in številni občani idrijske občine.

JANEZ JERAM

Med Solkanom in Rodico

Koder še danes hodijo Pregljevi uporniki

Morali bi ga poznati, Brezo! Tudi v Rut bi človek še moral kdaj skočiti

»Ljubil sem preveč to zemljo, preveč sem ljubil svoje gore, tako da se tedaj, ko je bilo še čas, nisem mogel odtrgati iz njihovega objema...«
(Simon Kos, poslovilno pismo)

Na polica nad kalno Sočo pri Solkanu, ki se kaj kmalu razlezejo v nekoliko večjo planoto, si je za cestnim ovinkom pri Ročinju ženica sedemdesetih let, bistrega, zvedavega pogleda, utrujeno otrala pót, ki si je curkoma utiral brazdo mimo stisnjenih ust. Le malo

svojimi na Vis in od tam naravnost v Drvar, kjer se je srečal z nemškimi padalci, ki so želeli preveč: zajeti Tita in vrhovni štab... Mladenič, ki je s prekomorci nato korakal do Črne gore, se vmes ustavil v Beogradu in bil deležen sremeske fronte, svobodo pa dočakal vesel in razposajen v Zagrebu.

Brnenje telefonskih žic, sveta želja

Že dvainštiridesetega leta se je Lojze srečal z odporom, dokler ni prišlo vse

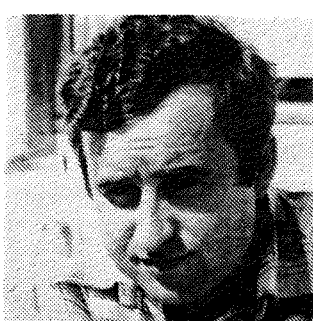
pomagajo, med seboj. Telefon, en sam telefon, brni od osme ure do trinajste, v skromni, mnogi premajhni trgovinici, popoldne pa njegov glas utihne, mrkne v samoto polic, tako kot televizijski program.

Z Bucikom sva se napotila med hiše, slepeče obsijane z dopoldanskim soncem. Nad vasjo si nekdo gradi gnezdece, zemlja je razmetana še na več straneh, kar kaže, da tukaj ostajajo doma. »Socialist« prihaja naproti, mimogrede navrže Bucik, Anton Prinčič, predse-

ljivce. Zdaj je Soča, »bistra hči planin«, res bistra in po strmoglavih stezah in nič boljših cestah, za čudo pokritih z asfaltom, blodijo v svoji vsakdanjosti Pregljevi Gradniki, Kragulji in Munihi, onkraj Koritnice se skriva Bevkova Zakojca pa Bukovo, čisto zadaj je slutiti Rodico, z avreolo skrite odmaknjenosti posvečeno tolminsko lepoto. Na škarpni zraven hiše v Koritnici sedi v hladni senci Breza, Brovčev Miha, star partizan in prebira Delo. Morali bi ga poznati, Brezo, za hip se z njim vred zapoditi po



Miha Brovč-Breza



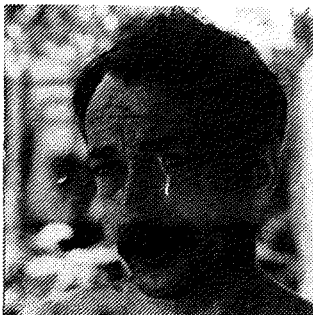
Darko Gatej



Alojz Bucik



Vilma Pavič



Anton Prinčič



Rut, v ozadju Rodica

naprej so grabljice ihtavo premetavale že skorajda suho travo: splačalo se je pohiteti. Nad Avčami, le malo naprej od ročinskih grabljic, se je obesilo vroče sonce in pritiskalo na tilnike. Nihče ni vedel, kako dolgo bo še pripravljeno božati travo, delavce spodaj, ki gradijo hidroelektrarno, poštarja, ki si je z velikanskim robcem, prepredenim s pisarnostjo, kar jo le premore ta svet, brisal prepoteno lice...

V Avčah ni bilo tistega trgajočega miru, tako značilnega za vasice, ki so jih domačini kdovekdaj in zakaj potisnili pod gore, v osamo, skrivajoč sebe in svoje skrbi, radosti in krike minljivosti. Nekakšno majhno mravljišče se je razvleklo med hišami, tja gor do ceste, ki pelje na Kal in ki bo menda vsak čas asfaltirana. Hiteli so po opravih, navrgli besedo temu in onemu in se izgubili med hišami, zapustili tiste, ki so se za hip ustavili ob trgovinici, hlastajoč za senco in klepetom.

Bucik, predsednik borčevske organizacije v Avčah, se je naposled s svojim fičkom prebil skozi ride in senčne drevo-rede mimo pokopališča, kjer počivata Maslova dva in Zvezda s tovariši, do doma. Tisti Lojze Bucik torej, za katerega na polici vedo, da je s Prvo prekomorsko brigado konec novembra 1943 prišel iz Barija na Korčulo, se preselil s

tisto, česar se rad spominja. Pohodi, boji, srečanje z vrhovnim štabom, sremeska fronta, svoboda... Ostali so spomini, čin kapetana in zavest, da se je treba tolči naprej. Tega seveda ni povedal, potem ko se je ves mladosten zrinil v hladno, gostoljubno kuhinjo svojega doma. Vsega vendarle ni treba razumeti, povedati na glas, pojasnjevati.

»V Avčah smo marsikaj naredili sami, ne ovinkari, trdno postavljajoč besede, navadili smo se na udarništvo, prispevke... drugače pač ne gre. Sedaj imamo vodovod, vodo smo spravili izpod Banjske planote. Vsak je moral skopati določen del jarka, prispevati nekaj denarja. Podobno je s kanalizacijo, gasilskim domom. Sto trinajst hišnih številka kaj drugega pač ne obeta. Včasih smo imeli pošto, gostilne, danes ni ne enega ne drugega. Šolo so podrli Nemci in namesto nje naredili bunkerje. Še kako bi potrebovali šolo, vsaj štiri razrede. Vse kaj drugega je, če je v kraju šola. Življenje postane nenadoma drugačno, polnejše. Morda bo šla naša želja v klas čez leta. Ne bi mogel reči, da vlada mrtvilo: zbiramo se okoli gasilcev. Vsi smo gasilci. Tudi mešani pevski zbor se je rodil pod to streho. Mladi se prepletajo med gasilskimi cevmi, mladi in stari. To nas združuje.«

Kadar ljudi v Avčah zaloti nesreča, si



Spomenik žrtvam v Avčah

dnik krajevne konference socialistične zveze. In Prinčič prime tam, kjer sva z Bucikom zaključila, pri televizijskem prejemju.

»Za televizijske sladokusce v Avčah ni preveč rožnato, se nasmeje krepki, do pasu razkriti možakar, pokajoč od zdravja. Dobimo le prvi ljubljanski program, to pa je tudi vse. Potrebujemo pretvornik, saj navsezadnje plačujemo prav toliko kot vsi ostali. Že res, da se dogovarjamo s televizijo, da so obljubili, vse skupaj pa vendarle gre nekoliko prepočas. S cesto, prevozi, zlasti avtobusnimi, smo zadovoljni, ni kaj. Še nekaj: že dalj časa sanjamo, da bi nam zgradili most do Tolmincev onkraj Soče. Morda bi nam dali tistega, ki stoji v neposredni bližini gradbišča hidrocentrale, saj potem, ko bodo dela zaključena, zagotovo ne bo več koristil svojemu namenu...«

Sicer pa so v Avčah, kar se gradnje mostov tiče, strokovnjaki: lani so kar sami zgradili most v zgornjem delu Avč, čez potok Avšč, letos pa delajo že drugega, prek istega potoka.

V Avčah, tako bi človek sodil, ne govoriti imeti ali ne imeti. Če je le mogoče, naredi, kar je treba, sami. Ob potresu jim je načelo hiše. Popravili so jih. Počila je plošča na spomeniku padlim. Zamenjali so jo. Letos, 4. julija, bodo odkrili spominsko ploščo na rojstni hiši Mihaela Prosenca-Zvezde. Nič kaj se ne vprašujejo, kako bo z denarjem, plošča pač mora biti, Zvezda, njihov človek, je to zaslužil. O tem sta prepričana Prinčič in Bucik, tako mislijo vsi tisti, ki se dan za dnem vozijo na delo v Novo Gorico, Miren, Anhovo pa v Kal nad Kanalom pa tudi mladi rod, ki čvrsto vnaša novo življenje v Zvezdino rojstno vas.

Visoko v gorah

Tolminske gore vabijo kot le kaj, globeke grape, zažrte med vršaci, skrite pred radovednimi pogledi, obetajo skrito lepoto, popolnost narave, podijo vsi-



Spominsko obeležje Simonu Kosu



Spomin na revolucionarne dni Ruta

širnih poljanah živega spomina, v dni, ko sta s šestnajstletnim sinom odšla v partizane... Mali je bil ranjen, zbolel je in Breza ga je poslal v Benečijo, a ga kaj hitro poklical nazaj. Nič ni pomagalo, pobič je 19. januarja 1945 umrl. Breza se je tudi s tem sprijaznil. Človek, ki je šel dvainštiridesetega leta med partizane, bil ves čas kurir, se je moral naučiti tudi te grenke lekcije.

»To so bile, prijatelj moj, težke poti. Soča, železnica, cesta. Baška grapa. Ljudje, kot so bili Janko Baški in njemu podobni. Bil sem v prvih tolminskih partizanskih enotah. Premalo časa imava, da bi razpredla vse do zadnje pičice. Toda to bo še treba napisati. Morali bomo. Zdaj se točemo z drugimi nevšečnostmi. Ne bom grebel v potankosti, toda protekcionizem me boli. Tudi v borčevskih vrstah. Napihovanje zaslug. To se je hudo razpaslo. Samovolja ima mlade. Čez vse to in še marsikaj bomo morali narediti križ. Tole, kar smo začeli, stabilizacijo, moramo izpeljati. Kaj vse nismo zmogli?«

Brovčeve besede zvonijo kot le kaj. Od komaj slutene Rodice, pokrite s snegom, mimo Tolmina do Nove Gorice in še daleč naprej. Tja gor do Ruta, krajevstva tihotapcev, divjih lovcev, nekdanjega nemškega naselitvenega otočka sredi slovenskega življa, skritega med tolminsko bohinjskimi gorami.

Breza ostaja sam. Cesta, prava umetnija, se vzpenja, zožuje, stiska, kobali čez hudournike, grozi... in se naposled presedla na travnik, od koder je moč videti za sadnim drevjem skrito vasico, Rut. Onstran leži Bohinj. Od tam, iz Jugoslavije, so Simon Kos, brata Jože in Anton Koder, Miha Beguš, Nikolaj Lončner in drugi v letih 1933-1940 po komaj dostopnih, le za gamse utrhih poteh, med Črno prstjo in Rodico, v vsakem vremenu prenašali propagandni material. Organizacija TIGR. Leta 1940 je italijanski tajni policiji OVRA s pomočjo izzivačev uspelo razkriti organizacijo. Simon Kos in Nikolaj Lončner

sta bila ustreljena v Trstu, oziroma v Avstriji, Bratoma Koder pa je uspelo izogniti se aretaciji. Jože je kaj kmalu po kapitulaciji Jugoslavije našel pot med prve gorenjske partizane in tudi kot eden prvih padel na Stolu nad Jesenicami v boju z Nemci.

Ljudje iz Ruta in Granta, sosednje vasi, niso stali ob strani svojim junakom. Sedemnajst domačinov je moralo umreti v vasicah, ki štejejo skupaj sto sedemdeset prebivalcev. Med njimi je še vedno oseminsedemdeset članov borčevske organizacije!

»Ljubil sem preveč to zemljo...«

Svet pod gorami. Vzklikniti, kako so mogli tukaj obstati, domisliti v sebi, čemu ne more tega videti vsak, obstati in upreti pogled v skromnost vaških hiš, to bi bilo najbrž dovolj. Vtise je treba zbrati, postaviti na pravo mesto ljudi in naravo, odložiti puhli sentimentalizem...

Bržkone je malo krajev na Sloven-

ža, bratov Koder, revolucionarjev...

To je bilo slavlje: odkrili so grobnico enajstim padlim borcem iz Kosovelove brigade in drugih enot, organizirali so srečanje borcev Severnoprimskega odreda... Še danes se zaljubljeno ozirajo v dolino, oči potujejo za črnim trakom, ki so ga dobili po zaslugi občinske skupščine Tolmin, občinskega odbora borčevske organizacije, domicilnega odbora Severnoprimskega odreda, tovarne Bača Podbrdo, komunalnega in cestnega podjetja Tolmin, pa tudi rojaki so nekaj primaknili, tisti, raztepeni po svetu. Nikogar ne pozabite, so zabičali.

Dve poslovilni pismi je napisal Simon Kos, rovtarski upornik, preden so mu utrnili življenje. Pisma, polna bolečine in ponosa, ljubezni do gora in ljudi, rovtarske preproščine, ki ji je bil brezmejno vdan, iz katere je izvirala prastara želja po svobodi.

»Ljubil sem preveč to zemljo...« je zapisal, toda to zemljo človek ne more nikoli dovolj ljubiti.



Kosova rojstna hiša v Rutu



Rojstna hiša Mihaela Presna-Zvezde



Avče

skem, vsaj tako skromnih, o katerih bi se toliko pisalo. O Rutu so pisali Simon Rutar, Štefan Kocijančič, dr. Milko Kos, o rovtarjih, ki so večkrat pogoreli, menda že pred letom 1346 prvič, in ki so menda kot Tirolci po izročilu neke listine prišli semkaj v času vladanja oglejskega patriarha Bertholda (1218-1251), je pisal prejkone še kdo drug. Nemški Rovt, kot se je kraj včasih imenoval in ki ga v starih listinah zasledimo kot Rut-hae theutonicae, je zanimiv tako za etnologa kot zgodovinarja in na posled za tistega, ki se ukvarja z razvojem jezika. Zanimivo: ljudje, ki so izšli pred davnimi leti iz naroda, ki je mnogo pozneje postal strah in groza Balkana in Evrope, so se uprli prav temu narodu.

Gostilno imajo, to je že res in pred njo je sedela Vilma Pavič, katere starši so poglani korenine pod Rodico, prešerno lepoto, ki čuva rovtarje, kakšno minuto pozneje pa se nam je pridružil še Darko Gatej, tudi na pol domačin.

V Rutu žive ljudje sklenjenih rok, trdno stisnjenih, da jih lisice ne bi mogle stisniti bolj. Navsezadnje jim tukaj kaj drugega tudi ne preostane. Trije samoprispevki so doslej našli pot med hiše Ruta in Granta. Za obnovo in razvoj, so rekli. Lani, devetega septembra je bilo, so pribrezli njihovi z vseh koncev sveta po novi, asfaltirani cesti, v rojstni kraj Simona Rutarja, znamenitega mo-

Vilma ni dolgo v Rutu. Kraj je utelešenje sle po lepoti toda od tega se ne da živeti. Ali pa?

»Ljudje hodijo na delo na Jesenice, v Tolmin pa na Knežo in v Bačo Podbrdo. Na Jesenicah in v Tolminu ostajajo ves teden, v petek zvečer se vrnejo domov. Cesta, veste, je odrešitev. Nekateri, mislim, da jih je pet, so se odločili, da se bodo spoprijeli s kmečkim turizmom. Saj že prihajajo, za kakšen teden, turisti, zlasti Nemci pa tudi Italijani. Naši ljudje? Ne, kje pa, saj ne vedo, kje je Rut. Kako pa tujci vedo? Ti vse staknejo.«

Kadarkoli sem zablodil s pogledom v Rodico, sem moral misliti. Mar res poznamo samo Bled, Bohinj, Kranjsko gor, zdravilišča, gradove in muzeje? Kdaj se bodo vendarle odprla vrata vseh teh prečudovitih skritih kotičkov slovenske zemlje, ki jih kdove zakaj tako ljubosumno skrivamo, okorni in nevedni, toda polni bogastva?

Na njivi, strmo prisljonjeni v breg, ob bahavem kozolcu s težkimi zidanimi stebri, postavljenimi za večnost, se je med visokim rastlinjem enakomerno zibala starka. Pomahala je in ritem, stoletja nič drugačen, se je nadaljeval. Tu zgoraj so menda bivali bogovi. V svetu, ki sta ga pomagala odkrivati Darko in Vilma.

Milenko Strašek

Brnenje telefonskih žic, sveta želja visoko v gorah

»Ljubil sem preveč to zemljo...«

Zvezda, tihi junak Soške doline

V obsežnih arhivih iz štiriinštiridesetega leta z območja Kala in Kanala bodo proučevalci narodnoosvobodilnega boja često naleteli na ime Zvezda.

Mihael Presen, doma iz Avč v Soški dolini. Domačini in vaščani sosednjih zaselkov so mu dejali kratko Miha. Italijani Michele.

Kot otrok je Miha doživel, da so ga pregnali s starši in brati ter sestrami v izgnanstvo, zakaj Avče so bile celi dve leti na neposredni bojni črti med Avstriji in Italijani in zaradi tega tudi skoraj do tal porušene. Dečku, rojenemu tik pred začetkom prve svetovne vojne, je bomba odnesla prste desne roke. Brat je umrl zaradi »španske«, trpeli so lakoto in pomanjkanje.

Šola, v katero je hodil mali Miha, je postajala vse bolj italijanska, dokler ni bila materinščina naposled ukinjena. Miha se je izobraževal sam. Obiskoval je večerno obrtno šolo v Kanalu, pozneje pa je z dopisno šolo dosegel srednjo izobrazbo, obiskoval jezikovne tečaje, spoznal umetnost strojepisja...

Življenje je zahtevalo svoje. Fantič iz Avč je postal občinski obhodnik, nekaj let je delal na domači železniški postaji kot pomočnik vlakovodnega odpravnika, leta 1937 pa se je znašel na domačem poštnem uradu, od koder so ga premestili na centralno pošto v Gorico. Tam kaj se je srečal z okovi.

Miha je pomagal domačim, kakor je vedel in znal. Čestokrat jo je primahal domov, prinesel kak dinar, postoril to in ono, svetoval, odločal, ne nazadnje pa so bili ti obiski namenjeni tudi ilegalnemu delu, kamor je kmalu pritegnil tudi sestro Julo.

Oktobra 1941 se je prvim aktivistom OF pridružil tudi sam. Prenašal je pošto in literaturo, bil je za vse. Pridobival je sebi sorodne ljudi, pripravljal je tla. Ničkoliko paketov različnega blaga je prek sestre Jule pošiljal naravnost iz Gorice za svoje. Celo pisalni stroj. Nove vojaške čevlje. Sanitetni material. Ciklostilni papir. Usnje.

Miha je vedel za nameravan napad na avtobus med Doblarjem in Podselami, do katerega pa ni prišlo, sestajal se je z Mirom Zimcem, prvim poveljnikom karavle P-6, poznejšim rajonskim sekretarjem komunistične partije, s Poldetom Oblakom iz Ilirske Bistrice, sodelavcem Osvobodilne fronte, sta hodila po okoliških vaseh in raznašala partizansko literaturo in pošto, sestankovala z zavednimi Slovenci... Srečeval se je tudi s Francetom Bevkom. Največkrat so se shajali v goriški gostilni Jelen.

Dvajsetega marca 1943 so Miho zaprli. Skupaj s Poldetom Oblakom in Stancom Jermolom. Vmes je bilo izdajstvo.

To so bili najhujši dnevi njegovega življenja, ki se je pravzaprav šele začelo. Miho so grozovito pretepali in mučili, toda Miha ni klonil, ni izdal. Odvlekli so ga v Zdravščino pa spet na goriško kvesturo in ga zmaličili do konca. Tistikrat bi ga še znanci težko prepoznali.

Znova so ga prepeljali v Zdravščino. Po šestih tednih pekla v Gorici so se tovariši ob pogledu nanj zgrozili. Pomagali so mu. Zlasti še Jože Štucin iz Solkana, ki je bil zaposlen v kuhinji. Miha mu je zaupal, da je član komunistične partije. Da mu je zavest, ki mu jo je pomagala zgraditi partija, pomagala prestat vse to nečloveško trpljenje, je dejal.

V zapore je romala sestra Jula, tjakaj

je pot vodila tudi Marijo, ki je bratu in sestri nosila obleko in hrano.

Ob kapitulaciji Italije ječarji političnih zapornikov niso hoteli izpustiti. Pobegnili so, tudi Miha, ki se je ves izčrpan vrnil domov in takoj spet začel z delom. Ob koncu decembra 1943 do osmega januarja 1944 je obiskoval srednji partijski tečaj, o čemer je ohranjeno originalno spričevalo.

Janko Valentinič-Soški se spominja, da je bil Zvezda že konec oktobra 1943 imenovan za sekretarja okrožnega ko-



Mihael Presen-Zvezda

miteja KPS in okrožnega odbora OF za Kanalsko. Skupaj sta bila kot delegata julija 1944 na dvodnevni partijski konferenci KPS za Slovensko primorje na Lazni.

Miha je sodeloval z načelstvom varnostnoobveščevalne službe, z drugo brigado VDV, pri raznih diverzantskih akcijah in podobnem. Vse je budno spremljal, ob reorganizaciji okrožij septembra 1944 pa je bil izvoljen za člana okrajnega odbora OF za Kalsko-kanalsko okrožje, na seji skupščine prvega okrajnega NOO pa za sodnika okrožnega narodnega sodišča. Te naloge Zvezda ni dolgo opravljal: padel je pod rafali nemške brzostrelke, 22. decembra 1944, na Kanalskem vrhu.

Soški se tega dogodka dobro spominja:

»Tisto noč smo prespali na Habjanovem skednju. Jaz, Zvezda, njegov sovaščan Janko Makarovič, obveščevalec Devetega korpusa. Ob zori nas je gospodar obvestil, da Nemci obkoljujejo vas. Sklenili smo se prebiti proti Banjščicam v upanju, da se rešimo. Blizu cerkve smo naleteli na nemškoasedo. Prisiljeni smo bili spremeniti smer umika proti Batam. Nemška patrolja, kakšnih deset mož, nas je opazila in z razdalje kakšnih šestdeset do sto metrov vžgala po nas z brzostrelkami. Ob izhodu iz vasi je bil najprej smrtno zadet v glavo Janko. Zvezda in jaz sva tekla dalje in uspela doseči cesto proti Batam. Skočila sva v bližnjo vrtačo. Ko se je hotel Zvezda na drugi strani umakniti v bližnje grmovje, ga je zadel rafal brzostrelke v hrbet. Bil je takoj mrtev...«

Soški se je rešil. Po odhodu Nemcev so domačini trupli padlih prenesli najprej v vaško cerkev, nato pa z vozom prepeljali na Banjščice in ju čez tri dni pokopali na pokopališču v Trušnjah.

Zvezdo so po vojni prenesli v skupno grobnico padlih borcev na domače pokopališče v Avčah.

Cvetka Mrak

Drugo polletje leta 1942... »Joža, gestapo te išče. Beži!« so rekli, jaz pa sem se spraševal: »Kam?« V Šmartnem ob Paki sem srečal Nado Prodnikovo iz Gornjega grada. Solze so ji zalivale obraz. V Starem Piskru so ustrelili njeno mater. Tesnoba je lezla v nas.

Doma smo imeli posestvo, mlin. In Nemcem na očeh. Nekateri Bočani so že bili v hosti, v temnih širjavah Me-nine planine. Bil sem nekaj časa odsoten. Nemci so odpeljali očeta in mater, ustrelili brata. Spominjam se tiste nedelje. Mlajši brat Tone me je spravil na veselični prostor. Tam mi je rekel gornje-gradski župan: »Poznič, pojdi po starše v Celje?« Vedel sem, da je izzivanje. Tekel sem domov in iz mlina znosil vse, kar so naši pustili: moko, kašo, čevlje, obleko, vse sem poskril pri dobrih znan- cih.

Kam? Spomnil sem se, kako sem hotel najprej v Nemčijo, ostal sem v Mariboru, se spet vrnil in se peljal mimo okoliške šole v Celju. Vedel sem, da so na šolskem dvorišču moji starši. Tiho sem potočil solze in stisnil zobe. Kam? Po stari splavarski poti! Nekdaj sem splavaril vse do Beograda.

Sestra me je oskrbela z nahrbtnikom, gozdicami, z vsem najnujnejšim. Brežice. Znana splavarska gostilna. Urančička, nizka, stara kakih 40 let, me je takoj prepoznala. Rekla je, naj se umaknem v zidanico pod vrh griča. Tam me je gospo- dinja spodila z dvorišča: »Iz- gini, sicer pokličem polici- jo!« Morala je zaradi nem- skih priseljencev. Spet sem bil v gostilni. Urančička je besno pobliskavala z očmi. Gestapovci! Krčmarica je pograbila nahrbtnik, ga vrgla skozi okno in siknila: »Beži!«

Z neznanim fantom sva prešla nemško-hrvaško me- jo, nato po skrivnih poteh naravnost v Zagreb. Poiskal sem Kneza, lesnega trgovca. Ponudil mi je varno zavetje. V meni pa je kljuvalo: na- prej, naprej! V bližnji gostil- ni sem popil kozarec piva. Ustaška patrolja! Pred me- noj oficir.

Spomini Jožeta Pozniča-Brka

Na, Brko, in dobro se bojuj!

»Prosim, osebno izkazni- co! Splavarska ne velja. In propustnico. Hitro, hitro!«

Čudno naključje: verjel je moji splavarski izkaznici. Hitro sem se umaknil. Pri tr- govcu Turku sem našel veli- ko znanec iz Zadrske doli- ne in dobil tudi dobro popot- nico. Nato na vlak in narav- nost v Vinkovce. S pomočjo zvez sem postal natak v hotelu Hrvaški dom. Šef Po- točnik je bil Slovenec. Zdi se mi, da me je izdal. Sledila je rekrutacija po hitrem pos- topku. In za krajši čas do- mobranska uniforma. Dva, tri tedne vaje z orožjem, nato proti Bijeljini v Bosno. Po nekaj dneh sem srečal znan- ca Bučana iz Ljubnega. Zau- pal mi je, da ima sina pri par- tizanih. Veza se je bližala.

Vnele so se mi željosti. Po- slali so me v Osijek. Šef am- bulante je bil dober človek. Bil je naš, partizanski. Zdrav- il me je in postal sem mu nekakšen kurir. Držal me je dlje, kot bi me smel. Tudi njegova žena je bila dobra. Hodil sem po mestu in iskal vezo. Srečal sem se z učite- ljem Zemljičem; pred vojno je učil v Solčavi. Bil je ne- kakšen vodja »državnega« mlina. Skril sem se pri njem. in delal in poslušal na vse strani. Žito je pripeljala ženi- ca, s katero je Zemljič dolgo govoril. Čutil sem pobilis- ke oči. Dogovorjeno. Vrgel sem nahrbtnik na voz in odpelja- la sva se v Podpečje. Ob mlačvi je prišel predsednik vasi in me vprašal po doku- mentih. Dal sem mu splavar- sko izkaznico. Obračal jo je levo in desno in razmišljal. Vprašal me je, če sem služil starojugoslovansko vojsko. Da, služil sem. Bil sem pod- oficir v graničarski enoti. Kje? Tri mesece sem bil na tečaju v Novem Sadu, nato sem šel v Subotico, v tretji podosek graničarske enote, 41. četa 15.

karavla. Spet vprašanje: »Kdo je bil tvoj koman- dant?« »Za prvega ne vem, na karavli pa je bil Šaban Ša- ranović, komandant odseka pa Pasić Časlav.« Možakar je vstal, me pogledal v oči, me objel in se na ves glas zakro- hotal:

»Dragi Joža, jaz sem Pasić Časlav!«

Osupnil sem. Močno je bil spremenjen. Rekel mi je, da bom ostal pri njem, jaz pa sem ga prosil, naj me spravi v brigado. Dal mi je vezo s komando 6. korpusa. Ko- mandant je bil Petar Drap- šin. Komandant me je vpra- šal po poklicu. »Mlinar,« od- govorim. On pa: »Imamo mlin, toda brez izkušenega mlinarja.« Prosil sem ga: »Tovariš komandant, rad bi v brigado, rad bi se bojeval.« Namrgoden je zamahnil z ro- ko: »Prav, pa pojdi.« Poslal me je v 12. udarno brigado, v Voćin. Postal sem borec 1. čete prvega bataljona.

Polno novih doživetij, no- vih obrazov, novih poznan- stev. In kar naprej vpraša- nja: »Od kod si doma!« »Slo- venec, Slovenec,« sem odgo- varjal. Vzeli so me za svoje- ga, vendar z določeno pre- vidnostjo. Orožja mi niso zau- pali, rekli so: »Sam si ga boš dobil!«

Boji so se vrstili. Na Po- dravski Slatini smo zavzeli hrib. Na drugi strani izurjena četa ustašev. Naenkrat ukaz: »Juriš!« Vsi smo jurišali. Tu- di jaz, brez orožja, s kratko grčevko. Eno samo grmenje vseh vrst orožja. Pritekel sem do ustaša, ki je ranjen ležal v grabnu in kričal: »Ha- sane!« Med jurišem je pre- poznal soseda, ki je bil parti- zan; upal je, da mu reši živ- ljenje. Pritekel je in zakričal: »Tu imaš soseda, tvojega Ha- sana, ki si mu pobil druž- no.« Zamahnil je, slišal sem

boleč vzdih, vzel je puško in kar precejšnje število nabo-jev, nato pa se je obrnil k meni in rekel: »Na, Brko. Bojuj se, dobro bojuj.«

Ustaško postojanko smo pošteno prerešali. Čez čas novi ukaz komandanta: »Zmanjkuje municije, ponjo moramo čez Savo, proti Kor- dunu!« Pohod. Hodili smo dan in noč. Hiteli smo k Sa- vi. Namesto čolnov so nas pričakali do zob oboroženi ustaši. Z bolečino v srcu sem gledal požgane vasi. Trdo- vraten boj, klanje. Kljub žrtvam smo prišli na drugo stran, tam pa novi sovražni- ki-četniki. V boju smo jih ve- liko ujeli. Mislim, da bo komandant ukazal: »Postre- lite jih!« Ujetnikom je napra- vil dolg govor, razoroženi so šli na vse strani, nekateri pa so se odločili za našo vojsko.

V Bosni smo bili vse do maja 1944. Spominjam se va- si Smrtiče. Čistokrvna četni- ška vas. Nočne straže smo okrepili, toda vedno so koga ubili; ubijali so domačini. Med bojem s četniki sem na- šel žlico, ki sem jo hranil vse do svobode; kot partizanski spomin jo hranim še danes. V Smrtičah pa je bilo še ne- kaj! Slučajno smo naleteli na klet, kjer je bil sod zares oku- snega žganja. Komandant je odločil: vsak po 2 decilitra, za teden dni! V tistih dneh smo odkrili in zajeli veliko skladišče najrazličnejšega orožja. Naš pogum in naš po- nos sta nas silila naprej in naprej. Koliko poti je bilo za nami, koliko neprespanih noči, žeje in lakote, blata in prahu, vendar, tudi med nas je prišla melodija koračnice slovenskih partizanov:

– Naprej v boj, za pravdo in svobodo...

Z dejanji, z izredno parti- zansko disciplino sem postal komandir voda. Zame je bila

to velika čast, obenem pa ob- veza. Saj se spominjam, hu- do sem zbolel, vendar sem vzel brzostrelko in bombe, z mojimi sem jurišal na usta- ške bunkerje. Na postojanko Prnjavor. Petnajstega ja- nuarja, sredi najhujše zime smo bredli ledeno mrzlo re- ko. Juriš je uspel. V zavzeti postojanki smo dobili vseh vrst blaga, odeje, posteljni- no, vojaške obleke, šivanke, cele zaboje čokolade, žganje, pecivo, kruh, puške, brzostrelke, minometalce, lahke topove in še in še; neverjetno bogato založeno skladišče. Nam pa komandantovo na- ročilo za ustaše: »Lovite ži- ve!« Težki trenutki, ki jih ni mogoče pozabiti. In še dogo- dek! Borci so mi pripeljali v nemško uniformo oblečene- ga vojaka Slovenca, Sevnič- karja iz Polzele v Savinjski dolini. Prosil me je, naj ga ne ubijem, da je oče oficir pri partizanih, da je sam šel na krive poti; po dolgem raz- mišljanju sem ga obdržal v četi, bil je izredno dober mi- traljezec. In še nekaj: znal je popravljati puške, brzostrel- ke, mitraljeze, minometalce, topove; v naših vrstah si je prislužil medaljo, če pa je srečno dočkal svobodo, ne vem.

Spet smo se pomaknili proti Osijeku. Kot komandir čete sem dobil nalogo, naj pošljem izvidnico proti Gor- njem Milanoviču. Ob štirih jutraj so odšli. Fantje se ni- so vrnili. Poslali smo drugo patroljo. Tudi ta se ni vrnila. Klicali so me v glavno po- veljstvo. Kaj si storil? Hočeš ovirati? Zares mi je trda predla. Nazadnje sem rekel komandantu:

»Se spominjaš, ko smo vi- harili prek mrzlih valov raz- jarjene Save. S prisebnostjo

nekdanjega splavarja sem rešil kar veliko življenj!«

Kljub dokazovanju sem moral za nekaj časa v zapor. Soborci so bili resnično pre- senečeni. Na koncu pa se je izkazalo, da sem nalogo z vs- o resnostjo opravljal: patrolji sta padli v nepredvideno za- sedo in tam končali. Tega je bilo mnogo in izvidniškega dela smo se vsi bali.

Potem sremska fronta. Vkopavanje, juriši in spet vkopavanje. Od mojih štiri- deset borcev jih je ostalo se- dem. Kruta bilanca. Bil sem ranjen v roko in odpeljali so me v divizijsko bolnišnico, v Darovar. Rana se še ni do kraja zacelila, ko sem bil spet na položaju, med svoji- mi. Zdaj smo bili velika ar- mada, padale so žrtve, toda mi smo drveli naprej in na- prej. V smeri Avstrije, v bli- žini rodne Zadrske doline. Komandant mi je dovolil, da sem za nekaj dni odšel v Bočno, v mojo rojstno vas. Toliko, da se nisem razjokal. Hiše požgane, mnogi postre- ljeni, mnogi med partizani, vas eno samo razdejanje. V ljudeh pa vera v novo življe- nje. Zvedel sem, da je mlajši brat padel v napadu na nem- ško postojanko v Mozirju, padel kot mitraljezec. Starša sta se malo pred svobodo vr- nila. Nikoli ne bom pozabil materinega objema. Njenega vzdih: »Joža, tak si le živ.«

Svoboda. Moral sem se vr- niti v Novi Sad. Bil sem pre- meščen v štab divizije. Prev- zel sem četo telefonistov in ostal njen komandir vse do 15. februarja 1946; na lastno prošnjo sem bil demobilizi- ran. V rojstno Bočno sem se vrnil s činom poročnika in nekaj odklovanji. Življenje pa je teklo dalje. Pomagal sem pri obnovi vasi, naše do- line, bil vseskozi aktiven družbenopolitični delavec. Nekaj let sem že upokojen, kot rezervni vojaški stareši- na pa ne morem mirovati. Enostavno – ne morem!

Tak je odlomek mojih parti- zanskih časov, odlomek, ki ga v družini kar rad obnav- ljam, še posebej zato, ker parti- zanski časi ne smejo v po- zabo!

Drago Kumer

Ivan Jan

Prvi Kokrški odred

V knjižnici NOV in POS bodo jeseni izšle tri knjige avtorja Ivana Jana. V nadaljevanjih objavljamo odlomek iz prve knjige.

Ustanovitev odreda

Reorganizacija slovenske partizanske vojske – Okrepi- tev iz Polhograjskih Dolomitov – Imenovanje poveljstva – Odhod prek Save pod Krvavec in Storžič – Urejevanje odreda – Ustanovitev Kokrškega ali 2. bataljona – Uredi- tev zvez – Razdelitev po sektorjih – Himmmlerjev zločinski ukaz.

Okrepljene partizanske enote, ki so na spomlad 1942 poživile svojo aktivnost, so resno ovirale izvajanje okupa- torjevih načrtov na Gorenjskem. To toliko bolj, ker je ta v začetku leta z zadovoljstvom ugotavljal, da je uporniška dejavnost po razbitju partizanskih enot na kamniškem območju, pod Karavankami in po dražgoški bitki na Go- renjskem zelo upadla, da partizanov ni več občutiti.

Komaj pa se je zima prevesila v pomlad, so na Sloven- skem nastale številne nove partizanske enote, vojaško in politično vodstvo narodnoosvobodilnega boja na Sloven- skem pa je začelo pripravljati širokopotezne načrte za spomladansko ofenzivnost. V zvezi s tem je 4. aprila 1942 izšla tudi uredba o preosnovanju slovenske partizanske vojske. Z njo je glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet ukazalo sestavljati nove, večje enote, in sicer odrede, ki naj bi povezovali partizanske čete in bataljone; grupe odredov pa naj bi povezovala po več odredov.

Tako je bila slovenska partizanska vojska tedaj preure- jena v tri grupe odredov: 1. grupa naj bi povezovala parti- zanske enote na Gorenjskem in na zahodnem delu Koro- ške, 2. na Dolenjskem oziroma potem na Štajerskem, 3. pa v Ljubljanski pokrajini.

Gorenjski partizani so tedaj dobili nov naziv in novo poveljstvo: 1. grupo odredov, katere komandant je postal Jože Gregorčič-Gorenjc, politkomisar pa Lojze Kebe-Šte- fan.¹

Navodila glavnega poveljstva so odredjala tudi, naj štab 1. grupe odredov čimprej osnuje tri odrede: Gorenjskega, Kokrškega in Koroškega. Zato naj bi tudi pohiteli z mobi- lizacijo novih borcev. Prva dva odreda so res osnovali v juniju 1942, za ustanovitev Koroškega pa tedaj še ni bilo pogojev. Gorenjski odred se je razvil iz Cankarjevega bataljona pod Stolom, iz partizanov na Pokljuki ter iz

Poljanskega bataljona, Kokrški pa iz že obstoječega Ka- mniškega iz nekaj kasneje nastalega Kokrškega bataljona.

Nas zanima predvsem nastajanje Kokrškega odreda, njegove naloge in kraji njegovega delovanja.

Akcijsko območje Kokrškega odreda naj bi bilo po navodilih glavnega poveljstva ozemlje na levem bregu Save od Begunj na zahodu, na vzhodu pa do tedanje štajersko-gorenjske meje, kjer naj bi imel zvezo s Savin-jskim odredom, ki naj bi prišel na Štajersko.²

Ceravno so bila ta povelja sestavljena že v aprilu, je bil Kokrški odred zaradi že opisanih hudih razmer v tem predelu ustanovljen dva meseca kasneje. Glavno po- veljstvo je spomladi in na poletje 1942 nameravalo na Gorenjskem s pomočjo novih enot dvigniti množično vstajo, toda prebivalstvo je bilo zaradi nemškega nasilja tedaj precej zastrašeno, organizacija OF pa v glavnem razbita. Zato so bile partizanske čete na Gorenjskem redke in majhne. Glavno poveljstvo je sicer predvidelo tudi pomoč, toda sprično trdih razmer na Gorenjskem so bile te naloge še vedno prezahtevne.

Glavni štab slovenskih partizanskih čet je že od jeseni 1941 pošiljal v Dolomite prostovoljce iz Ljubljane z name- nom, da bi z njimi krepil gorenjske partizane. Kasneje so v Dolomitih ustanovljali tako imenovane dopolnilne bata- ljone, kjer so se partizani v šolskih taboriščih učili osnov- nih vojaških veščin. Tak šolski bataljon, ki se je uril za prihodnje boje, je bil tu sestavljen v zgodnji spomladi 1942. Ob učenju je v raznih akcijah sodeloval tudi z dolo- mitskimi partizani. Po nekaj praskah z Italijani je 7. maja 1942 sodeloval tudi v zmagovitem boju na Ključu, ko so Italijani utrpeli občutne žrtve. Takrat so Italijani imeli 33 mrtvih, 85 ranjenih in pogrešanih. To je precej pripomo- glo k dobremu borbenemu razpoloženju partizanov in k obogatitvi njihovih izkušenj.

V zvezi s širokim ofenzivnim načrtom, ki naj bi ga 2. grupa odredov izvajala najprej na Gorenjskem, nato pa na Štajerskem, je slovensko partizansko poveljstvo na Do- lenjskem in Notranjskem zbiralo tudi prostovoljce, ki naj bi okrepili gorenjske partizane. Precej teh je res prišlo iz Polhograjskih Dolomitov. Škofjeloški teren so dosegli sredi maja, nekaj pa v zadnji tretjini tega meseca in prve dni junija 1942. S prvo skupino jih je v Škofjeloški bata-

Žrtve iz družine Križaj

Vasica Orehek leži na jugozahodni strani proti Nano-su ob cesti Prestranek-Hruševje. Iz kronike, kakor tudi iz ustnega izročila izhaja, da so bili vaščani vedno napredno usmerjeni. Bralno društvo so ustanovili že leta 1884. Med italijansko okupacijo se je slovenska narodna pesem ohranila kljub prepovedi takratnih oblast. Petje je poučeval Anton Križaj.

previsoki ceni. To se je zgodilo tudi nekaterim drugim poštenim trgovcem na Primorskem.

Po razpadu Italije se je družina Križaj aktivno vključila v partizansko gibanje. Sedemnajstletni Drago Križaj je bil izvoljen za tajnika Zveze mladine Orehek in člana okrožnega odbora ZM za območje okolice postojn-

V okrožnem odboru se je pojavil izdajalec, zato ga je zadela partizanska krogla. Aretirani so bili Drago, njegov stric Alojz Križaj, sekretar OF Anton Stegel, in Jože Dekleva. Vse štiri so obesili v Trstu 23. aprila 1944. Ističasno so obesili iz izrazito partizanske družine Turk Marijo, Franca, Jožka ter bratranca Stanka. Obesili so tudi Rozo Bizjak, ženo akti-

Kdo je bil partizan December?

Morebiti bi bilo v TV-15 dobro imeti rubriko, s katero bi začeli akcijo iskanja dokumentov iz NOB? Veliko dragocenega gradiva so posamezniki zaradi vrednosti ali po naključju uničili ali pa leži na podstrešjih in v kletih. Mogoče bi s tako rubriko spodbudili krajevne odbore ZB, da se o tem pozanimajo vsaj pri ljudeh v tistih hišah, kjer so bili med NOB odborniki, aktivisti; spodbujali bi ljudi, naj najdene dokumente izročajo odborom ZB ali tistim, ki se ukvarjajo z zgodovinopisjem.

Tak primer, ki prav gotovo ni osamljen, poznam. V vasi Prapetno brdo na Tolminskem je živel družina Biček. Gospodar Janez je bil aktivist od začetka leta 1942, član pa tudi predsednik nekaterih odborov. Posestvo je po vojni prešlo v druge, kmalu v tretje roke. Pred dvema letoma je hišo kupila Milka Lipušček, vanjo pa se bo vselila njena hčerka. Pri čiščenju prostorov je Milka našla v sobi nekaj starih fotografij, ki so ležale zaprte po tleh in po okenskih policah. Odločila se je, da jih bo izročila meni. Obiskal sem jo, ker je v meni vrtala misel, da so po vsej verjetnosti v tej hiši tudi stari dokumenti, predvsem iz NOB. In res, v še ne obnovljeni sobi in v kleti sem našel več zanimivih dokumentov tudi iz NOB. En dokument me je še posebno presenetil.

Na koncu zime 1943 so italijanski orožniki na hitro pobrali mlade fante tudi na Šentviški planoti, da bi preprečili njihov odhod k partizanom. Edini, ki je zbral toliko poguma, da je pobegnil, je bil Franc Kikelj s Prapetnega brda. Takoj je odšel v 4. četo 1. bataljona Severnoprimskega odreda. S komando se je dogovoril, da četa

prevzame njegove premočnine, hrano, živino, orodje. Pa tudi to, da pride v četo še njegova žena. Močna patrola je prišla na njegovo posestvo. Komandir in politkomisar pa sta na kraju samem s pisalnim strojem napisala prevzemni zapisnik: »Na položaju, dne 14. marca 1943. Narodno posojilo 4. četi 1. bataljona SPO.« Natančno so popisali blago. Ob strani je bil napis: »Vse to je izročil tovariš Franc Kikelj s Prapetna, ki so ga aretirali italijanski karabinjerji, a jim je ušel ter pristopil v naše partizanske vrste.« Zapisnik sta podpisala komandir Miha Rutar-Tolminc in politkomisar 4. čete 1. bataljona SPO Milan Jug-December.

Ta dokument je pomemben tudi zato, ker sta s tem odkrita ime in priimek padlega partizana Decembra. Doslej tega ni poznal nobeden. Vedelo se ni niti tega, od kdaj je bil December partizan, od kod je prišel in kdo ga je napolnil v gozdove. Vsaj

njegovi soborci tega ne vedo. Bil je kurir mitraljezec, komandir in politkomisar čete v Soškem odredu nato v Severnoprimskem odredu. Padel je proti koncu marca 1943 v Lojah ali na Selih nad Baško grapo. Italijani so ga pokopali na pokopališču na Kneži.

V Severnoprimskem odredu so tedaj ugibali in spraševali o njem, da bi o smrti lahko obvestili njegove sorodnike. Nekateri so govorili, da je doma z Gorenjskega, drugi, da je Primorec. Mnogi njegovi soborci so po vojni spraševali po njem. Tudi prek TV-15. Nobenih podatkov niso dobili.

Iz dokumenta izvem, da se je December imenoval Milan Jug. Morebiti bodo s to ugotovitvijo in objavljeno fotografijo njegovi soborci le izvedeli, kdo je bil in od kod. Slišati je namreč tudi to, da so ga po vojni prekopali, njegove ostanke pa prenesli v Solkan.

Edvin Pervanje



Anton Križaj, rojen leta 1895, umrl januarja 1945

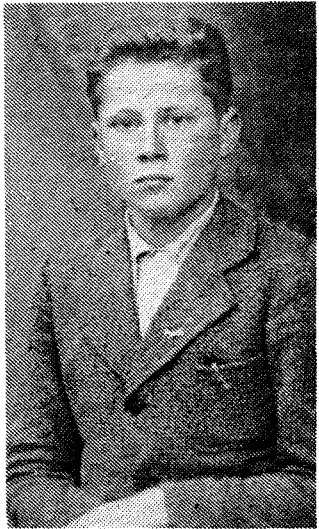
Družina je bila slovensko zavedna, zato so orožniki in fašisti pri njih večkrat delali preiskave. Italijani so v vasi leta 1943 zgradili vojašnico in utrde obkoli vasi, v katerih so živeli do kapitulacije Italije. Križajevi so imeli v vasi trgovino. Leta 1942. so gospodarja Antona aretirali in odpeljali v italijansko internacijo, od tam pa v Mauthausen, od koder se ni več vrnil. Aretirali so ga s pretvezo, da je prodajal milo po



Miloš Križaj, rojen leta 1923. Kot borec 1. krajiške brigade je padel januarja 1945

sko pivškega okrožja. Hčerka Vanda je učila vaško mladino partizanske in narodne pesmi. K njej je prihajala mladina tudi iz okoliških vasi.

Sin Miloš se je kot italijanski vojak v Grčiji priključil osvobodilnem gibanju. Šele leta 1979 so dobili podatek, da je padel kot partizan Krajiške brigade leta 1945. Žena Fani je podpirala svoje otroke v njihovi dejavnosti in naprednosti.



Drago Križaj, rojen leta 1929, umorili so ga v Trstu aprila 1944

vista Viktorja iz Hrašča, Alojza Šabca iz Rakulika, Ivana Blažiča iz Studenca in Venča Zetka iz Rakitnika. Aretirali so mater Fani s hčerko Vando in z njimi še sedem vaških deklet. Aktivna mladinka Elka Gril je pravočasno odšla k partizanom. Družina Križaj se je preselila v Postojno, mati Fani je doživela 82 let in živi skupaj s hčerko Vando in sinom Igorjem.

Bojan Kenič



Partizan December

ljon, ki je tedaj toboril na Močeradniku, prišlo 73, čez kak teden pa še ena skupina. Vseh, poveljeval jim je Tomaž Knavs-Matevž Kovač, je bilo okoli sto, pripeljal pa jih je takratni kurir Ceto Novak-Iztok, ki je vzdrževal zvezo prek demarkacijske črte med Gorenjski in Dolomiti.

V Škofjeloškem bataljonu, ki sta ga vodila Stane Starc-Fazan in Maks Krmelj-Matija, sta prostovoljce iz Ljubljanske pokrajine čakala tudi politkomisar 1. grupe odredov Lojze Kebe-Štefan in Ivan Bertoncelj-Johan. Bertonclja je grupno poveljstvo predvidelo za politkomisarja Kokrškega odreda in ga zadolžilo, da ta odred tudi osnuje.³

Z borci iz Dolomitov sta 2. junija prišla iz Ljubljane tudi zdravnik dr. Milan Cunder-Miha, ki je pripeljal s seboj šolanega bolničarja Iztoka (imena ni bilo mogoče ugotoviti), in dr. Edvard Pohar, še nekaj prej pa medicinka Mirko Kmet-Janez in Emil Štravs. Vsi ti so bili namenjeni za oba odreda: za Kokrškega in Gorenjskega. Še preden so borci uspeli razdeliti, so Škofjeloški bataljon in prišlece Nemci pred Osovnikom napadli. Spopadi so potekali 9. junija 1942.

Borci iz dopolnilnega bataljona, ki so tedaj prišli na gorenjsko stran in so se poprej uspešno tolkli z Italijani, so že veliko slišali o moči, nepopustljivosti in napadalnosti Nemcev, zato so napeto pričakovali, kako bo na Gorenjskem.

Odgovor na to so torej borci iz Ljubljanske pokrajine dobili takoj po prihodu. Najprej sta se udarili partizanska in nemška patrola, čez nekaj ur pa so združena partizanska bataljona nemški policisti napadli z močnejšimi silami. Nad Osovnikom je tedaj padlo nekaj Nemcev, partizani pa so izgubili tri borce. Zaradi tega spopada so razdelitev dopolnilnega bataljona med gorenjske partizane za ta dan odložili.

Politkomisar 1. grupe odredov Lojze Kebe-Štefan, Ivan Bertoncelj-Johan in nekaj drugih voditeljev so medtem pripravljali sestavo Kokrškega odreda, zlasti poveljujočega kadra. Po spopadu z Nemci so se vsi partizani premaknili v okolico Sv. Ožbolta, blizu Presečnika nad Bodeljsko grapo. To je 860 metrov nad morjem, na vzhodnem pobočju Poljanske doline.

Politkomisar 1. grupe odredov Lojze Kebe-Štefan je tedaj, verjetno 10. ali 11. junija 1942, pred zbranimi borci

imel spodbuden in prepričljiv nagovor.⁴ Govoril je o reorganizaciji partizanskih enot v večje operative enote, v odrede in grupe odredov. Objavil je tudi, da bodo ustanovili Gorenjski in Kokrški odred. Poleg drugega je prav zaradi novodošlih prostovoljcev iz Dolomitov, kjer so bili Italijani, poudaril, da prevelik strah pred Nemci vendarle ni utemeljen, da tudi Nemci znajo bežati. To da so prejšnji dan na Osovniku doživeli tudi sami. Politkomisarjeve mirne besede so ohrabrujoče delovale na prisotne borce, zlasti na one iz Dolomitov. Lojze Kebe-Štefan je opisal tudi splošne gorenjske razmere in napovedal, da bodo zdaj okrepili ofenzivnost. Zaradi nujne konspiracije pa pred borci ni navajal točnejših organizacijskih in drugih podatkov, kar je bilo za tiste čase in kraje razumljivo.

Tako kot odred nasploh je postopoma nastajal tudi njegov štab, kar je urejalo grupno poveljstvo. Najprej sta bila postavljena komandant in politkomisar. Za komandanta je bil imenovan Tomaž Knavs-Matevž Kovač⁵, za politkomisarja pa Ivan Bertoncelj-Johan Jereb.

Tema dvema je bilo že tu, za nastajajoči Kokrški odred, izmed tistih, ki so bili prišli čez mejo, dodeljenih 30 borcev s tremi strojnimi; bilo jih je nekaj manj, kot je bilo obljubljeno. Ostali borci dopolnilnega bataljona, ki jih je bilo nekaj več, kot jih je dobil Kokrški odred, so bili dodeljeni Gorenjskemu odredu. En oddelek je bil namenjen prihodnjemu Koroškemu odredu, ki pa ga v tem času zaradi neugodnih razmer na Koroškem še niso mogli osnovati. A tudi borcev je prišlo manj, kot je bilo napovedano.

Po razdelitvi borcev se je skupina s komandantom in politkomisarjem snujočega se Kokrškega odreda spustila proti Sori, jo pri Retečah prestopila, nasproti Trboj pa je prešla tudi Savo. Čeznjo so se prevažali s pripravljenim čolnom. Ko so bili končno vsi na levem bregu Save, se je že dani. Zaradi dolgotrajnega prehajanja prek obeh rek so izgubili vso noč.

Zdaj je grozila nevarnost, da jih bodo opazili delavci, ki so že odhajali na delo. Zato so čez dan ostali v Vogljski gmajni. Tam so proti večeru zajeli tri lovce in jim odvzeli orožje. Eden izmed njih je bil Eberl, »Jugendführer für Kärnten und Oberkärnten« (mladinik hitlerjevski voditelj za Koroško in Gorenjsko), sicer pa iz Ljubljane. A to so

šele zjutraj spoznali iz dokumentov. Tedaj pa je bilo že prepozno, kajti ponoči jim je ujetnik pobegnil.

Skupina se je potem pomaknila na Senturško goro in se čez dan zadrževala v gozdu pod Stiško vasjo. Tu so se tudi sestali s tovariši iz naglo rastoče Krvavške čete, ki je prav tedaj prišla iz Kamniškega bataljona. In šele tu je štab novim borcem povedal, da ne bodo vključeni v Kamniški, temveč v novi Kokrški bataljon, kjer je manj borcev. Skupina borcev s komandantom in politkomisarjem odreda je od tod krenila prek Kokre in se vzpela dalje pod Storžič.

Kokrška četa, ki se je zadrževala v južnem območju Storžiča in je že pričakovala obljubljene borce, se je z okrepitvijo, ki je prišla v odred, srečala na jasi pod sedanjo kočjo na Kališču pod Storžičem. To je bilo 17. junija 1942. Kališče leži 1540 metrov visoko v strminah; tja je prišel tudi odredni štab. S prihodom tovarišev iz Ljubljanske pokrajine se je Kokrška četa podvojila in tud. bolj oborožila. Narasla je na okoli 70 borcev. Ob srečanju borcev Kokrške čete z novimi borci iz Dolomitov je bilo mnogo veselja, medsebojno spoznavanje in pozdravljanje se je sprevrglo v nepopisno navdušenje.

¹ V uredbi je omenjen tudi z imenom Gregor Požar. Podatek kakor pod 1. ² Savinjski odred je v sestavi 2. grupe odredov krenil v Dolenjske proti Gorenjski konec junija 1942, zaradi nemške ofenzive pa načrti glavnega štaba slovenskih partizanskih čet niso mogli biti izvršeni.

³ Ivan Bertoncelj je bil rojen 5. 1. 1908 na Dobravi pri Kropi, kamor je prišel učiteljevat komunist Stanko Zagar. Ivan Bertoncelj, sicer mizar, je pod Zagarjevim vplivom kmalu postal komunist in tako v začetku junija 1941 tudi član vojnorevolucionarnega komiteja z jesenjsko okrožje. Dne 5. avgusta je bil na Jelovici imenovan za politkomisarja Cankarjevega bataljona. Po dražgiški bitki je bil nekaj časa politkomisar Selške čete. Ta je bila razbita 27. 3. 1942 na Rovtu nad Črncgrobo, ko je med 15 padlimi obležal tudi član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, Stanko Zagar.

⁴ O tem ni pisanega dokumenta, zato so datumi, ki jih je posredoval predvsem dr. Edvard Pohar, v veliko pomoč. ⁵ Tomaž Knavs je bil rojen 4. 1. 1920 v Šentrupertu na Dolenjskem, potem pa je služil pri kmetu Jenciču v Mengšu. Od tam je že julija 1941 šel med prve partizane Kamniškega bataljona, nato pa je bil nekaj časa tudi v Mengško-moravski četi. Tako je prišel tudi v Polhograjske Dolomite. Zaradi izredne hrabrosti in skromnosti je najprej postal komandir čete, potem pa komandant dopolnilnega bataljona. A že tedaj se je upiral funkciji z izgovorom, da za tak položaj ni sposoben. To je trdil tudi ob imenovanju za odrednega komandanta.

Podatki so iz zbornika »800 let Mengša«, str. 80, 83, 183, in iz ustnih izjav Tineta Zaletela in iz pisnih posredovanj Ivana Vidaliča iz Mengša.

(Se nadaljuje)

Žrebanje dobitkov

Objavljamo poročilo o žrebanju dobitkov blagovno-denarne loterije odbora za pohod Po poteh partizanske Ljubljane, ki je bilo 17. junija 1980.

Srečke, ki se končujejo s števkami, so zadeli

številka	dobitek din	številka	dobitek din
80	100	893	200
680*	300	127644	10.000
31810	3.000	1205	1.000
501	200	0795	1.000
751	500	81995	4.000
35541	3.000	039495	10.000
202	400	77466	5.000
04142	2.000	079586	10.000
71392	2.000		
06172	4.000	035938	20.000
164982	zastava 101		
	in razlika do	19479	5.000
	150.000 din		

Dobitke na podlagi uradne žrebne liste izplačuje Odbor za pohod Po poteh partizanske Ljubljane, Gregorčičeva 15, Ljubljana, vsak dan razen sobote in nedelje od 8. do 13. ure, v Ljubljani izplačujejo dobitke po 100 din tudi ulični prodajalci srečk.

Dobitke do 500 din izplačuje odbor brez odbitka, dobitke nad 500 din po predhodnem plačilu davka od iger na srečo, ki ga dobitnik plača v občini svojega bivališča in odbitka 1 odstotka za Črno goro.

Dobitniki izven Ljubljane lahko pošljejo svoje srečke v izplačilo s priporočenim pismom.

Izplačilo dobitkov zastari v 60 dneh od dne javne objave poročila o žrebanju, to je 20. avgusta 1980.

Odbor za pohod
Po poteh partizanske Ljubljane
komisija za loterijo

Vabilo borcem motoriziranega odreda JA

Vse nekdanje borce motoriziranega odreda JA in druge borce ter aktiviste vabimo, da se udeležijo partizanskega srečanja in odkritja spominske plošče, ki bo na Vršiču 4. julija 1980 ob 11. uri. Govoril bo dr. France Hočevar, vojni politkomisar 1. tankovske brigade. V izvedbi kulturnega programa bodo sodelovali oktet iz Pivke in recitatorji.

Znano je, da je bil motorizirani odred sestavljen iz 11. dalmatinske brigade (v kateri so bili borci bataljona primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov, ki so prišli iz Afrike), 3. brdskega motoriziranega divizionar artilerijske brigade 4. JA in tankovskega odreda (to je čete tankov in protitankovske baterije), ki je bil iz Bazovice 3. maja 1945 poslan prek Vršiča na Koroško.

Pripravljeni odbor

Poizvedba

Sem udeleženec narodnoosvobodilnega boja od 1941. leta. Ves čas vojne sem prebil v nemškem vojnem ujetništvu in v taborišču Milag – Nord, kjer sem bil osvobojen 28. aprila 1945. leta. Z menoj je bil v omenjenem taborišču tudi Vinko Cepuš, po rodu iz Celja (nekje iz okolice Sempetra). O njem vem le, da je bil sin revnih staršev, rodoljub. Bil je manjše postave, kostanjvih las, rojen 1917. ali 1918. leta. Imel je čin v starojugoslovanski vojski (bil je podnarednik). Takoj po končani vojni je delal v štabu za vračanje vojnih ujetnikov in internirancev in od takrat ga nisem več videl.

Omenjenega tovariša bi želel srečati ali se z njim povezati. Zato prosim borce, ki bi tovariša Cepuša morebiti poznali, da mi posredujejo njegov naslov.

Steve Plečas Iljija
Beograd, ul. Ljube Stojanovića 30/1,
3. nadstr., stanov. št. 8

Borcem Tomšičeve brigade

Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča vabi borce Tomšičeve brigade na proslavo ob odkritju spomenika padlemu komandantu Tomšičeve brigade Janezu Hlebšu – Čiru in namestniku politkomisarja brigade Ladu Babiću, ki bo 4. julija 1980 ob 11. uri na Velikih Vrheh na Polzevem.

Za borce brigade iz Ljubljane in tiste, ki pridejo v Ljubljano, je organiziran brezplačen prevoz na proslavo v avtobusom, ki bo odpeljal iz Vegove ulice v Ljubljani na dan proslave ob 9. uri.

Odbor

Vabilo

Partizanski kurirji 4. brigade VDV pododbor za južno in severno Primorsko skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami krajevnne skupnosti Komen in Sveto vabijo vse borce in aktiviste NOB ter ostale občane k odkritju spominskega obeležja padlim kurirjem NOV karavle P 15, ki bo 4. julija 1980 ob 16. uri v Svetem pri Komnu s kulturnim programom.

Zbor kurirjev NOV iz vseh pododborov bo tega dne ob 15. uri pred zadržnim domom v Komnu, od tu bo skupen odhod z mladinci – prostovoljci na prireditveni prostor v Sveto, kjer bodo mladinci tega dne sprejeti v enote TO. Udeležba je zaželena v partizanskih uniformah z odlikovanji.

Pripravljalni odbor

Prosim za naslov

Rad bi dobil naslov Jožeta Goloba, s katerim sva bila dlje časa skupaj med drugo svetovno vojno (v mestu Asti v Italiji, nato na grškem otoku Cefalonija in nato v Drugi proletarski diviziji).

Jože Bevk
Ravne 23
p. Cerkno 65282

Vabilo

Občinski odbor ZZB NOV Tržič pripravlja za dan borca 4. julij že tradicionalno, šestnajsto tovariško srečanje borcev, aktivistov, mladine in vseh občanov na Bistriški planini nad Tržičem. Srečanje bo združeno s kulturnim programom in bo potekalo v znamenju 35-letnice osvoboditve. Slavnostni del se bo pričel na dan borca ob 11. uri pri spomeniku na Bistriški planini. Po proslavi organizira Lovska družina Kovor tekmovalje v streljanju z zračno puško in partizanski golaz.

Na srečanje vabimo borce, aktiviste, mladino in vse občane Tržiča in okolice kakor tudi vse borce in aktiviste, ki so se med NOB bojevali na našem območju.

Občinski odbor ZZB NOV Tržič

Obvestilo

Borci 2. bataljona 2. brigade VDV skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami, mladino, borci in ostalimi občani krajevnne skupnosti Kojsko vabijo borce in aktiviste iz NOB ter ostale občane na partizansko srečanje, ki bo 4. julija 1980 na dan praznika krajevnne skupnosti.

V programu je otvoritev ceste od Huma do Snežatnega, odkritje spominskega obeležja 2. bataljona 2. brigade VDV, dodelitev domicila omenjeni partizanski enoti, slavnostni govor generalpodpolkovnika Branka Jerkića in kulturni program.

Osrednja proslava bo v Snežatnem. Pričetek proslave bo na Humu pri Kojskem v Goriških Brdih 4. julija 1980 ob 10. uri, za borce bataljona ob 8. uri.

Pripravljalni odbor

Spominska plošča Sočanu

V nedeljo, 29. junija ob 11. uri bodo odkrili spominsko ploščo Dušanu Lipuščku-Sočanu na hiši v vasi Baske pri Grgarskih Ravnah, kjer je padel junaške in mučeniške smrti decembra 1943. leta.

Sočan je vstopil v vrste borcev za svobodo že leta 1942, padel pa je leto kasneje kot komandir karavle Pulo. Spominsko ploščo mu bodo postavili bivši partizanski kurirji, njegovi svoji in organizacije krajevnne skupnosti Grgarske Ravne v okviru praznovanja krajevnega praznika. Ta dan krajane spominja na uspešno pobratenje s KS Bohinjska Dobrava, katere pobudniki so bili krajani, bivši borci 9. korpusa, ki so se zadrževali v tem predelu. Njihovo udeležbo na praznovanju pričakujejo tudi letos.

J. J.

Poizvedba

Združenje ZB NOV Trata pri Škofji Loki išče svojce ustreljenih v vasi Suha pri Škofji Loki. Sestindvajsetega januarja 1945 so Nemci in belogardisti pripeljali 3 ujetke partizane in jih ustrelili. Med njimi je bil tudi tovariš Stefan Sluga, rojen 1903, iz Kokre pri Kranju. Za ostala dva ni podatkov. Ljudje govorijo, da je bil eden tovariš iz Maribora in drugi iz Jesenic na Gorenjskem.

Nasa organizacija bo obnovila spomenik, na katerega želi napisati ime in priimek ter rojstne podatke ustreljenih tovarišev.

Prosimo svojce oziroma vsakega, ki bi karkoli vedel o njih, da nam sporoči naslov:

Martin Prižent
64220 Škofja Loka
Fran. nas. 111

Prekmurje vabi

Vabimo vse borce Prekmurske partizanske čete in Prekmurske brigade NOV in POS, da se udeležijo zbora, sprejmejo poslovnik in izvolijo nov odbor. Zbor bo na dan borca, 4. julija ob 9. uri pri Bukovniškem jezeru v Prekmurju. Po zboru bo na istem mestu ob 10.30 uri osrednja proslava Prekmurja s pestrnim programom in partizanskim mitingom.

Pripravljalni odbor

Poizvedba

Borci zaščitne čete 30. divizije 9. korpusa prosijo, da se jim zaradi srečanja oglasita tovariša Niko Dragel iz Bele krajine in Slave (priimka se ne spominjajo) nekje z Dolenjske, ki sta bila borca v zaščitni četi 30. divizije 9. korpusa.

Oglasita se na naslov: Franc Bajc, Idrijska 16 a, 65270 Ajdovščina.

Poziv

Pozivamo preživele udeležence pokrajinske konference SKOJ, ki je bila junija 1940 v gozdu nad progo med Zalogom in Lazami, naj se oglasijo na občinski odbor ZZB NOV Moste Polje, Ob Ljubljani 42, lahko pa tudi po telefonu 43-035, da bi skupaj zbrali potrebne podatke o tej konferenci.

Občinski odbor ZZB NOV
Ljubljana Moste Polje

Nanos vabi

Združenje borcev NOV iz Vipave in lovska družina Nanos vabita borce in aktiviste NOB, mladino in občane na osrednjo in tradicionalno proslavo ob dnevu borca 4. julija na Nanos.

Začetek proslave s pestrnim kulturnim programom bo ob 11. uri ob spomeniku padlim v NOB pri Abramcu.

Pripravljalni odbor

Odkritje spominske plošče

Na praznik borca 4. julija ob 10.30 dopoldan bomo odkrili spominsko ploščo v Lokovcu pri Čepovanu. Vabimo vse borce skupnosti goriškega vojnega področja, vse družbenopolitične organizacije in krajane in še posebno mladino, da se odkritja udeležijo v čimvečjem številu.

Odbor skupnosti borcev
gorijskega vojnega področja

Vabilo

Vabimo vse tovariše, ki so bili v enotah Jugoslovanske vojne mornarice (JVM), v enotah bivše JVM, pa so potem pristopili in se borili v enotah mornarice NOVJ in zavezniških mornaric, Mornariškem odredu pri 9. korpusu NOVJ, ter vse tiste, ki so po vojni delali kot aktivni starešine v JVM (in so se kasneje upokojili ali prešli k rezervnim starešinam in še tovariše iz trgovske mornarice, ki sedaj živijo na območju Ljubljane in okolice, da se udeležijo ustanovne skupščine »Sekcije slovenskih pomorščakov«, ki bo 1. julija 1980 ob 17. uri v prostorih doma JLA v Ljubljani na Trgu OF 13.

Iniciativni odbor
za ustanovitev »Sekcije
slovenskih pomorščakov«
za iniciativni odbor Franjo Bavec

Vabilo

Vabimo nekdanje borce 4. prekomorske brigade in vse nekdanje borce prekomorskih enot na srečanje 4. prekomorske brigade, ki bo na dan borca 4. julija 1980, ob 11. uri, na Nanosu ob spomeniku padlim v NOB pri Abramcu.

Tovariško srečanje bo združeno s tradicionalno proslavo ob dnevu borca ter s pestrnim kulturnim programom. Slavnostna govornika bosta tovariša Lojze Briški in Ivan Kreft.

Vabilo na srečanje velja tudi družinskim članom nekdanjih borcev brigade in borcev drugih prekomorskih enot NOVJ.

Domicilni odbor
Četrte prekomorske brigade

Vabilo na Ključ

Odbor Dolomitskega odreda, občinski odbor ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik in Združenje borcev NOV Dobrava pri Ljubljani vabijo borce iz Dolomitov, aktiviste OF in krajane k odkritju spominske sobe v partizanskem domu na Ključu (nad Brezjem-Dobrovo pri Ljubljani), ki bo na dan borca 4. julija 1980 ob 10. uri.

Kulturni program bodo izvajali učenci osnovnih šol, za dobro počutje pa bo poskrbelo gasilsko društvo iz Brezja.

Posebnih vabil na proslavo ne bo. Borci in vse ostale, ki bi želeli priti na Ključ, pa obveščamo, da je dovoz z rednimi avtobusnimi zvezami mogoč do vasi Brezje, do koder lahko pripeljejo tudi osebni avtomobili. Od Brezja do Ključa je približno 30 minut hoje.

Odbor Dolomitskega odreda
Občinski odbor ZZB NOV
Ljubljana Vič-Rudnik in
ZB Dobrova

Vabilo na Prtovč

Četrtega julija, na dan borca, bo na Prtovcu v Selški dolini srečanje nekdanjih borcev, ki imajo domicile svojih enot v škofjeloški občini ter borcev Prešernove brigade (z domicilom v Kranju). Prireditelj je povezana z obnovitvijo spomenika na Prtovcu. Slavnostni govornik na tej proslavi bo Ivan Franko-Iztok, v kulturnem programu pa bodo sodelovali: godba na pihala iz Škofje Loke, Koroški oktet ter učenci OŠ Prešernove brigade iz Zeleznikov. Prireditelj se bo začela ob 10. uri. Do Češnjice bo omogočen prevoz z avtobusi, naprej do Prtovca pa bodo lahko nadaljevala pot le osebna vozila.

Vabljeni so vsi borci omenjenih domicilnih enot ter mladina in ostali občani.

Odbor za proslavo na Prtovcu

Živimo v obdobju, ki je z našo socialistično revolucijo porajalo globoke zgodovinske spremembe v celotni družbi. S ponosom ugotavljamo, da smo tudi v naši občini dosegli v povojnem obdobju izreden napredek, kar se na svojevrsten način odraža tudi v krajevni skupnosti Stična. Morda je največja pridobitev tega ožjega območja sploh, da na stiški gimnaziji vsako leto zaključijo srednjo šolo veliko dijakov, ki nadaljujejo šolanje na nižji ali visoki šoli. V krajevni skupnosti Stična je danes zaposlenih okoli 380 delavcev. Gradijo si udobne domove in pravzaprav smo si vsi ustvarili človeka dostojno življenje. Mnogo zasebna kmečka gospodarstva imajo moderna tehnična sredstva, in v mnogo primerih tudi stoodstotno presegajo predvojni pridelek. V širšem okolju Stične so asfaltirali ceste in ustvarili mnoge druge za kraj pomembne pridobitve. Poskušamo in v veliki meri uspevamo pri razvoju kulturnoprosvetne dejavnosti. Uspešno so organizirali godbo na pihala, še posebej pa je pomembno vključevanje mlade generacije v kulturo. Izredno velika pridobitev za ta kraj je bila izgradnja vodovoda.

Pri ocenjevanju povojnega napredka tega okolja ne moremo sicer trditi, da je krajevna skupnost Stična med tistimi teritorialnimi enotami, ki so napravile največji korak v našem družbenem in še posebej gospodarskem razvoju. Gotovo pa je, da je tudi KS Stična ustvarila take življenjske pogoje, o katerih ta kraj v predvojnem času ni mogel niti sanjati.

Nobenega dvoma ni, da je prav naša ustavna demokracija jugoslovanskega, Titovega samoupravnega socializma tista čvrsta opora, ki ustvarja ustrezne in nove ekonomske odnose, boljše in bolj bogate življenjske pogoje za našega delovnega človeka in občana. Danes naš jugoslovanski človek ponosno gleda na prehojeno pot pri graditvi naše dežele, pred seboj pa ima tudi svetle perspektive v obetajoči si prihodnosti, ki bo tudi v bodoče prinašala nove ekonomske in politične pridobitve in vse bolj razvite oblike v izpopolnjevanju družbenega življenja in dela. V tej smeri mora tudi KS Stična v tesnem sodelovanju z občinsko skupščino, z delovnimi organizacijami in preostalimi krajevnimi skupnostmi nekoliko širše, bolj perspektivno in dolgoročno zastaviti razvoj gospodarstva, turizma, gostinstva, predvsem pa si prizadevati pri nadaljnjem razvoju kmetijstva in drugem. Če kritično gledamo na razvoj gospodarstva v KS Stična, moramo omeniti, da nekatere delovne organizacije niso naredile dovolj, in da je bilo v povojnem obdobju večkrat prisotno precejšnje nazadovanje.

V Stični nismo ustvarili pogojev za sprejem turistov in izletnikov, ki jih je vsako leto več, ne nudimo najosnovnejših pogojev, nimamo niti enega gostinskega lokala z dobro in sodobno postrežbo. Mladi in izsolani kadri, ki jih je dala stiška gimnazija, se morajo bolj zanimati za domači kraj in se bolj aktivno vključiti v nadaljnji razvoj materialne, kulturne, politične in vsestranske družbene osnove teh krajev. Tudi občinska skupščina bi morala v bodoče nekoliko bolj načrtno, včasih pa tudi manj mačehovsko gledati na nekatera ne dovolj razvita območja v občini, pa tudi za Stično.

Jože Šeme

Častno mesto krajanov Stične v boju za prerod naše dežele

Za praznik krajevne skupnosti je pravilno izbran datum obletnice ustanovitve Stiške čete, saj sta naš narodnoosvobodilni boj in obračun s fašistično soldatesko ter domačo reakcionarno in razredno miselnostjo prav tisto bistveno in najbolj izviseno v naši slovenski in jugoslovanski zgodovini. Naš narodnoosvobodilni boj in naša revolucija sta bila tista družbena pojava, ki sta z oboroženim bojem ustvarila predvsem neposredne koristi za delavski razred, za kmete in delovno ljudstvo sploh. Težko je naštevati vse pomembne dogodke in tudi osebnosti, ki so v tistih težkih dneh bistveno vplivali na razvoj revolucionarne in politične miselnosti stiškega okrožja.

Na prvo mesto moramo postaviti Dolfeta Jaklja, ki je kot prvi sekretar okrožnega komiteja KPS Grosuplje postavil in razvijal revolucionarne akcije in dejavnosti za stiško ter grosupeljsko okrožje. Julija 1941 je bil ob navzočnosti Toneta Tomšiča ustanovljen okrožni komite KPS Grosuplje, ki je v začetnem obdobju narodnoosvobodilnega boja organizacijsko zajel celo nekoliko širše območje od današnje občine Grosuplje. Zaradi tako postavljene organizacijsko-teritorialne dejavnosti partije je Dolf Jakelj prihajal v Stično, Sentvid, Ivančno gorico in druge vasi že pred prevzemom dolžnosti sekretarja okrožnega komiteja. Njegovi prvi učenci in postopoma tudi aktivisti pa so bili: v Stični Jože Kovačič, Jože Šeme, Franc Mak, kasneje tudi Edi Hrast starejši in drugi. Seveda sva bila z Jožetom Kovačičem že prej povezana z Lenardičem, Švalom, z Zajčevimi iz Ivančne gorice in Mirkom Pušlarjem. Sestanki z Jakljem so bili omejeni na manjše število tovarišev zaradi konspiracije, kar je Jakelj tudi zahteval. V mesecu juliju 1941 pa smo bili že predlagani za sprejem v partijo Jože Kovačič, Jože Šeme in Franc Mak in smo se nato redno sestajali kot komunisti na posebnih sestankih.

Petnajstega julija 1941 je Boris Kidrič imel na Polževem sestanek z aktivisti širšega območja Dolenjske. Tu so bili tudi tovariši Boris Ziherl, Zdenka Kidrič in Jože Rus. Kidrič nam je razlagal program in cilje narodnoosvobodilnega gibanja na Slovenskem in v Jugoslaviji. Poudaril je, da se Slovenci vključujemo v ta boj enakopravno z vsemi jugoslovanskimi narodi in se postavljamo tudi v splošno fronto protifašističnega gibanja in boja v jugoslovanskem in v svetovnem merilu. Iz govora tovariša Kidriča smo lahko razumeli okolje, ki je politično uveljavilo fašizem.

Kidrič je daljnovidno razložil, da dotedanji uspehi nemške soldateske niso proizvod »Hitlerjevega genija«, temveč rezultat imperialističnega in državno kapitalističnega razvoja ene militaristične buržoazne sile in finančne oligarhije nemškega rajha.

Nakazane smernice tega sestanka s podanimi bistvenimi elementi zločinsko političnega stremeljenja Mussolinijevega in še posebej nemškega fašizma so nam bile pomembna orientacija v našem aktivističnem delu. Tudi v tej dolini ni bilo malo posameznikov, ki so kot nepoučeni pričakovali od nemške okupacije napredek in prihod močne industrijske sile, ki ima na čelu »delavca«. V tem nacionalizmu so videli nekaj socialnega in perspektivnega za delavca in kmeta.

Omeniti moramo, da je narodnoosvobodilno gibanje politično in organizacijsko tesno povezovalo posebno Stično in Ivančno gorico od leta 1941 in vse do konca vojne, pa tudi pozneje, nato pa se je tu in tam začela ustvarjati umetna ovira, ki naj bi ločevala to naravno in urbanistično celoto obeh krajevnih skupnosti, kar pa je seveda skrajno nezaželeno in politično škodljivo. Mislim, da so v Ivančni gorici tako pred vojno kot med vojno obstajale močne napredne in mnoge levo usmerjene sile, kar je v revoluciji porajalo številne organizatorje OF, aktiviste, partizanske borce in simpatizerje. Pomembno vlogo so odigrali Vili Šval, Mirko Pušlar, cela družina Zajčeva, Jože Piškur kot komunist. Veliko sestankov OF pa tudi partijskih smo imeli v Medvedovi hiši na Studencu, ki je bila od začetka na strani narodnoosvobodilnega gibanja, pri Bršnaku itd. Novembra 1941 smo ustanovili tudi okrožni odbor Stična, v katerem so bili člani Karel Pajk, Vili Šval, Jože Kosec, Franc Kalar, Franc Hauptman in jaz, ki sem bil predsednik tega odbora.

Julija 1941 smo ustanovili prvi odbor OF v Stični, v katerem so bili člani Jože Kovačič kot predsednik, Jože Šeme blagajnik, Ludvik Zajc ekonom in še Franc Hrast, kasneje pa tudi Franc Mak. To naj bi bila prva organizirana predhodnica povojnega oblikovanja oblastvenih organov, pa tudi današnje krajevne skupnosti Stična. Seveda pa so se te oblike v obdobju 1941–45 menjavale in dopolnjevale.

(Se nadaljuje)

Opora jutrišnjega dne

Ko je tovariš Tito govoril o mladini, je vedno videl pred seboj enotno jugoslovansko mlado moč, na katero so se naslanjali vsi odločilni trenutki naše zgodovine. »... naj bo neomahljiv nadaljevalec tistega, za kar smo se bojevali! Mladina je vedno polna poleta, ki je lasten samo njej. Zaupajmo mladim, saj so oni opora jutrišnjega dne.« Tako je govoril tovariš Tito, največji prijatelj mladih.

Na vsakem koščku naše domovine cvete mladost. V vsakem, še tako zakotnem kraju so mladi tisti žarek, ki presije samotna okna morda že zapuščene kmetije, mladi koraki vračajo življenje vsem, ki jim je grozilo, da bodo zato, ker nimajo dovolj kruha, izgubili mladež. Mladina pa hoče graditi, hoče življenje vsakega drobca naše grude, hoče sejati in žeti sadove svojega dela, delati za nas, za Jugoslavijo, vsaditi svoje življenje v našo skupno revolucionarno preteklost. Mladi ne sprašujejo, če si Slovenec, Hrvat, Srb, Črnogorec, iz Makedonije ali Bosne in Hercegovine. Jugoslovan si. Če si za našo stvar, potem se po tvojih žilah preta titovska kri, potem ni ovir za naš uspeh.

Bratstvo in prijateljstvo med našimi narodi dobivata nove in nove člene v svoji verigi prav med mladimi, ki iz leta v leto združujejo na zveznih mladinskih delovnih akcijah svoje želje, htenja, ideje in delovne moči.

★

Foča. Staro mesto z zanimivo zgodovino, danes moderno, sredi bujne narave Bosne in Hercegovine. V starem veku je skoznjno vodila pomembna karavanska pot. V zadnji svetovni vojni je bila od 20. januarja do 10. maja 1942 svobodna in sedež vrhovnega štaba NOV s tovarišem Titom pod nazivom »fočansko obdobje narodnoosvobodilnega boja«, v katerem so nastali znani Fočanski predpisi o delu in oblikovanju narodnoosvobodilnih odborov.

Zoran Krnojelac in Goran Mandić sta tamkajšnja mladina. Zoran je kuhar v Grilu v Foči, Goran pa dela v delovni organizaciji Ozren v Brodu blizu Foče. Sicer pa je njun najbolj priljubljen hobi splavarjenje in tako smo

prav na nekaj zbitih hlodih sredi Drine našli čas za naš klepet o življenju in organiziranosti mladih v Foči, o brigadirskem delu, o ohranjanju tradicij.

Foča z okolico ima okoli dvajset tisoč prebivalcev. Med njimi je veliko mladih. Iz vseh okoliških krajev se delovne moči zlivajo v mestno središče Fočo s kar bogato razvito industrijo. Tu je delovna organizacija Šipad – Šip. Maglič, gostinsko podjetje Vučevu, kmetijska industrija UPI – DO Zelengora, trgovsko podjetje Perućica, mlin Ustikolina v okviru UPI, pa morda smo še na kaj pozabili. Vsaka delovna organizacija ima svojo osnovno mladinsko organizacijo. Kaj delajo? Skrbijo za medsebojno povezovanje, rešujejo sprotne težave mladih, ustvarjajo kulturno življenje kraja z občasnimi razstavami v domu JNA in predstavami KUD iz Pljevlja, gojijo šport in ne nazadnje skrbijo za idejno rast mlade generacije. Fočani se ponašajo z mestnim stadionom, kjer se je leta 1942 odigrala na pobudo tovariša Tita in Ive Lola Ribarja prva partizanska olimpiada. Sedaj je to postalo vsakoletna tradicija od 8. do 11. maja. V njej sodelujejo vsi najboljši predstavniki republik in pokrajin Jugoslavije v nogometu, odbojki, atletiki in streljanju. Sodelujejo tudi bodoči oficirji vojnih akademij. Letošnjo olimpiado je presenetila smrt tovariša Tita, ki je kakor ostalo jugoslovansko mladino tudi mlade Fočane prizadela kot velika tragedija. »Toda samo za trenutek smo tudi v Foči ustavili korak,« pravi Zoran. »Moramo dalje! Kakor teče reka in nosi naš splav, tako bomo mi nosili Titove spodbuje. Njegove misli bodo prospekt dela in življenja vseh, tudi nas mladih v Foči.«

Navdušeni smo nad brigadirskim delom, v katerem potrjujejo sebe. »Mladinske delovne akcije nas bogatijo,« zatrjuje Goran, »zlasti zvezne, saj se na njih plete vsa jugoslovanska mladina v eno kolo, iz vseh grl doni en mladinski ho-ruk, enotna pesem povezuje naš trud in naš uspeh. Tovarišstvo za brigadirje ni le beseda, samoupravljanje ni samo nauk, bratstvo in enotnost nista fraza... Gradili bomo še naprej!«

Mladinska delovna brigada Šerif Lojo iz Foče združuje mlade iz vseh tamkajšnjih delovnih organizacij. Doslej so zabeležili že kar lepe uspehe. Vsako leto gradijo v drugem kraju Jugoslavije. Lani so v Paliću blizu Subotice širili Paličko jezero. Letos so osmega junija odšli v Kosovsko Mitrovico oziroma Lepenac, kjer bodo skupaj z mladinci iz drugih krajev Jugoslavije gradili ibarski kanal. Gorana so postavili za vodjo skupine. Kam bodo odšli prihodnje leto, še ne vedo, nekam pa prav gotovo, saj še toliko krajev Jugoslavije čaka na pridne delovne roke.

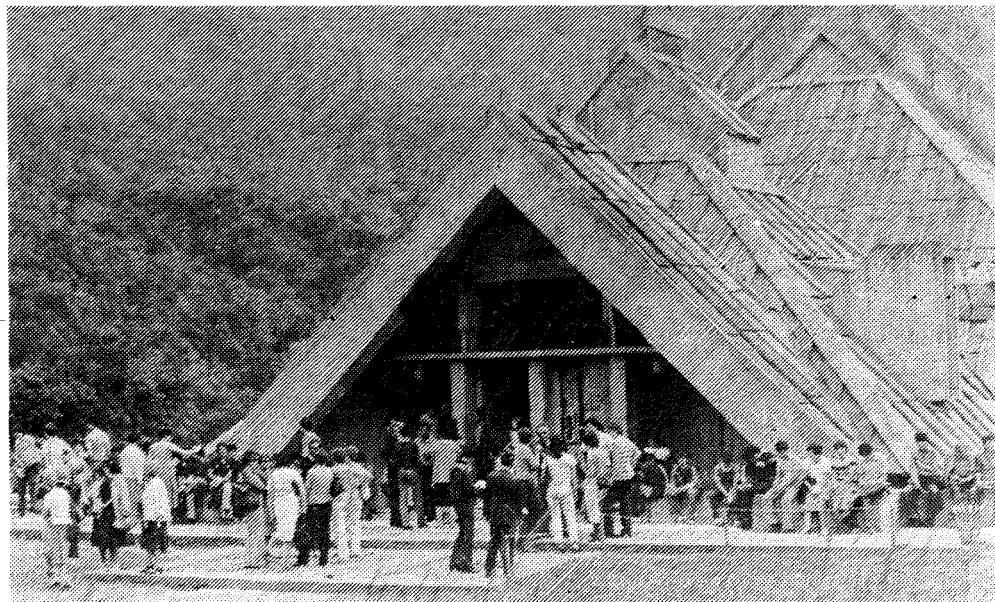
★

Včasih se je bilo treba bojevati za svobodo teh krajev. Danes se bojujemo za lepše življenje v njih. Pogovarjamo se o revoluciji, o tradicijah... Sutjeska. Tjentište. Komaj sedemindvajset kilometrov od Foče. Veliki simbol revolucije narodov in narodnostni Jugoslavije, eno njenih najbolj blestečih znamenj, večna pripoved o herojstvu, ki traja brez strahu na pozabo. Danes vodijo tja mnoge poti in to ne le slučajno. Mladi so najpogostejši obiskovalci. Prihajajo, da se učijo in gradijo; stari borci, spet, zaradi spominov in soborcev.

»Zgradili smo veličasten spomenik bitki na Sutjeski,« pravi moja sogovornika, »toda tako velikega, kakor so bili juriši partizanov, ne moremo zgraditi. Sovražnik je uničeval vse, kar mu je bilo napoti, naši borci samo nje, zavojevalce. Redčile so se partizanske vrste, ostale pa so inicialke, vrezane v debla kot oporoka narodu, da ne bo sovražnik prestopil naše zemlje, dokler bo živ komunist proletarec. Ta oporoka je pisana nam in mi jo pišemo naprej prihodnjim rodovom.«

Šest tisoč petsto osem imen padlih borcev v bitki na Sutjeski, pisanih na zidovih spominske hiše v tej bitki, govori, da tu ni umrl nihče, kdor je umrl. Mladi, ki z ramo ob rami stopajo v korak z revolucionarno preteklostjo in s cilji naše samoupravne socialistične skupnosti, so porok življenja.

Živa Drole



Spominski dom bitke na Sutjeski, mladi so najpogostejši obiskovalci

Delo osvobaja človeka; toda kakšno delo?

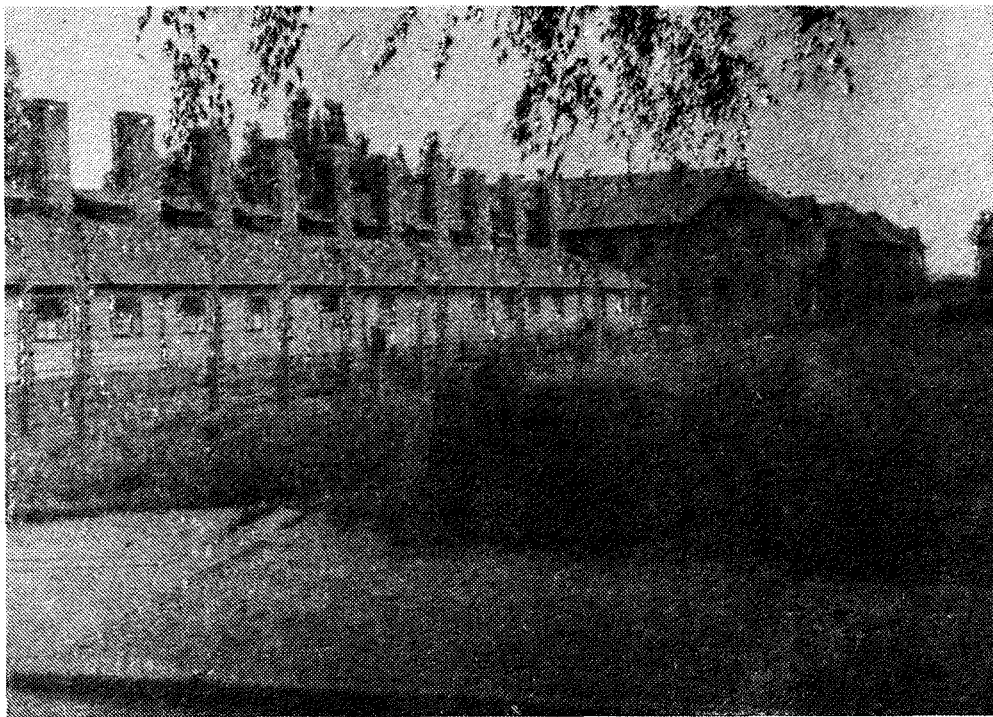
Polja belega maka in modrega lana, travniki in gozdovi, vsa ta cvetoča pokrajina se koplje v junijskem soncu. Od doma sem vaje na hribov, pogled se mi zjutraj navadno ustavi na zelenih Gorjancih. Sedaj pa sem tu, na Poljskem. Avtobus se ustavi. Nasproti mi stojijo mračne kamnite hiše z napisom: Delo osvobaja človeka! Taborišče Oswiecim. Podoba na filmu, ki so nam ga tam predvajali, so se kakor hude sanje vrstile pred mojimi očmi. Koliko trupel! Koliko trpljenja!

Prišli smo do 4. bloka, ki so ga imenovali »blok smrti«. Ozke celice, krematorij, po stenah slike zapornikov s podpisi. Sama groza. Ko smo se vračali čez dvorišče, sta nam prišla naproti dva starejša shujšana moža. Eden je sedel v invalidskem vozičku. Bil je brez nog in le z eno roko, s katero je podpiral glavo s štrlečimi ličnicami in nekam v daljavo zročimi očmi. Drugi, ki ga je vozil, nas je nemo opazoval. Bila sta brata, ki sta svojo mladost preživela prav v tem taborišču, v bloku za poskuse na ljudeh.

Premišljujem. Živimo svobodno in srečno življenje. Peljemo se novim dnem naproti. Nekdo se je za to žrtvoval. Spomini bodo ostali.

PETRA STROJAN, 7.b

OŠ Katja Rupena
Novo mesto



Taborišče Oswiecim na Poljskem

Misli pionirjev od 1. do 5. razreda osnovne šole Pameče:

Oče moderne Jugoslavije, velikan naše revolucije, odločilen ustvarjalec evropske in svetovne zgodovine po drugi svetovni vojni, naš Tito – tebi so namenjene naše misli. Nihče nam ne more vzeti tistega, kar si nam dal ti. Zato, hvala! Hvala za našo lepo mladost!

Ne morem verjeti, da ga ni več. Zelo mi je hudo.
IGOR KOS

Na tovariša Tita ne bom nikoli pozabila; pa saj ne more nihče nanj pozabiti.
KRISTINA KOTNIK

Med nami ni več našega maršala. Toda v naših srcih je ostal.
STANKO NABERNIK

Imeli smo ga radi in on je imel rad nas, zato mislimo nanj.
BRANKO ŠIRNIK

Tako blizu nam je bil. Sedaj čutimo samoto.
BRANKO ŠIRNIK

V najlepšem mesecu je prenehalo biti srce našega draga Tita. Skrbel je za mir doma in v svetu. Radi smo ga imeli.
BERNARDA ZORMAN

Štafeta je nadaljevala pot in mi jo bomo nadaljevali.
MARTINA LAKOVŠEK

Trudila se bom, da bom dobra Titova pionirka.
BETKA KRIVEC

Tito, do zadnjega bomo branili svojo domovino, če bo potrebno.
ORFEJ BREZNIK

Tito je bil naš najboljši oče.
ZVONKO BRICMAN

Počitnice pred vrati

V letošnjem šolskem letu so se tudi za zadnje izmed vas, dragi naši mladi dopisniki, na stečaj odprla šolska vrata, vrata, ki so vam ponudila svobodo počitnic. Sədove svojega letošnjega dela boste odnesli čez prag zapisane v spričevalih. Toda še pomembnejše je tisto, kar je letošnje šolsko leto zapustilo v vas, v vašem življenju, v vašem mišljenju, tisto, kar vas bo spremljalo tudi skozi počitnice, kar bo morda odločilo vašo nadaljnjo pot, tisto, kar gradi vaš lik in česar v spričevalu ni mogoče zapisati.

Za vami bodo za dva meseca ostali prazni razredi, puste šolske klopi, prazna šolska dvorišča, osamljena okna... Razkropili se boste. Nekateri izmed vas so mi sporočili, da bod odšli na delovne akcije. Delovišča so že oživila. Brigadirski »ho-ruk« odmeva po vsej Jugoslaviji. Iz Ljubljane, Kranja, Osijeka, Mordriče in Prištine so se mladi zbrali v okrašenem brigadirskem naselju v Kobaridu na zvezni MDA Posočje. Prav tako slovesno je bilo v Bistrici ob Sotli in v Prevoljah, kjer sta se začeli zvezni akciji Kozjansko 80 in Suha krajina 80. V Bohinju se je začela najmlajša republiška MDA Bohinj 80, ki je hkrati prva akcija v radovljiški občini. Pa še ena posebnost bo na naših akcijah širom po domovini: nič več ne bo štabov in komandantov; vsi mladi bodo kolektivno delali in kolektivno odgovarjali za svoje delo.

Tu pa tam bo kaka razglednica povezala sošolce, sicer pa se bodo kovale nove tovariške vezi. Dragi naši mladi dopisniki, ne pozabite na nas! Pišite nam o akcijah in o vsem, kar vam prinašajo počitniške dni. Morda boste izvedeli kaj zanimivega od tovarišev iz drugih republik, ki jih boste spoznali. Kaj oni delajo? Kako negujejo tradicije NOB? Kaj pogrešajo? Sicer pa, kaj bi vas učila! Saj ste dovolj iznajdljivi. Mladinska stran bo tudi v poletnih mesecih namenjena vam. Želim vam lepe počitnice!

Živa

Akcija – del praznovanja

V Šentrupertu je bila delovna akcija ob sprejemu Titove štafete del velikega praznika mladih. Popravljanja ceste so se udeležili učenci sedmih in osmih razredov osnovnih šol trebanjske občine, mladinci iz naše občine in tudi iz sosednjih, pripadniki JLA ter mladinska Gubčeva brigada, v letošnjem poletju udeležena na republiški delovni akciji. Pred šolo smo se razdelili v dve skupini in vsaka je dobila svoje ime: brigada Zapadnodolenskega odreda je krenila proti Zabukovju, brigada Dr. Pavla Lunačka pa proti Hrastnemu. Pesem je donela iz naših mladih grl, medtem ko smo posipali cesto in čistili kanale.

Gradili bomo še maprej, vsak košček naše domovine. Povsod naj ostanejo za nami sledovi naših mladih moči.

ANDREJA URBIČ
novinarski krožek
OŠ Šentrupert

Pionirji pobratenih šol v Kumrovcu

Sredi maja je poseben vlak pripeljal pobratene pionirje iz vseh republik in pokrajin: Makedonije, Kosovega, Srbije, Vojvodine, Bosne in Hercegovine ter Črne gore. Na kumrovski postaji smo jih pričakali hrvaški in slovenski pionirji. Z zastavami, transparenti in pesmijo smo se v dolgem sprevodu odpravili do Titove rojstne hiše in nato še do spominskega doma borcev. Pokrovitelj srečanja je bil predsednik ZZB NOV Jugoslavije Kosta Nadj. Povedal nam je o dečku, ki mu je med vojno dejal: »Kosta, veš, katera bi bila moja največja želja? Najbolj bi bil vesel, če bi iz letal metali bombone namesto bomb.«

Tovariš Kosta Nadj nam je vsem pionirjem položil v srce misel, da moramo vsako delo, tudi učenje, opravljati z ljubeznijo.

NATAŠA BABIČ, 3. razred
literarno-dopisniški krožek

Nikoli ne bo nihče v kamen vklesal ime in pred njim besedo junak

Žrtvoval je tudi sebe

Že zrel fant je bil Štefan Rijavec, ko je zapustil svojo domačijo in s culo na rami stopil na pot begunca, izganca, proletarca. Rodil se je na Stinarjevi kmetiji na Sentviški gori na Tolminskem. Tu je naredil osem razredov osnovne šole. Mladost je preživel kot vsak mladenič malih kmetov: pičel zaslužek, žalostno prebijanje skozi fantovska leta. Postal je komunist zaradi privlačnosti ideje o enakosti vseh ljudi in tigrovec, ker je ta organizacija s silo odgovarjala na fašistično nasilje.

Zaradi aktivne pripadnosti tema dvema tokovima so se policijske oči zapičile vanj. Januarja 1931 je zbežal v Jugoslavijo, v Ljubljano. Prva skrb v novi domovini je veljala delu, ležišču, preživljanju. Ni imel sreče. Iz prve stiske sta mu pomagala sovaščana, emigranta in tigrovca Peter Klemenčič, ki je delal pri gradbenem podjetju Schell v Šiški, in študent Anton Laharnar.

Vračal se je na Primorsko z nahrbtniki slovenskih knjig in na akcije proti tistim slovenskim fašistom, ki so pomagali vkoreninjavati italijanstvo in širiti fašizem na Primorskem. Prenočeval je v neki hišici v Novih Jaršah. Kasneje je našel »boljši« kotiček pri družini Schwentner, ki je imela v Novih Jaršah gostilno in trafik. Tu je bival do aretacije.

Za brezplačno ležišče in hrano v gostilni je opravljal razna dela. Spoštovali so ga. Niso pozabili, kako pošten in skrben je bil, kako spreten pri vsakem delu. Rad je imel njihove otroke, ki jih je bilo kar osem. Učil jih je kolesarjenja, vodil na izlete, fotografiral jih je in zanje delal igrice. Gostilničarjeva žena Olga in njeni sestri Pepca in Marija, ki so iz znane emigrantske in borčevske družine Kuret iz Ricmanj pri Trstu, se spominjajo, kako je rad in veliko bral. Tisk, ki policiji ni bil povšeči, je imel skrit med butarami v drvarnici. V kleti je imel skrito puško, v drvarnici pištolo. Največkrat je na Primorsko odhajal oborožen.

Na poteh po Primorski so imeli tigrovci zavetišča pri zanesljivih družinah. Ena takih je bila tudi Kovčкова v Policah pri Cerknem. Tu so mi 1972 pokazali staro pesmarico Slovenske balade in romance. Na straneh te pesmarice sta tigrovca Štefan Rijavec in Stanko Kamenšek poleg drugega zapisala: »Z žalostnim srcem se vračamo ... (v Jugoslavijo. Op. E. P.), ker, žal, nismo dosegli namena. Naš brat in tovariš gre za brata Stanka Kamenška, ki so ga tedaj Italijani prijeli. Op. E. P.) je padel v roke zverinskemu okupatorjem. Edina tolažba nam je upanje, da ni več daleč dan, ko naše brate in domove osvobodimo izpod fašističnega jarma. Napočil bo velik dan, dan vstajenja, dan rešitve vsega slovenskega ljudstva. - Police, od 10. do 13. 4. 1931.«

Štefan Rijavec je bil tisti, ki je poleti 1932 na Sentviški planoti še z enim tigrovcem izvršil »smrtno obsodbo« nad nevarnim fašistom, davčnim izterjevalcem Kumarjem iz Cerknega. Takih pa tudi drugih protifašisti-

nih akcij se je udeleževal po vsej Primorski, tja do Trsta. Na njegovo glavo je bila tedaj razpisana nagrada 50 tisoč lir.

Njegovo delo ni ostalo skrito ljubljanskim komunistom, ki so ga 1935. leta sprejeli v svoje vrste. Odslej je delal za komunistično partijo. Njegova osnovna naloga je bila javka. Za to delo ga je po nalogu sekretarja pokrajinskega komiteja komunistične partije Jugoslavije za Slovenijo Josipa Marna, ko je zvedel, da je Rijavec že v Italiji sodeloval s komunisti, pridobil vodja pokrajinske partije tehnike Franc Buser. Javka je bila v gostilni pri Schwentnerju.

Marca letos sem obiskal znanega revolucionarja Lojzeta Ocepka, ki je posle pokrajinske tehnike prevzel tedaj od Buserja. Štefana se spominja kot zelo zaupljive osebe, sicer bi mu partija ne zaupala javke. Na njegov naslov so prihajale poštno in druge pošiljke jugoslovanskega partijskega vodstva z Dunaja, iz Pariza in od drugod. Te pošiljke je posredoval Buserju oziroma Ocepku. Tudi ilegalci in drugi partijski delavci, ki jih je vodstvo klicalo na posvetovanja v tujino ali so morali zaradi nevarnosti aretacije zapuščati Jugoslavijo, so se najprej javljali Štefanu na javki, ki jih je nato skrival, dokler jim ni našel zveze za odhod prek meje. Prva zveza pa je bil Ocepek. »Štefan Rijavec je bil dober kader, predan partiji, pripravljen tudi sebe žrtvovati, kar je tudi dokazal,« pravi Ocepek in meni, »da bi se človeka s takimi vrlinami morali večkrat spomniti in o njem tudi pisati.«

Po razkritju skojevske organizacije v Zagrebu je policija proti koncu leta 1935 ali v začetku 1936 odkrila partijsko dejavnost tudi v Sloveniji. Zaprla je več komunistov, med njimi tudi Štefana Rijavca. Zaslišani sta bili tedaj tudi Olga Schwentnerjeva in njena sestra Pepca Kuret, ki je pomagala pri delu v gostilni. Hoteli so vedeti, od kod poznata Štefana Rijavca, kdo so ljudje, ki so hodili k njemu na sestanke in se hranili v njegovi gostilni.

Aretiranci so bili več kot tri mesece zaprti v šempetrski kasarni, v preiskovalnem zaporu in v sodnih zaporih. Pepca Kuretova (sedaj Bizjakova, živi v Ljubljani) je Rijavca obiskovala enkrat na teden. Nosila mu je hrano, prala perilo. Povedal ji je, da ni ničesar izdal in ne priznal.

Po več kot treh mesecih so jih z vlakom odpeljali v Beograd v okrožne zapore in na Ado Ciganlijo. Tu so ob zasliševanju nekatere mučili do nezvesti. Zopet so potekali trije ali štiri meseci, preden je tožilstvo poslalo obtožnico posebnemu sodišču za zaščito države.

Po vrstnem redu so bili obtoženi: Jakob Zorja, Stanislav Krašovec, Josip Marn, Miha Marinko, Otokar Franko, Ivan Sedej, Anton Cufar, Franc Buser, Štefan Rijavec, Alojz Ocepek, Pavel Demak, Franc Benedičič, Marija Vovk, Angela Svetina, Meho Kurt, Mavr Fuchs in Ivan Kvas. Obtožnica z dne 10. julija 1936 jih bremeni pripadnosti komunistični partiji, razširjanja komunistične li-

terature, izvajanja propagande za komunizem. Štefan Rijavec je bil obtožen, da je nekoga dne 1935. leta v Novih Jaršah na predlog Franca Buserja pristal, da bo »adresa« in »javka«, in je prejel na svoj naslov več poštinih pošiljk za komunistično organizacijo v Ljubljani ter te pošiljke predajal Francu Buserju oziroma Alojzu Ocepku. Prav tako je osebe, ki so se mu javljale z določenim geslom, povezoval s Francem Buserjem oziroma Alojzom Ocepkom.

Štefan se je dobro branil in sodišče mu ni moglo do živoga. Miha Marinko piše v svoji knjigi Moji spomini, da so njihovi branilci tedaj dosegli oprostitev samo za tiste obtožence, ki niso ničesar priznali.

Iz Sodbe (kopije obtožni-



Štefan Rijavec

ce, sodnega zapisnika in sodbe hrani CK ZK Slovenije v svojem arhivu) je razvidno, da so bili »oproščeni obtožbe« Štefan Rijavec, Miha Marinko, Alojz Ocepek in še nekateri, medtem ko so bili drugi obsojeni po zakonu o zaščiti države na eno in večletno zaporno kazen.

Po vrnitvi v Ljubljano se je moral Rijavec javiti na policijo. Poskušali so ga pridobiti za zaupnika. Dali so mu na izbiro: ali boš delal za policijo proti komunistom, ali pa boš kot tuj državljan izgnan iz Jugoslavije. Izgnali so ga v Avstrijo.

Sedaj ni bil več emigrant, temveč izgnanec. Skozi Avstrijo je potoval prek javke, ki je bila pred Dunajem pri nekem čevljarju, na Češko-slovaško. Schwentnerjevi Olgi in njenima sestrama je pisal, da se je v Pragi srečal z njihovim bratom Petrom Kuretom, ki je bil v Jugoslaviji štiri leta v zloglasnih zaporih v Sremski Mitrovici, nato pa izgnan iz Jugoslavije. Peter Kuret je v Španiji padel.

V seznamu Udeleženci španske republikanske voj-

ske iz Slovenije (seznam hrani CK ZK Slovenije v svojem arhivu) piše: »Rijavec Štefan, roj. 26. 12. 1908 na Sentviški gori pri Bači, zaradi protifašističnega udejstvovanja preganjan, emigriral v Jugoslavijo, zaprt v Beogradu, nato izgnan, odšel v Španijo, bil komandir baterije, ranjen v pljuča, pozneje v franc. in nemških taboriščih. 1941 pobegnil domov in stopil v NOV, padel decembra 1941 na Golem pri Ljubljani.«

Po porazu republikanske vojske v Španiji se je znašel v taborišču v Gursu, nato v Argelesu ob morju v Franciji.

Štefan je pripovedoval Pepci Kuret-Bizjak, da je tedaj odšlo iz teh taborišč več skupin v Nemčijo na delo. Toda tudi tu je bilo vroče.

Rijavec in drugi. Odšli so prek Kureščka v šolsko taborišče Krimskega bataljona v Zalo, od tod pa v Borovniško četo na Ljubljanski vrh.

Po padcu Borovniške čete na italijansko posadko v Bezuljaku v noči od 19. na 20. oktober, kjer je nekaj Italijanov padlo, nekaj je bilo ranjenih, partizani pa so dobili nekaj orožja, se je četa umaknila na Osredok med sotesko Iške iz Zale. Tu pa so jo Italijani iznenada napadli. Nekaj borcev je padlo ali bilo zajetih. Skupina, v kateri je bil tudi Rijavec, se je zatekla v Ljubljano.

Tako mi je prof. Terezija Travnova na IZDG v Ljubljani pomagala rekonstruirati pot Štefana Rijavca. V seznamu tedanje Borovniške čete je Travnova ugotovila na podlagi njenih podatkov o poteh borcev iz leta 1941, da je neki španski borec omenjen samo z imenom Črni. Verjetno je bil to Rijavec.

Po vrnitvi v Ljubljano je Rijavec pripovedoval Mariji Kuretovi-Kosovelovi in Angeli Nosetovi o neki uspešni akciji nekje na Notranjskem. Spominjata se, da je Rijavec kmalu po vrnitvi v Ljubljano ponovno odšel k partizanom na Notranjsko. Kdaj točno se je vrnil v Ljubljano in kdaj ponovno odšel, pa se ne spominjata. Tudi Pepci Kuretovi-Bizjakovi je tedaj povedal, da se vrača z neko skupino k partizanom. Potožil ji je, da bi bil rad odšel na Primorsko v svoj rojstni kraj, kjer bi organiziral partizanstvo. Vodstvo pa da njegovi želji ni ugodilo.

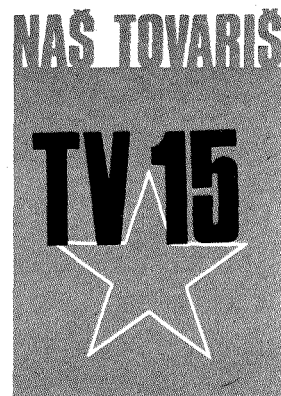
Na žalost se s tem za revolucionarjem Štefanom Rijavcem, konča vsaka zanesljiva sled. Bil mu je 33 let.

Od kod podatek, da je Rijavec padel na Golem pri Ljubljani? Ugotovil sem, da ta podatek ni točen. Mnenja sicer potrjujejo, da je njegovo življenje ugasnilo nekje v trikotniku Kurešček-Turjak-Zelimejska dolina. Jože Nose, španski borec, ki je Štefana Rijavca dobro poznal in se je o njegovi usodi zanimal tudi med bojem, misli, da je padel nekje pri Visokem pod Kureščkom, v smeri Zelimejske doline. Sestre Kuretove in tudi Nosetova pa vedo, da se je ta skupina, ki je odšla tedaj v partizane, ustavila nekje na Notranjskem pri nekem kmetu, kjer so jih Italijani iznenadili in pobili.

Nekoga dne novembra ali decembra je Nosetova nekdo obvestil, da so na pokopališče Zale pripeljali v krstah štiri ali pet mrtvih partizanov, v eni da je Štefan Rijavec. O tem je obvestila Marijo Kuretovo-Kosovelovo, ki je odšla na pokopališče in ugotovila, da so na nekaterih krstah na listkih tudi imena. Na eni je bil listek z izmišljenim, njej poznanim imenom iz ponarejene legitimacije Štefana Rijavca. Tega imena pa se ne spominja več. Tudi po pregledu mrliških knjig na Zalah nisem uspel česar-koli ugotoviti. Morebiti se bo oglašil kdo, ki ve karkoli o njem.

Nerazumljiva je taka globoka pozaba nekega revolucionarja, predvojnega komuniste in španskega borca, ki je daroval življenje za osvoboditev.

Edvin Pervanje



Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji - uredniki:

ZIVA DROLE - TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK - reportaža

MILENA STRAJNAR - kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH - naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIC ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35